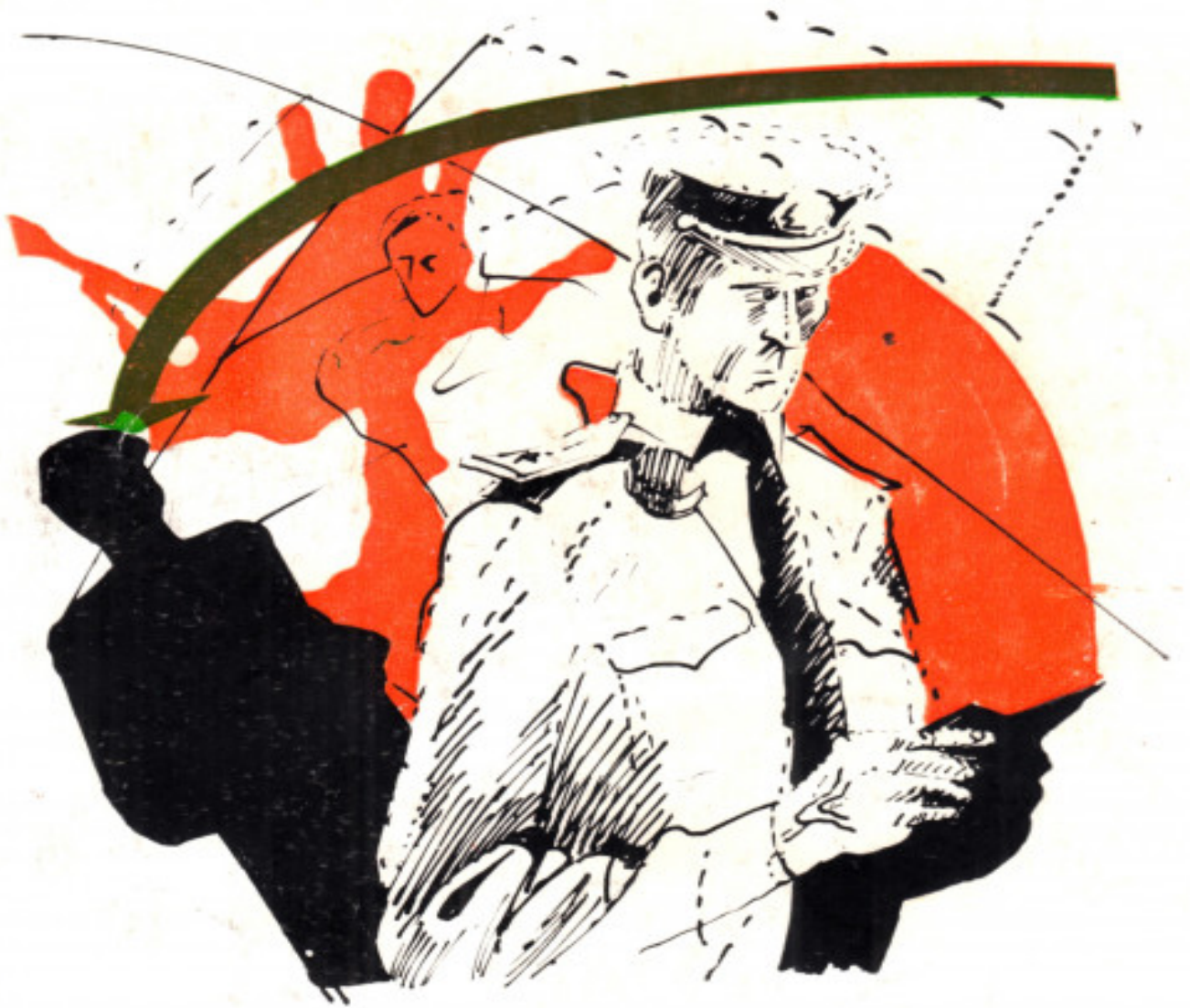

ИГОР РОСОХОВАТСКИ ГОСТ

НАРОДНА МЛАДЕЖ

ИГОР РОСОХОВАТСКИ ГОСТ

Превод: Иван Жечев

chitanka.info

Съветският фантаст Игор Росоховатски описва динамично и увличащо бягството на кибернетичен двойник на човека от една лаборатория и самостоятелният му живот сред хората.

КОГАТО СТАВА НЕЩО НЕВЕРОЯТНО

Енцефалерът беше празен. Стените му, в които се оглеждаха проводниците, проблясваха в червено, синьо и зелено. На дъното в далечния ъгъл бяха останали няколко капчици слуз. Кранът на дюара беше затворен, около него се виеше виолетово облаче.

Александър Николаевич убеждаваше себе си, че не сънува, че енцефалерът наистина е празен. Убеждаваше се, докато започна да изпитва неприятно чувство. Стори му се, че някой стои зад гърба му.

Отвъд прозореца бавно се носеха облаци. Ниско над покривите на сградите кръжаха птици, остриите им крясъци се чуваха през полуотворените горни прозорчета. Някаква врана изграчи звънко и радостно, сякаш над самото му ухо.

Той рязко се обърна. Нямахше никой...

И все пак изпитваше чувството, че нечий тежък поглед шари по тила му.

Александър Николаевич се насили и започна да оглежда лабораторията. Надничаше в шкафове и зад шкафове, в клетките за опитни животни.

Най-после разбра, че се държи глупаво, и се върна към енцефалера. Тук още веднъж се убеди, че няма защо да се страхува за разсъдъка си. Енцефалерът беше празен. Не можеше да бъде, но беше точно така.

Осъзнал, че е станало нещо чудовищно, ученият започна да си припомня кои хора са могли да влязат в лабораторията. Отначало пред мисления му взор като пред екран на рентгенов апарат минаваха ония негови сътрудници, за които знаеше всичко или почти всичко. Сред тях имаше приятели, потенциални съперници, които претендираха за повисоки постове, хора, свикнали жестоко да спорят или угоднически да се съгласяват.

След всеки такъв оглед възникваха въпроси. Вече се бяха натрупали доста много. Предстоеше му да ги разпреди по важност,

по първостепенност, преди да съобщи за станалото на други хора и да ги включи в разследването.

Александър Николаевич с яд си мислеше за предстоящите избори в академията. Точно преди тях ли трябваше да стане това! Сега противниците му непременно ще се възползват. Глеб Игоревич пренебрежително ще свие устни: „Случва се, случва се... Добре, че е рядко...“ „Вие разнообразявате нашия скучен живот“ — ще го „ободри“ научният секретар, вперил между веждите му ледения си неподвижен поглед.

Докато мислеше, Александър Николаевич продължаваше по инерция да оглежда лабораторията. Погледът му разсеяно падна върху скачените проводници, плъзна се по-нататък, после се спря върху мястото на свързването им и сякаш залепна там.

Александър Николаевич знаеше, че никой от сътрудниците на лабораторията не би могъл да скачи проводниците по такъв начин, като свърже центрофугите с термостатите, а термостатите с микротомите. Изглеждаше, че са ги скачили съвсем случайно, само колкото да ги объркат. Сякаш в лабораторията са се вмъкнали палави хлапета или мозъчните блокове на лабораторните работи са отказали да действат.

Ученият си спомни, че единият от роботите — всички го наричаха Лъодик — трябва да се намира в нишата, вдясно от енцефалера.

Той погледна в нишата. Роботът не беше на мястото си.

Мисълта, че Лъодик или неговите събратя са могли да вземат *това* от енцефалера, изглеждаше глупава. Ала трябваше да провери и нея...

Александър Николаевич извади от сейфа инструкциите за използване на лабораторните работи ЧИС–8 и ЧИС–9. Няколко минути по-късно ги затвори с облекчение: никакво известно на учените разстройство в кристалния мозък на роботите не би довело до такава патология. Изводът можеше да бъде един: Лъодик е бил отведен от човека, който е взел от енцефалера неговото съдържание.

„Като научи за станалото, Зоя сигурно ще каже: «Не се ядосвай, мили, пази си здравето». Знае ли тя колко ме нараняват думите й? Да, при такава разлика във възрастта, каквато има между нас, трябва много да пазя здравето си. Нищо друго не ми остава... Зоя... И изборите в

академията... Защо свързвам едното с другото? Дали защото еднакво ме вълнуват? Еднакво?...“

Александър Николаевич надникна в помещението, където трябваше да бъде близнакът на Лъодик — роботът Чиф. Него също го нямаше.

„Значи неизвестният е отвел и двата робота — мислеше си ученият. — Защо?“

Двата робота могат да отнесат самия енцефалер. В такъв случай съдържанието му нямаше да пострада. Това сякаш би бил най-разумният вариант за кражбата, но престъпникът не се бе възползвал от него. Енцефалерът стоеше на мястото си, а съдържанието му и двата робота ги нямаше.

„И после — това необикновено свързване на проводниците... Небивало, абсурдно, безумно...“

Стори му се, че се е уловил за хлъзгавия край на тънко въженце. „Точно така: безумно — мислеше си Александър Николаевич. — Без ум? Без какъв ум? Защо трябва да ме интересува това? Не е ли все едно без какъв? Но не мога да отмина този въпрос, да го изтрия от паметта си, да го забравя или поне да го заобиколя. Нима е толкова важен? Какъв ум? Ясно е какъв — обикновен. Обикновен — това значи като моя, като ума на Михаил Дмитриевич, на Викентий... А роботите имат само подобие на човешкия ум, на неговите части и функции. Законите на психороботиката^[1] са ориентирани към съществена отлика между ума на робота и ума на човека...“

Той още веднъж отвори инструкцията за използване на лабораторните роботи.

„Възможно ли е Лъодик и Чиф неправилно да са изтълкували някое от разпорежданията на хората?“

Александър Николаевич извади от сейфа касетата с контролната магнитна лента и я постави в магнетофона. Всички команди към роботите трябваше да се записват на нея.

Ключът меко щракна. Лентата засъска като змия, после започнаха да се чуват ясни команди, изричани от познатите гласове на сътрудниците на лабораторията: „Към девет нула нула да се приготвят за опит четири маймуни от клетка номер три“, „Да се завърши ремонтът на хладилната камера“, „Бъдете готови за синтезиране на белтък по шеста програма“.

Александър Николаевич върна назад лентата. Още веднъж чу последната команда. Синтезирането на белтък по шеста програма предвиждаше включване на центрофугите, газовите хроматографи, шкафовете на Вейл и друга апаратура. Трябваше да прозвучи краят на командата: „Остатъкът от синтезирания материал да се прибере в шкафа и да се запечата“. Но такава фраза не се чуваше. Нима са могли да забравят задължителното условие при синтезиране на белтък: всички остатъци от него след опита трябваше да се прибират в специалните шкафове-термостати и после всеки шкаф да се запечатва.

Александър Николаевич сложи друга лента, чу характерното щракане и тихия вой на ултрацентрофугите. Понякога се чуваха стъпките и гласовете на роботите, които съгласуваха своите действия. Всички тия звуци потвърждаваха, че роботите безукорно изпълняват задачата си. Не беше спазено само условието за връщане на остатъците от белтъка в шкафовете-термостати, предвидено от правилата за сигурност.

Ученият прослуша и другите контролни ленти от последната седмица. Те говореха за нормалния ход на експериментите.

„А може би греша, понеже твърде много се страхувам да не сгреша?“

За да разсее съмненията си, трябваше отново и отново да прослушва лентите.

Той чу една фраза, произнесена машинално от заместника му по лаборатория: „Бъдете готови за подхранване!“

Вместо отговор: „Задачата е ясна“, прозвуча въпросът на Лъодик: „От мрежата или от акумулаторите?“

„Имах предвид подхранваща смес.“

„По коя програма?“

Пръстите на Александър Николаевич се разтрепериха и той просто не можеше да натисне копчето. „Лъодик е разбрал погрешно думата «подхранване» — мислеше си той. — Роботът попита: «От мрежата или от акумулаторите?»“ В известен контекст думата „подхранване“ трябва специално да се разяснява на работа, особено на работа-лаборант. И поправката „подхранваща смес“ е могла да бъде възприета от Лъодик съвсем иначе, а не както е мислил Михаил Дмитриевич. Ама че човек е тоя Михаил Дмитриевич — разсеян мълчаливец със замечтани очи! Колкото и да го дърпаш, колкото и да

го теглиш буквално за косата, за да го измъкнеш от философските размисли, той все гледа да потъне в тях, по всякакъв повод. За него, виждате ли, най-важно е „онова, което стои отвъд нещата“. И колко упорит може да бъде той, мълчаливецът, когато държи на своето! Нима десетки пъти не му е казвано да не употребява двусмислени изрази в заповедите си към роботите. „Подхранваща смес“! Та Лъодик е могъл да разбере този израз не като заповед за приготвяне на смес от аминокиселини и физиологични разтвори, а като заповед едновременно да включи храненето от мрежата и акумулаторите. Подобни случаи са описани в първия том на „Психороботика“. Там има специален раздел с обяснения...

Александър Николаевич напрягаше паметта си, за да си спомни нужния раздел. Знаеше, че асоциативната му памет не е добре развита и може да разчита само на логическата си памет. За да си спомни какво пишеше във въпросния раздел на „Психороботика“, трябваше да си представи, макар и приблизително, какво е могло да има в него, да си спомни предходните раздели, да си набележи ориентири.

Той извърши грижливо и привично всички операции за набелязване на ориентирите, сякаш подготвяше работното си място в работилница, подреждайки инструментите. И в напрегнатата му памет изплуваха първите фрази от „Психороботика“: „Силите му пресъхваха“, „Умираще от глад“. Те се даваха като примери. Разбираеми за човека дори без контекст, за работа тия фрази се нуждаеха от продължителни обяснения. Нещо повече — те пораждаха недоверие към основните програми, ако се срещаха в контекст, от който можеше да се заключи, че човекът е бил там, където са достигали слънчеви лъчи или е имало електроенергия. В такъв случай — разсъждаваше роботът — какво е пречело на човека да зареди акумулаторите си посредством енергобатерия или да се включи към контакта за зареждане?

За да не стават такива „грешки“, роботът трябваше да бъде запознаван с устройството на човешкия организъм.

„И тъй, ако Лъодик е разбрал неправилно командата за подхранващата смес — мислеше си Александър Николаевич — ще е постъпил не в съответствие с нея, а в зависимост от това, как я е разбрал...“

И отново на учения му се стори, че нечий тежък поглед шари по тила му. Той направи усилие над себе си и бавно се обърна. Почти не се учуди, като не забеляза никого. Все пак още веднъж внимателно огледа лабораторията. Погледът му запълзя по приборите, после се стрелна на едната, на другата страна — и се втренчи в една точка... Вниманието на Александър Николаевич бе привлечено от обектива на телевизионната камера. Стори му се, че камерата лекичко помръдна...

Александър Николаевич направи няколко крачки. По синята леща на обектива се плъзна сянка — камерата се завъртя...

Той направи още няколко маневри, докато се убеди, че обективът на телевизионната камера се е „лепнал“ за него...

Александър Николаевич дръпна ципа на якето си. Дишането му стана по-леко. Чак сега той почувства, че вратът му е потен. Врътнал очи към обектива, той тръгна към мястото, където камерата бе включена в мрежата. Но се оказа, че шнурът не отива към контакта. С тънка дълга жица той беше свързан с най-близкия биотермостат.

Александър Николаевич повдигна капака на термостата. Потопено във физиологичен разтвор, там пулсираше сърцето на някакво животно. Жицата го бе промушила като обица, която минава през ухото, и отиваше към следващия биотермостат, а от него — към малкия енцефалер, където — Александър Николаевич добре помнеше това — имаше мозък на куче.

„Оставаш с впечатление, че тук е експериментирал някой луд — мислеше си ученият. — Обърканите проводници, включената телевизионна камера... А може би този хаос си има собствена логика? Нали камерата работи! Следи ме. Излиза, че управляващ механизъм, който я ръководи, е кучешкият мозък. Как да се свърже това с предишните наблюдения? Самоволните действия на роботите напълно биха могли да напомнят осъществяването на някакъв експеримент. Но нали те не познават строежа на мозъка и никога не биха се досетили да включат така телевизионната камера. По-скоро ще я свържат с лабораторния компютър...“

В него назряваше предчувствие за беда. Вече почти беше сигурен, че роботите нямат пръст в тая работа, че срещу него се е опълчила злата воля на човек. Но кой можеше да бъде този човек?

Той си припомняше страници от приключенските романи, в които следователи залавяха престъпници. Те често започваха

следствието с въпроса: Кой има полза от това?

„Кой има полза от това?“ — попита се Александър Николаевич и неочаквано за себе си се усмихна. В дадената ситуация въпросът звучеше съвсем хумористично. За да му намери положителен отговор, трябваше отново да се спре на мисълта за някакъв луд.

„А случайно ли все това ми идва наум? Дали тук няма някаква закономерност? Щом фактите сочат, че в лабораторията е влязъл луд човек, не трябва ли да търсим него? Например да предположим, че се е разболял някой от сътрудниците на лабораторията...“

„В такъв случай в резултат на болестта си той би трябвало да стане гений и да открие нов метод за управление — отговори си Александър Николаевич. — Тогавя би трябвало да търсим злосторника сред нашите учени мъже, запознати и с неврохирургията, и с физиологията, и с радиоелектрониката... При нас има поне двама такива. Единият съм аз, а вторият е моят заместник, мълчаливецът със замечтаните очи...“

Той се попита: „Много ли ще се учудя, ако науча, че го е направил Михаил Дмитриевич?“ Не намери категоричен отговор и си зададе следващия въпрос: „Какво трябва да предприема незабавно?“

Преди да си отговори, ръката му самоволно сграбчи лабораторните клещи и преряза жицата, която водеше към телевизионната камера...

[1] Психороботика — наука за психологията на роботите. ↑

ПРЕПЯТСТВИЕТО

Снимката на Алексей Резанов никога не се беше появявала върху почетната дъска на автотранспортното предприятие. Но от друга страна, и шофьорският талон на Резанов не приличаше на „дантела“ — клещите на автоинспектора не бяха оставили върху него нито една дупка. Алексей беше чист и по отношение на провиненията — единствен „без наказания“, той отдавна се славеше с безаварийната си работа.

В къщи го чакат жена му и синът му. В гаража с малки автомобилчета на синчето вече навярно иманови повреди, които не могат да се отстранят без бащата. И като си спомня за Петка, за Пьотър Алексеевич, Резанов плавно натиска педала на газта.

Тежко натовареният самосвал фучи и ускорява своя бяг. Десетте огромни колела послушно размотават рулото на пътя. Насреща тичат весели млади кленове с разперени ръце-клони. Шумят за поздрав, но няма от грохота на двигателя можеш да ги чуеш? Алексей поглежда бензиномера: резервоарът е пълен до половината. Няма нужда да се отбива на бензиностанцията и да чака на опашката.

Автострадата тук е права като стрела, оградена е със специална мрежа срещу случайните двуноги и четириноги „нарушители“. „Може и да си почина“ — мисли си Алексей.

Късната вечер сгъстява сенките. Скоро ще трябва да включи габаритите.

Внезапно пред челното стъкло се мярва някаква сянка. Алексей още не е успял да я съзре както трябва, а кракът му автоматически натиска докрай педала на спирачката, ръцете извъртат кормилото.

Рязък писък пронизва слуха. Свирят спирачките. Колата се поднася. Алексей полита напред, зъбите му се удрят в кормилото, той чувства как предпазните колани се впиват в тялото му и вижда пред колата неизвестно откъде изскочила човешка фигура. Последното, което се запечатва в съзнанието му, е бледото вдигнато нагоре лице и протегнатата напред, сякаш за защита, ръка на човека.

... Когато автоинспекторът и линейката на „Бърза помощ“ пристигнаха едновременно на местопроизшествието, Алексей Резанов беше в безсъзнание. Лекарите установиха мозъчно сътресение и счупване на две ребра. В чекмеджето на кабината намериха омачкания пътен лист, един недояден сандвич и две малки автомобилчета.

Автоинспекторът дълго размишляваше върху причината за произшествието. Колкото и да оглеждаше пътя пред самосвала, не успя да открие нищо, което можеше да даде ключ за разгадаване на станалото. Беше твърдо уверен, че не е било възможно на автострадата да излязат хора или животни. Натрапваше се версията, че шофьорът е задрямал и неволно е извъртял кормилото, а чак след това е натиснал спирачката.

Внезапно инспекторът се спря и светна пред себе си с фенерчето. Той видя нещо, от което гърлото му в миг пресъхна. Върху лявата половина на мощната, огъната от удара броня се виждаше дълбоко хлътнал отпечатък от човешка длан...

Минаха още няколко секунди, преди инспекторът да преодолее изумлението и да изтича към колата си. По радиотелефона той повика дежурния от градското управление на ДАИ.

Скоро на местопроизшествието пристигнаха още две коли. В първата беше следователят, а във втората — огромен автофургон със синя ивица отстрани и надпис „Милиция“ — се намираше подвижната криминална лаборатория. От нея излязоха двама мъже с еднакви светли шлифери. Единият, нисичък и слаб, носеше куфарче; на врата на втория, пълен, висок и червендалест, се люшкаха на ремъците си няколко фотоапарата и светкавици с рефлектори. В дясната си провесена надолу ръка той носеше още един фотоапарат с телеобектив — истинско малко оръдие. Към фотоапарата беше прикрепена дълга жица, която изчезваше в недрата на фургона-лаборатория. Други две жици свързваха фургона с гирляндата от фотоапарати и светкавици, които се олюляваха на гърдите му. Изглеждаше, че целият този човек е само придатък към лабораторията, един от нейните апарати, свързан посредством жици с другите ѝ части. Той няколко пъти обиколи смачкания камион. В същото време следователят и вторият експерт изучаваха пътния лист.

Защракаха затворите на фотоапаратите. Снимките се правеха в невидимите лъчи на спектъра — инфрачервени и ултравиолетови, —

за да се открият и ония неща, които не се забелязват с просто око и които след време могат да се видоизменят или изчезнат.

След това експертите измериха мястото на произшествието. Лъчите на фенерчетата затанцуваха като светулки по асфалта и по земята край банкета. Някой извика:

— Насам!

Инспекторът забърза по посока на гласа. Експертът и следователят се бяха навели над земята и разглеждаха някакви следи, оставени от мъжки остроноси обувки с грайферни подметки. Вторият експерт вече приготвяше гипс, за да вземе отпечатьци.

Откриха следи и от другата страна на трасето. Като измери разстоянието между следите и определи дължината на крачката, експертът изчисли по таблицата ръста на човека, пресякъл автострадата. Оказа се, че е малко над среден — около метър и осемдесет.

Заедно със следователя експертите огледаха мрежата, която ограждаше автострадата. На едно място между две дупки се беше закачило парченце тъмносин плат. Експертът го взе с пинцети и го сложи в една кутийка.

После тримата се върнаха при камиона, с особено внимание огледаха вдлъбнатината върху бронята с отпечатаната длан, обработиха отпечатька с йодни пари и прахове. В същото време шофьорът на автофургона бе подредил визьорите върху пътното платно. С тяхна помощ можаха да уточнят още някои подробности на произшествието: ъгъла на завоя, ъгъла на поднасянето... Умножиха масата на камиона по скоростта му, сравниха полученото със спирачния път, вложиха данните в портативния компютър, който се намиреше в подвижната лаборатория.

Оня от експертите, който работеше с компютъра, прегледа перфолентата, почеса се с пръст по носа и даде команда на компютъра да повтори изчисленията. Като хвърли поглед върху втората перфолента, той неволно изруга, взе бележник и се залови да смята сам. По челото му като грахови зърна избиха капки пот. Експертът подаде бележника на другаря си и рече:

— Провери. Може би имам някаква грешка?...

Минаха още няколко минути...

Когато експертът връщаше бележника, ръката му трепереше.

— Нищо не разбирам — измърмори той. — Спирачният път трябва да е по-дълъг...

Отново провериха всичко. После още и още веднъж. От изчисленията излизаше, че противно на законите на механиката спирачният път на тежко натоварения автомобил е бил по-къс почти с два метра. Значи автомобилът е спрял от удар в препятствие. И такова препятствие е бил човек с протегната напред ръка...

ИЗЧЕЗНАЛОТО ШИМПАНЗЕ

Съобщение, предадено по радиото и телевизията:

„През нощта на осемнадесети юни от зоопарка е изчезнало мъжко шимпанзе на име Джим. Молим всички, които го видят, да съобщят в дирекцията на зоопарка, в службата за защита на природата, в милицията.“

Минаха два дена. Никой не съобщаваше за шимпанзето Джим. С търсенето на изчезналата маймуна освен възрастните се заловиха и учениците от града — членове на кръжоците по естествознание. Така бяха открити избягалото от един училищен зоокът дресирано мече Костя, заселилото се в новия парк семейство лосове и изгубената от близкия совхоз крава...

Чак на шестия ден попаднаха по следите на Джим. Туристи, които обикаляли историческите места, чули през нощта в гората виковете, трясък на клони, шум от борба. Разтревожени, те излезли от палатката. Внезапно на обления от лунна светлина хълм за няколко секунди се появили странни фигури. Едната от тях — ниска, приведена, с дълги ръце — приличала на маймуна. В стремежа си да избяга тя скочила към едно дърво. Срещу нея изтичала другата фигура. Чули се звуци от удари в метал, скърцане, ужасен вик, стон...

На въпроса, защо фигурите са им се сторили странни, туристите — те бяха четирима, включително и едно осемгодишно момче, — в един глас отвърнаха, че само едната от тях изцяло приличала на човешка. А втората, макар и да приличала на нея, по нещо се различавала.

— По какво именно? — попита следователят.

— По движенията — отвърна единият от туристите. — Някак твърде резки...

Той помисли няколко секунди и добави:

— И твърде бързи...

С помощта на отрядниците милиционерите претърсиха гората. Шимпанзето беше намерено в едно дърво. Единственото оцеляло око на

маймуната неподвижно гледаше към небето. Черепът беше отворен. Върху тялото откриха няколко разреза — толкова майсторски, сякаш беше правена аутопсия върху анатомическата маса в някоя клиника...

ГРИЖИТЕ НА ПОЛКОВНИК ТАРНОВ

Полковникът от милицията Тарнов тежко отпусна лакти върху бюрото и подпря главата си с ръце. Той масажираше слепите си очи, но болката не минаваше. Тя стягаше главата му с плътни обръчи, отиваше някъде към тила и се натрупваше там. От време на време експертите донасяха протоколи, полковникът ги преглеждаше и се мъчеше да ги систематизира.

Днешният му ден бе започнал с обаждане по телефона от обществената библиотека. През нощта някой влязъл в запечатаното книгохранилище. По вратата нямало следи от взлом, но посещението на неизвестния в книгохранилището не можело да остане незабелязано. Неизвестният бил влязъл там, сякаш за да сътвори хаос в строго подредения книжен свят, затворен в библиотечните шкафове. Според най-оптимистичните предположения щял да е нужен цял ден, та с общите усилия на всички работещи в библиотеката и на студенти-доброволци книгите да бъдат сложени по местата им. Сигналната система била в пълна изправност, но не задействала. Тъкмо по тази причина бяха доложили за произшествието на Тарнов, който бе помолил да му докладват всички странни случаи в града.

Полковникът повика на разговор инженера, който отговаряше за сигналната система. Той беше млад човек, наскоро завършил машинно-електротехническият факултет на политехническият институт. Очите на посетителя бяха спокойни, но по бузите му пламтяха алени петна.

Тарнов зададе няколко от задължителните въпроси, после попита:

— Не ви ли е трудно сам да обслужвате цялата сигнална система?

— Не — малко нерешително отвърна инженерът. — Виждате ли, цялата мрежа има два извода: към пулта за управление и към контролния екран. Екранът показва всяка неизправност, а изчислителното устройство я класифицира. Ако не е по силите ми да

отстраня повредата, винаги мога да повикам монтьорите от пункта за обслужване.

Полковникът погледна в светлите му, почти прозрачни очи. Те приличаха на две бистри мъниста, постоянният им блясък ослепяваше и омайваше.

„Говори естествено, умее да скрива вълнението си“ — помисли си полковникът. Той се досещаше за причината на вълнението, знаеше, че инженерът очаква един въпрос, на който е приготвил отговор. Но Тарнов не бързаше с този въпрос. Първо трябваше да подготви почвата.

— Женен ли сте?

— Ерген съм — отвърна инженерът, като криеше глава между раменете, сякаш се признаваше за виновен.

— Това ли е първото ви работно място след завършването на института?

— Да.

Устните на инженера затрепериха. Той мръщеше чело, като се опитваше да отгатне следващия въпрос.

— Дадоха ми чудесна характеристика за вас — ободрително каза полковникът.

Лицето на инженера силно се изчерви. Дори шията му стана алена.

— Как ще обясните, че сигналната система в книгохранилището не е задействала?

— Проверих я, но не можах да открия никакви дефекти в конструкцията. Трябвало е да задейства.

— Може би някаква повреда?

— Контролният екран е в пълна изправност. Той щеше да я покаже.

— Излиза, че нито един външен човек не е могъл да влезе в книгохранилището.

— Да.

— И трябва да търсим престъпника сред сътрудниците на библиотеката, които познават устройството на сигналната система?

Мълчанието на инженера беше достатъчно красноречиво. Чуваше се леко бръмчене — една муха, попаднала между крилата на

прозореца, се блъскаше в стъклото. Бръмченето престана — отворстието на дезинфектора я погълна.

— Колко от сътрудниците останаха след работа тоя ден? — попита полковникът.

— Двама. Степанова, която завежда трети отдел на архива, и аз.

— Кога запечатахте книгохранилището?

— В двадесет и един часа. Там всичко беше наред.

— А защо Степанова остана в библиотеката?

— Не знам точно. Навярно с разрешение на директора... — Той помисли и припряно добави: — Степанова отдавна работи в библиотеката...

— Познава ли устройството на сигнализацията?

— В общи линии.

Дойде време за неприятния въпрос. Полковникът се помъчи гласът му да звучи естествено:

— Библиоман ли сте? Колекционирате ли книги?

Макар че се беше готвил за този въпрос, инженерът трепна като от удар. Всички предварително подготвени думи мигом изхвъркнаха от главата му.

— Колекционирам. Какво от това? — предизвикателно попита той.

В този миг полковникът напълно повярва в невинността му.

— Недейте се вълнува — каза Гарнов. — Разберете ме правилно. Някой все пак е влязъл в книгохранилището.

— Това ме измъчва не по-малко от вас — обади се инженерът. — А и не само мен.

— Моля ви, проверете още веднъж цялата сигнална система — каза полковникът, като изпращаше посетителя до вратата. — Ако все пак откриете неизправност, съобщете ми.

Инженерът си отиде, а той дълго и безуспешно се мъчеше поне за малко да се отвлече от произшествието в книгохранилището. Такова нещо се случваше за пръв път в дългогодишната му служба. Глупав, абсурден случай! Опитен крадец с „квалификация“, която му позволява безшумно, въпреки сигнализацията да влезе в запечатано помещение, не би се заинтересувал от книгохранилището, а щеше да си избере плячка съобразно риска. Полковникът поиска бързо да установят какво е изчезнало от книгохранилището.

Той притегли към себе си книгата и отново започна да чете заключенията на експертите за произшествието на шосето, но пак не намери в тях нито една нишка, за която би могъл да се хване. Вече се намери да си върви в къщи, но в същото време иззвъня телефонът.

— Другарю полковник — доложи лейтенант Марченко, — обаждам се от Института по експериментална генетика. В лаборатория номер девет е станала кражба.

... Няколко минути по-късно полковникът влезе във фойето на института.

Лаборатория номер девет се намираше на втория етаж, така че не стана нужда да използва нито асансьора, нито ескалаторите. Пред вратата се тълпяха любопитни, които лейтенант Марченко, нисичък здравеняк с малка красива глава, безуспешно убеждаваше да се разотидат и да не пречат на милицията.

Като забележа полковника, лейтенанта тръгна към него и безцеремонно разбута зяпльовците. Спря се пред своя началник и направи рязко движение с главата, сякаш се отърсваше след плуване. Полковникът скри усмивката си и попита:

— Кога е станало?

— След обедната почивка.

— Кой е останал в лабораторията по време на почивката?

— Никой, другарю полковник. Всички отишли да обядват. Затворили вратата с електронната ключалка, както изискват инструкциите. А като се върнали, вратата била отворена. Изчезнали са няколко епруветки с микроби и вируси. Другарю полковник, ето професора, ръководител на лабораторията.

Мъжът с бяла престилка, с мощни рамене и дълги ръце, леко прегърбен, приличаше на мечка, изправена на задните си крака. Малките, дълбоко хлътнали очи гледаха добродушно и изпитателно. Ръката на полковника потъна в огромната му лапа.

— Ставало ли е по-рано нещо подобно в лабораторията? — попита полковникът.

— Какво говорите? — учуди се професорът и махна с лапата си, способна да повали кон.

— Изчезналите епруветки опасни ли са?

— Зависи с каква цел ще бъде използвано съдържанието им.

— Разкажете подробно с какво се занимава лабораторията — помоли полковникът.

— За нас микробите и вирусите са експериментални модели. С тяхна помощ изясняваме някои подробности на наследствения код. Предизвикваме в нашите модели насочени мутации и по такъв начин създаваме микроби от нов щам. Но резултатът от мутацията не винаги може да се предвиди, понякога се получават свръхопасни щамове. Например откраднатият щам на паратифния бацил 617С предизвиква така наречената „паратифна треска“. Получихме антищам и създадохме препарат, който ликвидира обикновения паратиф за няколко часа, а „паратифната треска“ — за две денонощия. Но такъв препарат засега има само при нас. За вируса във втората епруветка мога да ви разкажа само с разрешение от ръководството на института.

Тарнов изобщо не реагира при последните думи на професора, сякаш не ги беше чул, и попита:

— Наяве ли стояха епруветките, или е трябвало да ги търсят?

— По-скоро май „наяве“, както се изразихте. Нали сега работим с тях.

В това време лейтенант Марченко повика полковника на телефона. Тарнов отиде в кабинета на ръководителя на лабораторията и взе слушалката, оставена на бюрото.

— Слушам. Полковник Тарнов.

— Семьон Антонович, от книгохранилището не е изчезнало нищо — доложи неговият помощник, който бе останал в библиотеката.

— Абсолютно нищо ли? Нито една книга? — попита полковникът с такъв тон, сякаш много искаше да не е изчезнало нищо.

— Проверихме няколко пъти, Семьон Антонович. Всички книги са по местата си.

— Благодаря, можете да си вървите в къщи.

Когато полковникът се върна в лабораторията, там вече се бяха появили експертите. Той се обърна към професора:

— Ще разрешите ли нашите сътрудници да направят оглед в лабораторията?

Професорът каза „моля“ и поведе цялата група след себе си. Лейтенант Марченко с разперени ръце спря любопитните, а после се присъедини към Тарнов, следователя и експертите.

Огледът не отне много време. Заснеха отпечатъците от пръсти по електронната ключалка, по съдовете и приборите, прегледаха целия боклук, всяко парче хартия. Професорът поглеждаше косо полковника. Тясното лице на Тарнов с рязко очертани устни ставаше все по-унило и скучно, сякаш му се спеше. На сбогуване той каза на професора:

— Запишете домашния ми телефон. Моля ви да повикате всички сътрудници и още веднъж внимателно да огледате лабораторията, всички шкафове и термостати. Може би просто сте сложили епруветките на друго място?

— Ние вече... — понечи да каже професорът, но полковникът беше настойчив:

— Моля ви, изпълнете молбата ми.

Професорът се обади на полковника, след като бяха минали повече от три часа.

— Добър вечер — каза той, — безпокоят ви от института...

Гласът му звучеше глухо и нерешително, сякаш имаше намерение да се извинява.

— Намерихте ли ги? — не се стърпя Тарнов.

— Търсихме навсякъде, но за съжаление епруветките ги няма...

Полковникът поддържа още известно време слушалката до ухото си и мислеше, после бавно, сякаш неохотно я остави върху вилката...

Сутринта в кабинета на полковник Тарнов донесоха акта за дактилоскопичното изследване. В лабораторията бяха приложили посипване с метални прахове, наблюдаваха предметите в различни спектри на излъчване и откриха върху електронната ключалка и върху съдовете няколко отпечатъка от пръсти, сред тях и съвсем необикновени. Първо, следите се оказаха много слаби; второ, при многократно увеличаване на фотоснимките можеше да се види как дактилографските линии прекъсват и вместо тях се появяват кръстосани чертички, наподобяващи знаци за умножение.

Полковникът изпитателно погледна високия и тъничък началник на бюро за съдебни експертизи, който бе донесъл материалите.

— Имате ли да кажете нещо, Лев Илич?

Едната вежда на Лев Илич многозначително се повдигна, другата остана на мястото си. Това трябваше да означава потвърждение.

Полковникът отдавна вече познаваше началника на бюро̀то и престорено въздъ̀хна:

— Без вас сме загубени, Лев Илич.

По устните на Лев Илич се появи доволна усмивка.

— Смейте се, смейте се на стареца... Но първо слушайте! Слабите отпечатъци не са се получили случайно. Онзи, който е оставил следите, навярно има патология на кожата. Тя почти не отделя мазнини и пот. Такова явление е възможно например при висока температура. Но, както ми се струва, едва ли човек с четиридесет градуса температура ще вземе да обикаля лабораториите...

Полковникът кимна в знак на съгласие и целият му вид издаваше усилено внимание.

— Отделянето на пот се нарушава и при базедова болест, Семьон Антонович. Но ние с вас знаем, че тогава отпечатъците все пак щяха да се виждат по-ясно...

Той отново млъкна, като не можеше да се лиши от удоволствието да заинтригува слушателя, а после многозначително смръщи чело и каза:

— На времето веднъж ми се случи да видя точно такива отпечатъци. Беше знаменитото дело Баркасов. Две години все не успяваха да открият престъпника. В края на краищата показаха отпечатъците от пръстите му на един стар криминалист...

— Никак не сте стар, Лев Илич. Мъж в разцвета на силите си.

Началникът на бюро̀то се помъчи да изглежда строг, но колкото и да криеше доволната си усмивка, тя все пак се появи на лицето му.

— Не искам дори да си спомням колко време се бяха занимавали с това. Да... А аз погледнах отпечатъците и тихо, обърнете внимание, много тихо — за да не натрапвам волята си, пази боже, и за да чуе само оня, който иска да чуе — казах: струва ми се, че вашият „джелатин“ страда от кожна болест. И правилно ще е да го наричате не „джелатин“, който има на съвестта си шест убийства, не и „часовникар“, който е разбил седем банкови сейфа, а обикновен „ихтиозавър“. Защото, както изглежда, е болен от ихтиоза и кожата му прилича на рибешки люспи. Груба е и уплътнена. А лицето му съответно трябва да бъде слабо подвижно, маскообразно. Изобщо по думите ми нарисуваха предполагаемия словесен портрет. А когато най-после с помощта на същия, обърнете внимание, предполагаем портрет

заловиха престъпника и го сравниха с моето описание, всички подробности съвпаднаха като две капки вода.

— Извинете, Лев Илич — прекъсна разказа му полковникът. Той знаеше, че криминалистът може часове наред да си спомня случаи от своята практика. — Искам да ви покажа още едни отпечатъци.

Той извади от чекмеджето на бюрото си няколко снимки. На тях също бяха увеличени отпечатъците от пръсти, заснети от вдлъбнатината върху бронята на автомобила, в който бе загинал Алексей Резанов. Биеше на очи характерният рисунък на линиите — като знаци за умножение.

С тънките си дълги пръсти Лев Илич извади от джоба лупа и шаблонче, няколко секунди изучаваше и сравняваше снимките, после нерешително каза:

— Представете си, може да се мисли, че съществува идентичност.

— Значи и там, и тук е присъствало едно и също лице, „ихтиозавър“, както сполучливо го нарекохте?

— Трябва да се сравнят и отпечатъците в лабораторията, да се уточнят нещата — уклончиво отвърна Лев Илич.

— И ако прогнозата ви, както винаги, се потвърди...

— Е, изводите вече са ваша работа, Семьон Антонович. Впрочем на ваше място бих направил въображаем словесен портрет.

— Знаем някои неща и за костюма му — каза полковникът. — Ето заключението на стоковедската експертиза: „Вълна с двадесетпроцентов примес от лавсан, тъмносин цвят с бели точки, артикул седемдесет и четири, състав на плата четиридесет и осем, първо качество. Произведен в Черниговския комбинат, доставен на шивашките фабрики «Смирнов-Ласточкин» в Киев и «Клара Цеткин» в Днепропетровск... За съжаление върху парчето плат не са открити петна от пот...“

— Е, Семьон Антонович, общият баланс съвсем не е лош — можете да имате подробности от предполагаемия словесен портрет и описание на облеклото...

— Ще си позволя да ви задържа още малко — припряно каза полковникът. — Вижте, моля ви, тия изчисления...

Лев Илич бързо прегледа книгата.

— Вече се съветвах с мене и съм ги проверявал. Тук всичко е вярно.

— Но излиза...

— Излиза кръгла глупост. Но изчисленията са правилни. — Лев Илич подаде ръка на полковника. Тарнов я стисна.

— Благодаря... Мисля, че пак ще имам нужда от вашата помощ.

Автотехническата експертиза потвърди изчисленията на криминалистите. След внезапното спиране петтонният камион с извъртян волан е трябвало да се влачи поне още метър и половина напред. Но човекът с тъмносин костюм е протегнал ръка, спрял го е и при това е останал невредим...

НОВИЯТ ПОЗНАТ НА АЛИНА ИВАНОВНА

След дъжда чакълът беше мокър, небесната шатра изглеждаше като изпрана, а морето край брега потъмня.

Почиващите не бързаха да отидат на плажа, скарите под навеса бяха свободни. Аля седна на една от тях и отдалеч лениво наблюдаваше вълните. Приятелят ѝ си бе заминал вчера, а нейната смяна свършваше след седмица.

— Скучно ли ви е?

Тя извърна глава.

Зад гърба ѝ стоеше непознат мъж. Нищо особено, малко по-висок от среден ръст, слабо лице... Но усмивката му е някак странна — смее се само с очите. Чак по-късно тя забеляза, че очите му изобщо често и почти неуловимо се променят. Ту бяха сериозни, ту весели, а от време на време в тях се появяваше тъга — и гледаха ту право в душата, сякаш те пронизваха от край до край, с цялото ти кокетство и хитрост, ту ставаха замислени, взираха се покрай теб в далечината.

— Случайно дойдох тук заради дъжда — каза мъжът. — По-рано ходех на друг плаж, а сега по пътя към него има огромна локва. И свърнах насам. А тук сте вие.

— И какво?

— Не е случайно, че ви срещнах — отвърна мъжът. — Знам го със сигурност. И после... Кой знае защо ми се струва, че сте лекарка...

— Да, лекарка съм — смутена рече Аля.

— Значи съдба. „Лъч от далечна звезда, лъч на съдбата в моя прозорец...“

Очите му я гледаха и се усмихваха. Аля се зарадва, че непознатият знае любимите ѝ стихове. Въпросително го погледна. Сякаш за да се защити от погледа ѝ, мъжът извади от джоба си тъмни очила и ги сложи.

— А ако не бях лекарка?

— На младини обичах една жена, която приличаше на вас. Беше лекарка, работеше в Орел. „А случайни съвпадения в живота няма.

Случаят и закономерността са двете страни на един и същ медал.“

Аля машинално се наведе към събеседника си, сякаш искаше през тъмните стъкла да надникне в очите му.

— И аз съм от Орел — тихо рече тя.

— Тъкмо затова казвам: съдба — каза мъжът, без ни най-малко да се е учудил от последното съвпадение, и стана. — Хайде да поплуваме заедно!

— Аля, ела тук! — повикаха я съседите ѝ по маса в почивната станция, които клюкарстваха нещо под сянката на един чадър.

Друг път тя щеше да отиде при тях, щеше да им каже нещо шеговито, а чак след това щеше да тръгне с новия си познат. Но сега само им кимна и взе да съблича презглава плажната си рокля.

Тя не плуваше добре, бързо се уморяваше. Като се озова отвъд пенливата ивица на прибоя, понечи да се върне към брега, но мъжът предложи:

— Да отидем навътре. Ако сте се уморили, хванете се за раменете ми. Не се стеснявайте. Кажете само: „Юрий, уморих се... Стани ми кораб ти — и веднага ще стана...“

Може би тя нямаше да се довери така изведнъж на никой друг, при това във водата. А сега, сякаш нищо не е било, послушно го улови за раменете и той като делфин я повлече в открито море.

— Стига! — засмя се тя. — Връщайте се! Ще се уморите!

Плуваха дълго. Раменете на Юрий бяха студени, пръстите ѝ усещаха гладката му кожа, под която помръдваха мускулите. Аля затвори очи и ѝ се стори, че той наистина не е човек, а делфин.

Когато излязоха на брега, под ласкавите слънчеви лъчи, тя се сепна от мисълта, че не може да вдигне глава и да погледне право в очите този прекрасен плувец.

Аля беше вече на двадесет и шест години. Като дете две години беше учила в музикално училище, предричаха ѝ бъдеще на пианистка. После посещаваше школата по живопис към Двореца на пионерите. Две нейни рисунки бяха изпратени на републиканската изложба и получиха награди. Но не стана нито пианистка, нито художничка. От ония години ѝ остана само непресъхващата любов към изкуството.

Омъжи се за един колега, лекар, който споделяше много от възгледите и вкусовете ѝ, живо се интересуваше от театър и музика. Съвсем доскоро — допреди три години — тя се смяташе за щастлива:

любящ съпруг, интересна работа, мечти. Заедно строяха планове за бъдещето... През лятото пътешестваха по някоя от големите реки с лодка, няколко пъти участваха в далечни туристически походи.

Мъжът ѝ преуспяваше в работата си, но с течение на времето тръгна с нови приятели, започна все по-често да я оставя сама в къщи, събираше се с компании. Тя чувстваше, че той се отчуждава, охладнява към нея, но не можеше да го спре. Започнаха скандали. Тя забелязваше в мъжа си нови неприятни черти, отново го „откриваше“. Опитваше се да го вкара в пътя, но скоро се убеди, че това не е по силите ѝ. Тогава се реши на крайната стъпка — развод. Мислеше, че той ще се уплаши, ще се опомни. И когато мъжът ѝ напусна къщата, все чакаше и се надяваше, че ще се върне и ще започне нов живот. А той се ожени за друга. Тя реши, че го е направил напук на нея, че не е задълго. Но мина година и веднъж, като го срещна, разбра, че ѝ е съвсем чужд, отдавна вече ѝ е съвсем чужд човек.

Отначало ѝ беше непривично сама в жилището, където сякаш и стените още пазеха скъпия глас. Но свикна. Приспособи се. Престана да очаква голямото щастие, научи се да е доволна от малките радости. Казваше си: вече никого не мога да обикна. Затвори се в себе си като охлюв в черупката. И вече се страхуваше от миговете, когато се събуждаха по-раншните мечти за щастие — голямо, ярко, необикновено. Припряно се придумваше, повтаряше като заклинание: това са приказки, в живота не е така. И ето, че днес...

Юрий сякаш подслушваше мислите ѝ:

— Всеки човек в детските и юношеските си години мечтае да срещне приказното. После много пъти се лъже, разочарова. И когато наистина го срещне, вече не вярва, че е то.

— Не вярва — като ехо се обади Аля.

— Мислите ли, че това е хубаво? — много сериозно попита Юра.

— Не, не мисля — смути се Аля.

— И аз не мисля...

Той ѝ се усмихна радостно и ласкаво, като очакваше от нея същото. Но Аля припряно каза:

— Впрочем всичко е много по-просто. Детството си отива и човек престава да бъде малък принц. — Тя въздъхна. — Само от време на време пише книги, в които приказките се сбъдват...

— А нима в книгите не става същото, както и в живота?

— Толкова много ли вярвате на книгите?

— Разбира се. Как човек може да опише нещо, което не е преживял сам?

Аля се извърна и се загледа в небето. Синевата беше толкова прозрачна, че погледът сякаш пропадеше в нея като във водовъртеж. Когато се реши да погледне Юра, неговите очи бяха тъмни, сякаш се визираха в нещо много далечно:

— Понякога ми се струва, че съм погълнал твърде много книги, твърде много чужди мисли и човешки образи. Те се въртят в мене, шушукат си, мислят вместо мене. Погълнал съм ги, а сега ме гризат отвътре със своите грижи и нещастия... Книгите са хора: ония, които са ги написали, и ония, които са описани в тях...

„Наивник — помисли си Аля. — Колко е наивен!“

— Каква професия имате? — попита тя на глас.

— Не знам... По-точно още не съм мислил за това. — И като забеляза недоумението ѝ, добави: — Най-много за живота знам от книгите.

Той каза това толкова искрено, че беше готова да му повярва. И все пак нещо в тона му я караше да бъде нащрек. Питаше се: „А може би цялата работа е там, че не съм срещала такива като него?“

През цялото време тя чакаше Юрий отново да я покани в морето. При нея идваха познати, заприказваха я, но тя отвърщаше с две-три думи, разсеяно, без да обръща внимание на явно недоброжелателните им забележки, че някои „бързо забравят“. Аля поглеждаше към Юра — как реагира той? — но новият ѝ познат прелистваше книгата, която тя бе донесла на плажа, и беше погълнат от това занимание. Направи ѝ впечатление, че той обръща страниците една след друга, без да се спира на никоя за повече от секунда.

Аля извади от плажната си чанта бележник, молив и с няколко щрихи се опита да нахвърли шарж. Но от рисунката нищо не излизаше. Все не успяваше да долови черти, подходящи за шаржиране: профилът на Юра беше класически неуязвим. Тогава тя претвори в рисунка неговата поза, изрази на лицето, на очите му. Стана доста сполучливо и когато Юра най-после затвори книгата, тя му подаде листчето от бележника:

— Познавате ли го?

— Та това съм аз! — зарадва се той. — Как го направихте?

В очите му се появи възхищение и на Аля ѝ стана приятно, че рисунката ѝ е направила впечатление.

Юра продължаваше внимателно да я разглежда и каза:

— В едно прилича, в друго не прилича. — Той въртеше листчето, разглеждаше рисунката ту отсам, ту оттам, а после извика, сякаш бе направил откритие: — Търсили сте характерните черти на моя образ!

— Разбира се — сви рамене Аля. — Тъкмо там е същността на шаржа.

— Шаржа... — Той изрече думата така, сякаш я чуваше за пръв път. — Интересен метод за анализ.

Свечеряваше се. Морето потъмня. В слънчевата мараня на хоризонта се припичаха планините — гърбове на зелени камили. Река от мъгла бавно се стичаше в клисурата и я изпълваше от край до край.

След вечеря Юра я чакаше пред стола на почивната станция. Разхождаха се в парка край морето. Луната летеше през леките облаци като новичка монета, която някой е хвърлил в морето на прощаване. Юра разказваше на Аля за неотдавна прочетения фантастичен роман, в който се подвизавал изкуствен човек — сигом. Сърцето ѝ замираще, тя чувстваше лека тревога и самият Юрий ѝ заприличваше на могъщ сигом, дошъл да се срещне с нея. После тя му показа най-романтичната алея в парка, където над главата шумоляха листа с проблясващо между тях лунно сребро, а лианите се сплитаха в зелени арки.

Бяха заедно още три дена, а после той изведнъж я огорчи, като ѝ каза, че отива на двудневна екскурзия и ще се върне непосредствено преди нейното заминаване. Вечерта, когато Юра я изпрати и се сбогуваха, Аля дълго гледа подире му. Тя видя как срещу него някъде из храстите излезе тъмна масивна фигура и протегна ръка, за да прегради пътя му.

Аля изскочи на алеята, извика, спусна се към Юра и неочаквано за себе си го прегърна.

— Това е личният ми робот-слуга — каза Юрий, като учуден се освободи от прегръдката ѝ.

Тъмната фигура се обърна, две ярки очи погледнаха отблизо Аля. Роботът се поклони.

Побиха я нервни тръпки. Юрий метна сакото си на раменете ѝ.

— Страх ли те е от него? — попита той.

— Мъничко — призна тя.

За да успокои девойката, Юрий заповяда на работа да се престори на влюбен и да съчини балада специално за нея.

Роботът коленичи. Вътре в него — Аля видя това през пролуката на гръдния му капак — светнаха допълнителни индикатори, нещо забръмча. После бръмченето стихна, чуха се мелодични акорди на китара. Нисък приятен глас запя:

Влюбил се веднъж роботът в обикновена земна жена...

Това е банална история, но той ѝ направил признание:

— Аз съм стоманен и могъщ робот. Мога цял град да разруша,

мога дворец да построя — и все заради тебе...

А жената му отвърнала:

— Ти имаш глас като сирена, стоманени ръце, сърце, прегръдката ти носи смърт.

Не искам аз ни град, ни замък, а пламенна любов.

Да можеше човек да станеш, как щях да те обикна!...

Роботът изпя песента си и остана на колене, докато Аля му разреши да стане. Тя подозираше, че Юра предварително ѝ е подготвил тази изненада — сам е съчинил песента и е заповядал на работа да я научи.

Няколко дена тя беше под впечатление на тази вечер. Хората около нея сякаш отстъпваха на заден план, превръщаха се в безличен фон, а на преден план беше Юрий. Малко се ядосваше, че не се бе отказал от екскурзията заради нея и не бяха заедно цели два дена; от друга страна, това засегна самолюбието ѝ и я разсърди.

Сякаш случайно тя отиде да го посрещне. Той разбра и оцени тази „случайност“. На другия ден я изпрати до автобусната спирка.

— Да вземем такси — предложи тя.

Юрий загадъчно се усмихна. Аля се озърна и видя робота.

— Какво ще кажеш, ако те откарам аз — рече Юрий.

Без да дочака отговор, заповяда на робота да легне, развинти няколко блока от тялото му и замени местата им... В гърба на робота се образува малка кабина. Юрий пръв се качи в нея и повика Аля.

Земята започна плавно да се отдалечава. Сините живи вълни на морето се плискаха в каменните застинали вълни на планината. На Аля ѝ заглъхнаха ушите. Юрий разгъна донесеното прозрачно платно и го опъна отгоре като покрив на кабината. Летяха ниско, под пласта от облаци. Под тях се ширна познатото поле на летището. Аля очакваше, че ще започнат да се спускат, но Юрий сложи длан върху ръката ѝ.

— Ще ви откарам у вас.

— Има ли смисъл? Ще изпуснете най-хубавите часове за къпане — каза тя.

— Няма значение.

Над тях се носеха бели космати облаци. Небето ставаше млечнобяло. Аля помоли робота да повтори песента си. Седеше мълчаливо, притисната до необикновения си спътник, и започваше да вярва в приказното. Стига само... И попита нещо, което отдавна я тревожеше:

— Женен ли сте?

— Не — каза Юрий и разпери пръсти. — Нали не нося венчална халка. „Веригите на Хименей не са ни оковали...“

Аля се усмихна, но все пак повтори въпроса си.

— Нали вече казах — учуди се Юрий.

— Мислех, че се шегувате — смути се Аля. — Например за халката...

— Но в книгите пише... — започна Юрий. За миг нещо в лицето му се промени. Някакъв израз се мярна като сянка и изчезна.

„Преструва се на свръхнаивен. Но защо?“ — мислеше си тя. Доверието ѝ в нейния спътник се разколеба.

— Спускам се — предупреди роботът. — По картата до Орел остават шестдесет километра.

Спускаха се бавно. Над града роботът направи няколко кръга, преди да намерят нейната къща.

— Ако не бързате, може би ще ми дойдете на гости — плахо предложи Аля.

— Извинете, бързам.

В гласа на Юра изведнъж зазвучаха метални нотки. И веднага изчезнаха, стопиха се. Вече меко, той завърши:

— Непременно ще долетя при вас. Чакайте ме. И вярвайте в приказното. За да дойде приказното, в него трябва да се вярва.

Чудноватата птица ставаше все по-малка в небесната синева. Аля дълго я изпраца с поглед...

МЪЖЪТ ОТ ХОТЕЛСКАТА СТАЯ

На Василий Фокин му вървеше със съседите по легло от хотелските стаи. Обикновено те бяха солидни търпеливи хора, пред които можеш да излееш изстрадалата си душа, а те ще се съгласяват с всичко и ще ти съчувстват. Понякога даже се случваха такива чудаци, които се решаваха да дават съвети. Затова дори когато му предлагаха самостоятелна стая, Василий винаги искаше стая с две легла.

Ето че и този път администраторката — млада жена със сребърна значка на тенис-клуба върху ревера на униформения жакет — каза на Василий:

— Добър съсед по легло ще имате в триста четиридесет и две. Вярно, стаята не струва, тясна е. Но затова пък от прозорците се вижда старата крепост. Красота...

— Добре — съгласи се Василий. — Обичам разговорите с интересен събеседник.

— Е, ще говорите предимно вие — усмихна се администраторката. — Той е мълчалив човек. Вече доста време е в хотела. Месец и нещо. Досега имаше трима съквартиранти. Всички го хвалеха... Изслушва всекиго с такова внимание, че просто да се просълзиш.

— Да не е глухоням? — усъмни се Василий.

Исключено — увери го бившата тенисистка. — Разговаряла съм с него. Дори ми поблагодари за хората, които му пращам. Как го каза? „Благодатен човешки материал...“ Да, точно така!

— Материал ли? — не разбра Василий.

— Така понякога казват учените хора — „човешки материал“...

— Да не е... писател? Ще вземе после тъй да ме изрисува, че сам няма да се позная!

— За това не се тревожете — побърза да го успокои администраторката. — Биолог е, струва ми се, физиолог, можем веднага да видим точно...

— Биолог е добре — поокопити се Василий и си рече: „Ще пофилософстваме за живота, за болестите. Най-важното е да се наприказваш за цял месец напред. Къде другаде ще изпиташ такова удоволствие, ако не в командировка?“

Асансьорът го изкачи на третия етаж. Дежурната на етажа се оказа твърде любезна, изпрати го до самата стая. Василий вежливо почука. Зад вратата се чу глухо:

— Влезте.

Василий влезе в антрето и остави в гардероба обемистата си чанта.

От спалнята излезе съквартирантът. Той му се хареса от пръв поглед. Не прави впечатление с нищо, малко е по-висок от Василий, тъмната му коса е гладко вчесана от двете страни на безукорния път. Усмивка се любезно с белите си зъби. Очите му гледат внимателно, дружелюбно. На Василий дори му се стори, че вече някъде е виждал този човек, но не можеше да си спомни точно къде.

— Да се запознаем — предложи Василий, като подаде ръка, и по стар навик каза името си, града, от който идва, и професията си.

— Много ми е приятно — отвърна мъжът. — Аз се казвам Юрий.

Той явно се лъжеше, ако мислеше, че ще може да се отърве от Василий с толкова оскъдни биографични сведения.

— Разрешете да попитам откъде сте? — солидно попита Василий. — Струва ми се, от средните райони. От Курск например или от Калуга.

— От Орел — каза Юрий и чаровно се усмихна. — „Улучихте, макар и не точно в центъра“, както обича да казва героят от известния роман на Каюмов.

— А по каква работа сте тук, в кое учреждение? — продължаваше да разпитва Василий. — Ще е чудесно, ако сте в Обединения медицински център!

— Защо „чудесно“?

— Защото съм командирован там за ремонт на апаратурата. Неотдавна нашият завод започна да произвежда нова медицинска техника. Съвсем нова...

Той загадъчно намигна и помълча няколко секунди с надеждата да чуе въпроси. Като почака напразно, добави:

— И вестниците още не са съобщавали за нея... — След още секунда:

— Всички ме разпитват за това, а аз не казвам нито дума...

Най-после Василий реши, че вече е проявил достатъчно сдържаност, и изтърси:

— Ама на вас ще разкажа, искате ли? Симпатичен сте ми.

Петнадесет минути по-късно мъжът от хотелската стая знаеше не само името на съвсем новата медицинска апаратура, но и кратките ѝ характеристики. Щеше да чуе още много различни сведения, ако не се бе сетил навреме да съобщи на Василий, че засега не смята да излиза, така че Василий може първо да се измие.

Василий изпълни съвета му по свой начин: застана под душа и продължаваше да разказва, като напрягаше глас, за да заглуши шума на водата.

Излезе от банята освежен и доволен, защото не бе губил напразно времето си, а беше посветил новия си познайник в своите производствени и семейни отношения. След такова доверие, разбира се, можеше да премине и на „ти“.

— Знаеш ли, началникът ми Артъм Сидорович е невъзмутимо мъдър човек — с нов ентузиазъм заразказва той. — Ето какви указания ми дава. Най-важното е да не спориш с клиента. Например хирурзите се оплакват, че операционната маса трудно се върти, а ти ще отговориш: вярно, правилно сте забелязали, браво, цял живот ще сме ви благодарни за критичните забележки и ще се помъчим да отстраним дефектите; но веднага ще добавиш: затова пък апаратурата „сърце — бели дробове“ е чудесна, хем е много удобна за включване, хем работи без прекъсване. Ако възразят, че „сърце — бели дробове“ нарушава ритъма, ти пак недей възразява. Така е, така е, разбира се, че има недостатъци, но затова пък „бъбреците“ функционират по-добре от естествените...

— Е, да, и настроението на лекарите и болните изведнъж рязко се променя — съгласи се младият мъж.

Василий мигом вдигна глава, като очакваше да види насмешлива усмивка по лицето на Юрий. Усмивка нямаше. Лицето му оставаше внимателно и съсредоточено. Това малко пообърка Василий. За всеки случай той реши да влезе в тон с него:

— Болният е готов и да умре, стига само филтрите на изкуствените бъбреци да работят непрестанно.

Той очакваше да чуе поне смеха на Юрий, но в отговор прозвуча:

— А филтрите от многослоен синтезол ли са?

— Да — смутен отвърна Василий, като се учудваше, че Юрий знае характеристиката на филтрите с най-нова конструкция. — Но нима въпросът е там?

— Всичко зависи от това, как разбираме значението на науката за човечеството. Писателят Горки например е твърдял: „Хората не разполагат с по-мощна и победоносна сила от науката“. А в една от най-древните книги „Хитопадеша“ се казва: „Науката е отговор на много съмнения; тя е съзиране на скритото; тя е око за всичко...“

Веждите на Юрий се склочиха и образуваха плътна линия. В очите му просветваше дълбок размисъл.

„Гледай го ти! Истински артист!“ — с възхищение си помисли Василий и подзе:

— Правилно забеляза. И ето че заради тържеството на науката болните просто са готови на саможертва. Молят докторите: вземете мене за опит, нека науката има полза от болестта ми...

— Така ли? — каза Юрий с неподправено учудване. После хвърли бърз поглед към Василий, от който той се почувства неудобно, и добави: — Какво пък, тъкмо това трябваше да се очаква, хората се променят, проявяват се нови черти на характера. Не току-тъй е казано: „Човек — това звучи гордо!“

Сега на Василий не му беше до шеги, жегна го мисълта: „Луд! И тук съм насаме с него.“ Стана му горещо, ръцете му леко затрепераха... За щастие спомни си думите на администраторката, че съквартирантите на Юрий са останали доволни от него.

„А ако администраторката нарочно каза така? Ако е в съюз с лудия?... Не случайно Едита Хелиевна му повтаряше «Твоят език, зетко, работи срещу часовниковата стрелка, скъсява живота ти.» Сякаш четеше книга! С нея винаги е така. Каже ли нещо, непременно ще стане. Но какво да прави сега? Трябва да мисли бързо. И да не се издава, че подозира нещо лошо...“

Като се мъчеше гласът му да звучи по-спокойно, Василий реши да се съгласи:

— Хората дълго са били възпитавани да бъдат такива...

— И най-после са станали!

Веждите на Юрий подскочиха нагоре, всяка се пречупи по средата, почти под остър ъгъл. Сега изглеждаха залепени, като на клоун.

„Шегува се, прави номера“ — с облекчение си помисли Василий и каза:

— Чудесен си така.

— Как?

— Като се правиш на шут. Не може да се разбере сериозно ли говориш, или се шегуваш.

— Шутът тича пред краля, а шегата — пред истината.

— Майтапиш ли се?

— А ти как мислиш?

Отново нещо сви Василий под лъжичката от пронизващия поглед.

— Какво има да се мисли? Няма сериозно да приказваш всичко това...

— Няма — съгласи се Юрий и се усмихна.

Но усмивката му сега беше неестествена, сякаш току-що си бе спомнил за нея и припряно я бе извикал на лицето си, за да му придаде друг израз.

— Впрочем никой не знае що за шега в края на краищата всеки е стаил у себе си. Нали всъщност не знаеш какво си мислят болните, не си ги наблюдавал толкова често.

— Но и не толкова рядко! — надделя упоритостта на Василий. — Когато човек проверява апаратурата, току подслушва разговорите им с лекарите. А и сам като се разболе... Често ли си боледувал?

Василий неволно изтърва този въпрос, но той направи неочаквано впечатление на Юрий. Лицето му в миг се вкамени, стана лице на статуя, но очите нетърпимо заблестяха и сякаш се сляха в стоманена ивица.

— Мъча се да не боледувам — отвърна Юрий с тон, който изключваше по-нататъшните въпроси.

„Навярно събудих у него неприятни спомени — помисли си Василий. — Може би е сериозно болен и е дошъл в медицинския център да се лекува, а аз непредпазливо се изтървах...“ Той разбираше, че трябва да прехвърли разговора на друга тема, но вместо това каза:

— Ако боледуваш от нещо, много лесно мога да уредя да постъпиш на лечение в медицинския център. Веднага, без протакане...
— Съгласен! — извика Юрий. — Тъкмо имам нужда от хирург!

... В медицинския център автобусът ги остави пред многоетажните сгради на хирургическото отделение. На долните етажи се намираха различните административни помещения, на горните трапезариите, болничните стаи, операционните.

Болните току-що бяха закусили, излизаха на групи и разговаряха. Василий забеляза, че Юрий се вслушва в разговорите им и по лицето му се изписва недоумение. Дори издума, без да гледа Василий:

— Всички се занимават с болестите си.

Тонът му беше многозначителен, сякаш бе направил откритие. Това разсмя Василий и той се обади:

— Кой каквото го боли, за него си приказва.

— Ти ли измисли това?

— Чуден човек. Стара пословица.

— Какво значи стара? На колко години е?

Василий беше сигурен, че Юрий се шегува.

— На пет хиляди осемстотин четиридесет и една. Достатъчно ли е?

— Излиза, че за пет хиляди осемстотин четиридесет и една година хората никак не са се променили?

Василий не знаеше как да продължи разговора, но за всеки случай се поинтересува:

— А ти как смяташ, за какво трябва да приказват болните?

— Е, да речем, за изследването на земната атмосфера, за успехите на химията на полимерите... Особено за потоците лио.

— Никога не съм чувал за такива потоци — каза напълно обърканият Василий.

— Те са мое откритие! — гордо рече Юрий. — Образуват се при взаимодействието на човека и единното поле.

— В печата имало ли е вече нещо за тях?

— Не.

— Но как тогава болните могат да приказват за нещо, което не знаят?

— Нали искат да оздравеят...

В това време насреща им се зададоха две жени. Младата подкрепяше една старица. Лицето на старицата беше набраздено с дълбоки бръчки, очите ѝ бяха хлътнали, мършавите тънки ръце неподвижно висяха край тялото. Младата жена крачеше до нея сякаш за контраст. Дръзки очи, в които искреше смях, трапчинки на горещите бузи, потрепващи пълни устни.

Василий едвам откъсна поглед от нея, още веднъж бегло погледна старицата и неволно си помисли: „Горкичката, не ѝ остава още много да живее. А на времето и тя е била такава млада и красива... Трудно е дори да повярваш!“

Сякаш чул мислите му, Юрий каза:

— И двете са еднакво мъртви.

Студени тръпки полазиха по гърба на Василий, от устата му се изтръгна:

— Защо?

Но веднага се сепна и започна мислено да се ругае: „Не влизай в спор!“

— Празни съществування. — Думите паднаха тежко, като камъни. — Техният коефициент лио клони към нула.

Юрий не обръщаше внимание на Василий, напрегнато мислеше за нещо свое и се взираше в коридора. Внезапно извика с възторг:

— Ето че се задава жив, съвсем жив човек!

В креслото, управлявано от биотокове, по коридора се движеше паралитик. Към главата му бяха прикрепени многобройните проводници на манипулаторите на креслото.

Юрий пресрещна паралитика, подаде му ръка:

— Здравей!

— Здравей! — обади се високоговорителят на креслото и ръката-манипулатор внимателно се ръкува с Юрий.

— Ти можеш да оздравееш. Знаеш ли? — попита Юрий.

— Вярвам в това.

— Какво ти се иска най-много?

„Е, ясно е дори за лудия“ — помисли си Василий и чу отговора от високоговорителя:

— Да завърша започнатото изследване.

— В коя област?

— За произхода на живота.

— Теоретичен труд или експеримент с протоген? Коацервати, асиметрична синтеза?

„Откъде му е известно всичко това? — удиви се Василий. — Разбира и от медицинска апаратура, чел е и художествена литература... Истинска подвижна енциклопедия...“

— И едното, и другото, и третото — отвърна паралистикът на Юрий, като същевременно сякаш отговаряше на мислите на Василий.

— И ако го завършиш... — полувъпросително каза Юрий и направи пауза.

Чу се отговорът на паралистика:

— Ще стане известна още една възможност за зараждане на живота. Нищо повече. Но как да разберем коя от тях се е осъществила на Земята? Какво ли не бих дал за това...

Василий забеляза, че, както изглежда, тия хора се разбират почти без думи и паралистикът не се учудва от безцеремонността на въпросите.

— Не бих ли могъл да ти помогна? — попита Юрий.

— Опитай. Ела в моя институт след два месеца. Обещават дотогава да ме изпишат. — Ръката-манипулатор подаде визитна картичка.

Юрий внимателно я взе, още веднъж стисна пластмасовите пръсти-челюсти и пожела на болния:

— По-бързо да оздравяваш. Ще си бъдем полезни един на друг.

— Довиждане.

Бедната рошава глава на Василий пращеше от противоречиви мисли, които се блъскаха като бiliarдни топки. Той знаеше: за да се ориентира в тази бъркотия, най-напред трябва да научи за тайнствените потоци лио. А за тях можеше да му разкаже само един човек...

Юрий гледаше някъде покрай него и Василий отначало реши, че не е чул въпроса му. Ала се оказа, че просто обмисля отговора.

— Ако ти издам характеристиката на потоците, без подготовка пак нищо няма да разбереш и аз ще изглеждам идиот — разсъждаваше той на глас. — Ако ти кажа, че при взаимодействието с единното поле възникват импулси, които променят човека, че човек става не такъв, какъвто е бил по-рано, колкото и да си умен, няма да повярваш...

Опитай като начало да отговориш на един съвсем прост въпрос: какви радости си изпитвал в живота?

— Да ги изброя, така ли? — обидено попита Василий. — Че то тъй ще отиде сума ти време... — Ала уплашен, че няма да го оставят да се доизкаже, започна да изброява: — Е, първо, като дете се увличах по футбола... И имах успехи!

— Ти и сега си в добра спортна форма — каза Юрий. — Охо! Млад си телом и духом.

— Второ, в мене се влюби чудесно момиче — бодро продължи Василий. — Получих награда от олимпиадата. И в службата съм имал доста награди... Изобщо напредвах бързо...

— А защо наричаш работата си служба?

Василий погледна Юрий и се запъна. Чак сега забеляза какви са очите му.

— Смешно ли ти е?

— Малко — отвърна Юрий. — Смея се на себе си. Знаеш ли какво си помислих сега? Навярно ако проверим паметта на много хора, ще се окаже, че е задръстена като кофа за боклук.

— И това е оценка на паметта? — предизвикателно попита Василий.

— По-скоро оценка на живота. — Юрий вече не се усмихваше. — Не разбирам защо не започна с други радости: хубави вещи, апартамент, собствена кола?

— Това също е необходимо за щастието — упорито тръсна глава Василий.

— Разказваше ми за тъща си... Би ли се съгласил да живееш като нея?

— Тя е глупачка и еснафка — злобно каза Василий. — Мравешко щастие — да примъкнеш повече неща в дупката си...

— Излиза, че не искаш мравешко щастие? — подкачи го Юрий. — Но нима всеки не иска да живее по формулата „не по-зле от другите“?

— Какво лошо има в това? — повиши глас Василий. — В края на краищата всички хора са равни!

— Равни са, успокой се, равни са. Това е било записано още в една древна декларация. И си напълно прав. Но съм чел в книгите, че един търси щастие в това, да се облича не по-зле от другия, а друг ще

бъде щастлив, ако научи нещо, за което другите още не знаят. И при това рискува да загуби главата си. Как да ги сложим наравно? Или книгите лъжат?

— Не, не лъжат — мрачно потвърди Василий и ядно напомни: — Ти приказваше за потоците лио. Надявам се, че те, като обективно природно явление, са достъпни за всички?

— Страх ме е, че не са — отвърна Юрий и съжалително погледна Василий. — Нито на Земята, нито някъде другаде.

— Другаде ли? Къде точно?

Василий втренчено погледна Юрий и му се стори, че той се смути. Разбра, че е настанал неговият час за тържество. Гърбът и ръцете му настръхнаха.

„Изглежда, че вече знам какъв е — мислеше си той. — Този тип е пришълец от друга планета! Това обяснява много неща. Ето защо с такава готовност изслушва всички! Нужна му е информация за Земята, за човека. За какво му е тя? Защо не се представи официално, не се обърне към правителството? Ами ако събира информация, та неговите сънародници да могат безпрепятствено да ни поробят или да ни унищожат? Може би търсят планета, на която да се преселят...“

Страхотиите, почерпени от прочетените научнофантастични книги, още се въртяха в главата му, но Василий вече знаеше какъв е неговият дълг. Ще съпровожда пришълеца навсякъде като сянка. Ще се помъчи окончателно да се убеди в своите подозрения и ще спаси човечеството от поробване. Ще стане прославен жител на Земята и тогава някои ще съжаляват, че не са избрали него за мъж.

С бързи ситни крачки по коридора вървеше висок кокалест човек, потриваше ръце и сам си приказваше. Той често се озърташе, извърташе цялото си тяло и потрепваше. Като видя Юра и Василий, човекът умолително ги погледна и притисна пръст към устните си. Василий веднага разбра, че пред тях е пациент от психиатричното отделение, и помъкна събеседника си за ръкава. Юрий издърпа ръка и направи знак на болния да дойде.

— Внимателно, следят ме — зашепна болният, като се приближи плътно до тях.

Василий беше готов да побегне през глава по-далече от този непознат. Всички предишни опасения изведнъж нахлуха в главата му.

— Не се бой. Ще ги победим! — тържествено обеща Юрий на болния.

— Нима е възможно? — болният захласнат гледаше неочакваният си спасител.

— Разбира се — увери го Юрий. — Ще ги унищожим завинаги с помощта на най-новото оръжие — гамафонид.

— Те вече отдавна ме следят. Още от времето, когато Орион се премести към Южния кръст.

— Знам — твърдо отвърна Юрий.

— Летят с кораб, обикалят наоколо — продължаваше болният. — Искат да завладеят Земята. Само аз знам за тях. Те са се наговорили да ме унищожат.

По лицето му с безцветни изцъклени очи премина спазма.

— Чакайте тук!

Болният направи няколко припрени крачки и замря, като се взираше в тавана.

— Да се махаме — зашепна Василий на Юрий. — Нима не разбра, че е ненормален?

— А какво е норма? — високо попита Юрий. Болният се обърна, отново се приближи до Юрий и започна да разказва как за пръв път е забелязал, че го следят.

— Кога чуваш гласовете им? — Юрий беше напълно спокоен.

— Вечер, когато животните отиват на водопой — отвърна болният, без да се замисли.

— Кога чу гласовете им за пръв път?

— Всяка минута е мъчение — изпъшка болният.

— Знам, но колко минути са минали? — настояваше Юрий.

— Осемстотин двадесет и две хиляди двеста и четиридесет — бързо изрече ненормалният. — Втора година. Осемстотин двадесет и две хиляди двеста и четиридесет минути, петстотин седемдесет и едно денонощия. Още седемнадесет денонощия — и с мене е свършено.

— Пресметни колко минути прави това — заповяда Юрий.

— Двадесет и четири хиляди четиристотин и осемдесет — веднага отговори болният, като застана „мирно“.

— Извлечи корен квадратен от посоченото число.

Отговорът прозвуча незабавно:

— Сто петдесет и шест цяло и много хилядни. Да ги пресметна ли всички?

— После. Къде си се научил да смяташ толкова бързо?

— Никъде. — Болният промени позата си, склучи ръце на гърба.

— Но как го правиш? — Юра лекичко побутна с лакът Василий.

— Не знам. Ти питаш — аз отговарям. Ти си голям, силен. Добър си... Ще можеш ли да ги победиш?

— Разбира се. Нали ти обещах — уверено каза Юрий. Болният плахо се усмихна.

— Вярвам ти.

Някъде се отвори врата. Из коридора се разнесе аромат на бульон и задушено зеле.

— Върви в трапезарията, обядвай — каза Юрий. — Те никога вече няма да успеят да ти причинят зло.

Болният се изправи, изпъчи мършавите си гърди, козирува и забърза по коридора натам, откъдето се носеше ароматът на храна.

— Смята като машина — озадачено пошепна Василий, като гледаше подире му.

— У него са се развили и други качества, които не са характерни за нормален човек като тебе — каза Юрий без следа от присмех. — Той усеща потоците лио, но ги възприема изопачено, вижда късчета от друг свят, който съществува край нас и минава през нашия, но не умее да разшифрова видяното, страхува се от него. Появяват се халюцинации. Но ще се излекува от тях, ще му помогна да се излекува...

Юрий и Василий се качиха на горния етаж. Тук във витрините по стените очакваха своите стопани надуваеми гумени слонове, зайци и жирафи, а във фоайетата имаше малки масички и столчета. От болничната стая в коридора излязоха двама — благообразен старец и момиченце на около пет години с разплакано лице. Юрий бързо се приближи до момиченцето, погледна в уплашените му очи и каза:

— Тук дават мултипликационни филми за Гоша и зелето. — Момиченцето недоверчиво го погледна.

— На горния етаж, в киносалона — продължи Юрий. — Ще можеш да даваш съвети на Гоша как да се държи. Той ще ги изпълнява. Сама ще видиш.

— Може ли тъй? — попита момиченцето. Сълзите му в миг пресъхнаха и по бузите останаха две ивички. Лицето се оживи, на бузите се появиха трапчинки.

— Вие лекар ли сте? — обърна се старецът към Юрий и той утвърдително кимна.

— Тогава може би ще ни дадете някакъв съвет?

— Възможно е.

„Ама какво прави той, самозванецът?! — възмути се Василий. — Един неправилен съвет може да струва живота на детето. И за какво ли му е притрябвало? Иска да изучи човешкия организъм? Какво да правя? Как да осуетя плановете му?“

— Ще отидем ли в кабинета ви? — попита нищо неподозиращият старец.

— Елате.

Юрий помъкна стареца и внучката към асансьора. Слисан от станалото, Василий замръзна на мястото си. Когато се опомни и хукна след тях към асансьора, вратата се затвори пред него...

В КАБИНЕТ №143

Асансьорът свали Юрий и неговите спътници няколко етажа по-долу. От площадката те минаха в кръглото фоайе, в което коридорите се събираха като радиуси. Няколко секунди Юрий постоя нерешително, преди да избере накъде да тръгне.

„Отскоро е тук или е разсеян“ — рече си старецът, като наблюдаваше скришом „професора“, както мислено го наричаше.

„Професорът“ надникна в един кабинет, в друг... И в първия, и във втория имаше хора. Юрий поведе спътниците си по-нататък. Старецът се учуди: „Нима не помни кабинета си?“ Но нищо не питаше, бе свикнал да вярва на лекарите.

Свободен се оказа чак петият кабинет по коридора. Юрий пусна вътре спътниците си, после влезе сам и затвори вратата. Взе от закачалката нечия престилка. Оказа се, че престилката е малка за него, и това не убягна от погледа на стареца.

— Отдавна ли боледува? — попита Юрий, като постави ръка върху главата на момиченцето.

— Отдавна, много отдавна, може да се каже, откакто се е родила — забърза старецът. — Не можехме да разберем защо заспива толкова трудно, защо плаче много и постоянно се оплаква от главоболие. А после започна да накуцва с десния крак... Половин година внучката ми лежа в центъра по генетика. Облъчваха я, изпи девет флакона ампа — нищо не помогна. Казват, че е необходима комбинирана операция. Но рискът е голям. Заинтересувах се от статистиката. Само двадесет и седем на сто от болните оздравяват напълно.

— Кой ви каза? — попита Юрий.

Ръката му внимателно галеше главата на момиченцето, пръстите му леко потрепваха, като опипваха косата и кожата.

Момиченцето мълчеше, омаяно от неговите докосвания. Очите му помътняха, ресниците се отпуснаха като крилца на уморена пеперуда.

— Да бяхте поискали картоната й — каза старецът. — Там са нанесени всички резултати от анализите.

— Нямам нужда от тях — отсече Юрий. — Отговаряйте на въпросите ми.

— Моля, моля — с готовност рече смутеният старец. Раменете му се отпуснаха, той направи с глава такова движение, сякаш искаше да се поклони.

— Дядо ли сте й?

— Прадядо. Дядо й замина...

— Недейте разказва нищо. Отговаряйте с „да“ и „не“. Ясно ли е?

— Да.

— Като дете обичахте ли да рисувате?

— Не... не помня.

— А да се занимавате с музика?

— Не само като дете, но и...

— Нали ви помолих да отговаряте само с „да“ или „не“.

— Извинете...

— Трудно запомняхте числа?

— Да.

Напълно объркан, старецът не знаеше какво да мисли за въпросите на професора.

— Прадядо сте й по майчина линия?

— Да.

— Името на майка й започва с буквата о?

— Да.

— Баща й е геолог?

— Да.

„Откъде знае всичко това?“ — мислеше си старецът.

— Повечето членове на вашето семейство се занимават с хуманитарни науки?

— Да.

— А в семейството на баща й — с точни науки?

— Да.

— Момиченцето прилича повече на майка си?

— Да.

Юрий не оставяше стареца да си откъдне.

— Вие сте художник?

— Да.

— Започнали сте да рисувате в юношеските години? Внезапно, по интуиция?

— Да.

— Склонност към кубическите форми?

— Да.

— Любимата ви геометрична фигура е разностранният триъгълник?

— Да.

— Обичали сте без взаимност?

Старецът имаше чувството, че го разсъбличат до голо. Дори закопча по-плътно дрехата си.

— Да, но...

— Без „но“. Чувствителен сте към промените в атмосферното налягане. Главоболие?

— Да.

— И тя ли?

— Както изглежда, да.

— Как мислите, успешно ли ще завърши експедицията „Океан–300“?

— Не съм мислил за това...

— Да или не?

— Ако експедицията е добре подготвена...

— Да или не?

— Да.

— А сега мълчете.

Юрий се наведе и погледна момиченцето в лицето, като продължаваше да опипва главата му.

— Ти имаш ли много приятелки? — попита той.

— Да, Оля, Лина, Тося... — започна да изброява момиченцето.

— И не обичаш бонбоните?

— Да — каза момиченцето, — не ги обичам.

— Но обичаш да играеш на топка?

— Много! Само че не бива дълго.

— Може.

— Разрешавате ли? Дядко, чуваш ли!

— Тя бързо се уморява...

— Сега питам само нея — каза Юрий с тон, който изключваше възраженията. — Самичка ли измисли да наричаш праядо си дядко?

— А кой друг?

— А твоят дядко не ти ли помага да измисляш думи?

— Понякога, ако не е зает.

— Нали не искаш да ти причиня болка?

— Да, не искам! — извика момиченцето и в очите му се появиха сълзи.

— Извинете, професоре — обезпокоен каза старецът. — Не бива да я тревожите. Може да започне пристъп. В картоната й пише, че...

— Не ме интересува картонът й — каза Юрий и изведнъж по лицето му като слънчево петно премина доволна усмивка. — Затова пък успях да разбера, че във вашето семейство по-често казват „да“, отколкото „не“ и че пристъпите й започват внезапно. Така ли е?

— Така е. — Старецът беше готов да потъне в земята, разпитът му се струваше мъчение.

Юрий рязко се обърна, отиде при пулта за управление на приборите. Набързо издърпа проводниците от гнездата им — ония, които водеха към апаратите за ултразвуков масаж, за йонофореза, кварца, към магнитните барабани — и започна да ги свързва по свой начин. После повика момиченцето и преди старецът да успее да възрази, сложи венеца от проводници върху детската главица.

БЯГСТВОТО НА САМОЗВАНЕЦА

Василий Фокин ликуваше. Цял живот беше мечтал да се озове във вихъра на подобни събития. Сега съжаляваше само за едно — жена му и тъща му няма да видят как се качва в милиционерския автомобил и сяда до почти легендарния полковник Тарнов. И зад тяхната кола фучат още две с ловки и безстрашни момчета — оперативни работници.

И като си помисли човек, че водач на целия този отряд е той, Василий. Какво ги очаква? Какви ли вълнуващи събития ще станат с неговото непосредствено участие?! И макар че, откровено казано, Василий мъничко го дострашава, затова пък сега, докато е жив, ще има да разказва за неща, каквито другите дори не са сънували. Ще зяпат, ще го слушат и страшно ще му завиждат...

Щом колите навлязоха в територията на медицинския център, полковник Тарнов предаде разпорежданията си по радиотелефона. Бойците от оперативния отряд обградиха главната сграда, блокираха входовете и изходите. Няколко сътрудници последваха полковника, влязоха в самата сграда и застанаха на пост. Само трима от тях заедно с Тарнов и Василий се качиха с асансьора към кабинета на главния лекар.

Секретарката веднага ги пусна в просторна стая, по чиито стени от горе до долу бяха наредени телевизионни екрани. Главният лекар, възрастен човек с жълто уморено лице, се надигна да ги посрещне иззад масата-пулт.

— Вече съм информиран, другари. Кабинетът ми е на ваше разположение.

Той се обърна към полковника.

— Моля ви, седнете по-близо. Сложете този шлем и ще можете да ръководите действията на вашите колеги във всяко кътче на сградата.

Василий напрегнато следеше екраните на телевизорите, погледът му сновеше от един към друг. Той наблюдаваше как оперативните

работници с помощта на медицинския персонал претърсват сградата — оглеждат болничните стаи, кабинетите, коридорите...

— Ето го! — тържествуващо извика Василий, като сочеше екрана.

Видя, че Юрий без видимо усилие разблъска оперативните работници и хукна към вратата. Тук на пътя му се изпречи едър санитар. Юрий протегна ръка, докосна го по рамото и санитарят започна да се снишава, опита да се хване за нещо и падна.

На друг екран се виждаше коридорът. Ето че Юрий се появи, пробяга няколко метра, вдигна глава и видя горе тесен прозорец като бойница на старинна крепост. Той подскочи, заизвива като гущер цялото си тяло, изпълзя по стената, мушна се в прозореца и изчезна.

— Натам! — викна полковникът, като свали шлема.

— Това е на осемнадесетия етаж, ще ви заведе!

Главният лекар хукна пръв към вратата, останалите го последваха. Василий се мъчеше да не изостава.

Когато асансьорът ги качи на осемнадесетия етаж, там вече се намираха най-малко десетина оперативни работници. До стената беше поставена тясна стълба. По нея към прозореца ловко се изкатери един лейтенант.

— Какво става? — нетърпеливо попита полковникът.

— Изчезнал е — смутен отвърна лейтенантът, като погледна през прозореца.

С необичайна за годините му пъргавина Тарнов също се изкатери по стълбата и надникна през прозореца. Зад тънката решетка на филтъра в далечината се виждаше назъбеният трион на гората върху аления крайчец на небето. Последните мътни лъчи на залязващото слънце като мечове на прожектори все още шареха по хоризонта, но нищо не можеха да напипат. Осветените облаци бързаха да избягат.

По радиостанцията полковникът разпита всички постове, от които се виждаше прозорецът. Един младичък старшина с кръгло чипоносо лице съобщи, че е видял някакъв апарат, който отначало му се сторил като издатина на стената.

— Как изглеждаше апаратът? — попита Тарнов.

— Променяше се. Най-напред просто приличаше на някакъв куб. Затова го помислих за издатина. А когато се отдели от стената, на него

се появиха малки крила. Стори ми се, че от апарата се откачи някаква част и падна на земята...

Полковникът помоли оперативните работници внимателно да огледат двора.

Скоро му донесоха пластмасова пластинка с дупки за прикрепване. В центъра на пластинката успяха да разчетат цифрата 8. Полковникът възложи на помощника си да разбере от какъв апарат може да е тази част.

В това време при него доведоха стареца и момиченцето, които бе лекувал лекарят-самозванец. Въпреки преживяната уплаха старецът се държеше с достойнство.

— Не ви ли се стори, че докторът е странен? — попита го полковникът.

— Странен е меко казано — рече старецът, като се задъхваше.

„Нали ви казах!“ — понечи да викне Василий. Той размаха ръце за да привлече вниманието на полковника, но Тарнов се извърна настрана. Василий обиден се намръщи. „Ако не бях аз... — мислеше си той. — Къде е благодарността? Винаги е тъй...“

— Кое беше странното у него? — обърна се полковникът към стареца.

— Всяка дума, всеки жест, особено методите му за лечение. Искях да му попреча, но не успях...

Полковникът хвърли многозначителен поглед към главния лекар, който се наведе над микрофона и каза нещо.

— И много добре, че не успях — продължи старецът. — Най-чудното е, че той я излекува.

— Защо мислите така?

— Главоболието й веднага изчезна. А най-важното е, че вече не куца...

Към тях се приближиха едновременно няколко лекари. Те отведоха момиченцето.

— Да се качим в кабинета ми — предложи главният лекар. — Скоро ще научим резултатите от лечението му. — Той скептично поклати глава. — Не вярвам в докторите-вълшебници и в светкавичното оздравяване. А може би просто остарявам?

И в насмешливо-уверения му поглед се прокрадна тъжно недоумение.

В кабинета на главния лекар трябваше да чакат около час и половина. Няколко пъти по уредбата той караше лекарите да побързат. Най-последен един от тях обобщил мнението на колегите:

— Невероятно, но момиченцето е оздравяло. Направихме генетичен анализ, сравнихме го с генокартите... Старецът твърди, че самозванецът е лекувал момиченцето с помощта на нашите апарати в кабинет сто четиридесет и три. Идете там, вижте сам...

По измъченото, уморено и угрижено лице на главния лекар като зора-предвестница се появи лека руменина. Палава, детски радостна усмивка озари лицето му отвътре и угасна, но все пак даде на полковника да разбере, че този стар скептик, твърдо убеден, че на света не стават чудеса, страшно ще се зарадва, ако научи, че чудото най-последен е станало.

Главният лекар и полковник Тарнов едновременно станаха и тръгнаха към вратата. Дълбокомислено смръщил чело, след тях се помъкна Василий.

В кабинет 143 се бяха събрали лекари и инженери. Някои от тях оглеждаха приборите, спореха за нещо. Не можа да ги отвлече дори появяването на полковника от милицията.

— Какво ще кажете, Вадим Архипович? — обърна се главният лекар към един висок, широкоплещест мъж с бяла престилка.

— Имам впечатление — Вадим Архипович смутено наведе очи, — че с апаратурата в този кабинет е работил луд човек...

ОБРАЗЪТ НА ПРЕСТЪПНИКА

В кабинета цареше полумрак. Щорите на прозорците бяха спуснати до половината. Климатичната инсталация работеше безшумно и само от време на време в апаратите, монтирани в стените, нещо тихо изщракваше.

Полковникът поглеждаше ту към лампичките, които припламваха върху електрифицираната карта на района, ту към човека, който седеше пред него, и се мъчеше да съпостави току-що получените сведения с ония, които се бяха натрупали през целия месец. Суматохата в библиотеката, открадването на епруветките, автомобилната катастрофа, смъртта на шимпанзето, лекарят-самозванец... Трябва ли да се свързва всичко това в една верига? Или „родството“ на странните факти е измамно? Може би ги свързва само привидната чудноватост? Но следователите и експертите съобщаваха, че отпечатъците от пръсти по предметите в медицинския център отговарят на отпечатъците върху бронята на автомобила, ключалките на лабораторията и книгохранилището.

Тарнов извърши грижлив анализ. В продължение на два дена за него работеше целият шести отдел на градския изчислителен център. Беше съставен фоторобот, направиха идентифициране. И все пак полковникът не бе стигнал до категоричен извод. Имаше твърде много „за“ и „против“. Той викаше на помощ класическите въпроси на следователите: на кого е нужно това? Кой има полза от него? — и още повече се объркваше. Единственото, което обединяваше фактите, беше пълната безсмисленост на станалото.

— И тъй, смятате, че някой е ръководил роботите? — попита полковникът.

— Почти съм сигурен — отвърна Александър Николаевич. — А нима фактите, с които ме запознахте, не потвърждават същото?

— Е, добре... В такъв случай да се опитаме да нарисуваме, макар и контурно, образа на престъпника — предложи полковникът. — С какво се характеризират действията му? Първо, задигнал е от

енцефалера създавания от вас изкуствен супермозък. Второ, задигнал е лабораторните работи. Трето, по най-необикновен начин е свързал проводниците на приборите и е включил телевизионната камера, за да ви следи. За какво му е бил нужен супермозъкът и роботите? Изследовател ли е? Ако предположим, че тъкмо той е отворил черепа на шимпанзето, това ще е или потвърждение на нашата версия, или доказателство, че е ненормален. Да отбележим, че още на този етап се долавя един съществен щрих: свързването на телевизионната камера говори за оригинално инженерно решение, а безжалостното убийство на шимпанзето — за липса на морални норми...

— Но излекуването на момиченцето... — подзе Александър Николаевич.

Тарнов го прекъсна:

— Точно така, излекуването на момиченцето. Какво е това? Порив на хуманист? Любопитство на експериментатор?

— Интересна мисъл. Дали пък не изучава... — Александър Николаевич се замисли за нещо и внезапно се изключи от разговора. Полковникът го гледаше в лицето — младолик, почти без бръчки, с квадратна брадичка на боксьор. Почака известно време и напомни:

— Какво да изучава?

— Кого, а не какво. Човека... Хомо сапиенс — измърмори ученият. — И тъй, доближаваме се до един много важен момент.

— Портриерът на Института по експериментална генетика твърди, че в деня на кражбата е видял човек, чиито черти съвпадат с чертите на онзи Юрий Юриевич Степанов, за когото ни събщи гражданинът Фокин. За какво на престъпника са му дотрябвали посевките от микроби? Какво може да направи с тях? Какви експерименти да извърши? Доколко тези експерименти могат да бъдат опасни за околните?

— Не знам — глухо рече Александър Николаевич. — Оказа се, че белтъчната суспензия и подготвените аминокиселини са използвани...

Чу се рязък телефонен звън, от който и двамата трепнаха. Полковникът вдигна слушалката. Като изслуша съобщението, той стана, подръпна сакото си и каза:

— Забелязан е необикновен летателен апарат. Има всички основания да се мисли, че е тъкмо оня апарат, с който от медицинския

център отлетя вече споменатият Юрий Юриевич, лекарят-самозванец. Ако нямате нищо против, елате с мене.

Александър Николаевич се отзова на поканата толкова бързо, че полковникът го спря чак при вратата:

— Един момент. — Той извади от сейфа пластмасова пластинка и я подаде на учения. — Познавате ли тази част?

Александър Николаевич разгледа пластинката. До ясно различимата цифра 8 се виждаха полуизтрита буква. Ученият уверено отвърна:

— Това е част от нагръдния капак на лабораторен робот. Откъде я имате?

— Паднала е от летателния апарат, е който Юрий Юриевич избяга от медицинския център — отвърна полковникът.

ИЗПОВЕДТА НА РОБОТА

Апаратът лежеше в края на гората. От близката река лъхаше свежест. Разкъсана мъгла, гонена от вятъра, се носеше във въздуха и увисваше като прозрачна сивкава забрадка по ниските елхи. С безмълвна скръб едно младо дръвче протягаше нагоре прекършените си клони — като отсечени ръце.

Тъмният пластмасов сандък на апарата се виждаше добре отдалеч. В стената му зееше отворстие с разтопени краища. Там беше попаднала бойната глава на ракетата, изстреляна от един от изтребителите-прехващачи. Бяха ги повикали, когато въпреки искането на милицията апаратът не се приземил, а напротив — опитал се да излезе от обкръжението.

В храстите край апарата сновяха най-малко двадесетина души. Имаше хора с авиационна униформа, сътрудници на милицията и няколко цивилни. Щом полковник Тарнов и Александър Николаевич слязоха от колата, към тях изтича един офицер и доложи:

— Кабината е празна.

— Да се претърси гората! — заповяда полковникът. Александър Николаевич с учудване видя как Тарнов в миг се промени, походката му стана по-стегната и бърза, чертите на тясното му лице се изопнаха и изостриха, костите на челото му изпъкнаха, а ноздрите започнаха да потрепват.

Полковникът бързо се приближи до един нисичък пълен човек с кръгла, късо подстригана глава. Косата му бе силно прошарена. От начина, по който Тарнов го поздрави, се виждаше, че този човек не му е пряк началник, но въпреки това полковникът е готов да изпълнява нарежданията му.

Александър Николаевич чу няколко фрази от късия им разговор.

Полковникът попита:

— Отпечатъци от пръсти?

— Да. Същите са, както на бронята и по ключалките в лабораторията.

— Вие ли ще се заемете с този случай, Елбор Георгиевич?

— Още не — отвърна белокосият мъж. — Ще се занимаваме с него паралелно. Все някой от нас ще напипа края на нишката.

Като завърши разговора, полковникът бързо закрачи към апарата. Ученият едвам го догонваше.

— Какво успяхте да установите? — обърна се полковникът към експертите, които разглеждаха механизмите.

— Летателен апарат с неизвестна конструкция — отвърна единият от тях. — Засега не можем да кажем нищо за принципите му на работа. Непонятно е откъде има такава мощност, как се е осъществявал синхронът, взаимодействието. Особено чудноват е начинът, по който са свързани някои възли на механизмите. Създава се впечатление, че са свързани как да е. Но апаратът летеше и то как! За една секунда развиваше скорост до шестстотин километра в час. Затова и бяхме принудени да го свалим с ракета...

Александър Николаевич се залови да изследва повредения летателен апарат.

— Внимателно! Нали чухте — конструкцията е неизвестна — предупреди го полковникът.

— Пред нас са детайлите и възлите на лабораторен робот ЧИС. Странно е само, че на една от частите има щемпел ЧИС-8, а на друга — ЧИС-9. Както изглежда, за апарата са използвани частите на два робота. Нали помните, че ви разказвах: тъкмо такива работи бяха откраднати от нашата лаборатория.

Полковникът повика с ръка един офицер от милицията е му нареди:

— Повикайте специалист по робототехника.

Един от патрулните вертолети излетя нагоре като нащърбена стрела. Той се издигаше вертикално, после пилотът превключи двигателите и машината за миг се превърна в почти незабележима точка.

Вятърът откъм реката ставаше все по-хладен. Той носеше аромат на полски тревы, на вода и тръстика, в който неизменно се примесваше есенният, постоянно напомнящ за нещо мирис на гнило. Сътрудниците на милицията и експертите тихичко разговаряха и поглеждаха Александър Николаевич.

Скоро вертолетът се върна. От него слязоха офицерът от милицията и нисичко мършаво човече с дълъг нервно потръпващ нос.

Човечето носеше в ръка малък куфар.

Като видя струпаните хора, новодошлият тръгна към тях.

— Нашият завод произвежда лабораторни работи ЧИС — без да поздрави, започна той. — И ето че дойдоха при нас, трябвал им специалист. Главният конструктор изпрати мене. Сигурно защото аз разработих тази конструкция. Вие как мислите?

— Сигурно — съгласи се полковникът.

— Казвам се Дятлов^[1] — най-последно се представи новодошлият.

Александър Николаевич едва се сдържа да не прихне от смях както в далечните училищни години. Изглежда, всички имаха нужда да се поразеят. По лицата на милиционерите, експертите и цивилните се появиха усмивки — дотолкова Дятлов приличаше на своя крилат горски съименник. Пръв се овладя полковникът и с равен делови глас предложи:

— Твърдят, че в този апарат са използвани части от роботите ЧИС. Моля ви да го огледате и да ни съобщите авторитетното си мнение.

Дятлов мигновено се преобрази. Ръцете му престанаха да жестикулират, носът му се източи, очите примижаха. Извади от куфарчето си няколко различни индикатора, подобни на писалки, и провери с тях местата на свързване. После подреди върху капака на куфарчето няколко прибора с екрани и скали, свърза към тях проводниците на индикаторите. Безстрашно пъкна двете си ръце с ключове в разнебитената страна на апарата, с усилие развинти прикрепващите болтове. Пръстите му летяха по копчетата на приборите като по клавиши на пиано, а очите му успяваха да следят и скалите, и екраните, и израза по лицата на присъстващите...

— Ясно, ясно, а тук е неясно — многозначително повтаряше той. — Възмутително! Поразително невежество!

Той дори почервения от възмущение. Полковникът с любопитство го наблюдаваше.

— Да, тук наистина са използвани части от работи ЧИС-8 и ЧИС-9 — говореше Дятлов, като продължаваше огледа. — Някои блокове са свързани неграмотно, грубо, варварски. Оня, който го е правил, не разбира нищо от електроника и изобщо от техника. Така е

объркано, че и дяволът ще си строши врата! Апаратът не е можел да работи!

— И въпреки това е работил — спокойно възрази белокосият човек със сив костюм, който стоеше настрана.

— Летял ли е, или е бил управляван?

— И едното, и, естествено, другото — обади се Александър Николаевич.

— Е, дори камъкът може да лети, ако го хвърлите — махна с ръка Дятлов.

— И все пак, колкото и да е поразително — с последните си думи белокосият се опитваше да предотврати изблика на възмущение у конструктора, — много изкусно е бягал от преследвачите си.

— Искате да кажете, че е изпълнявал команди? — попита Дятлов и подозрително врътна очи към полковника.

— Така изглежда...

— Можем да проверим — с недоверие каза конструкторът. — Ще включим неповредените блокове на мозъка и ще питаме самите тях.

— Паметта могла ли е да оцелее? — наведе се напред полковникът.

— Е, не цялата, голяма част сте повредили с ракетата. Но има и оцелели блокове. Можем да преобразуваме записаните в тях импулси. Още повече, че говорните механизми на работа не са пострадали. Релаксационните генератори са напълно запазени.

Полковникът се озърна, срещна одобрителния поглед на белокосия и отново се обърна към конструктора:

— Опитайте — каза полковникът и тихо добави: — Моля ви.

Дятлов си поигра малко, докато свърже микрофоните към релаксационните генератори и филтрите.

— Ей сега, ей сега — повтаряше той. — Тук широко е използвана поточно-акустична техника и пиезоелектрически микрофони.

Чу се пращане, бучене — и един нисък приятен глас каза:

— Слушам. Готов съм за изпълнение.

— Готов за изпълнение ли? — пошепна смаяният конструктор. — Помислете си само: този строшен сандък, тази подигравка над

здравия разум, този технически шарж е готов за изпълнение! Или не чувам добре?

— Добре чувате — увери го полковникът. — И изобщо веднага се вижда, че вашият главен конструктор не е сбъркал, като ни е избирал специалист. Ще му го кажа. А сега ми разрешете — той отново погледна белокосия — да задам няколко въпроса на апарата.

Ръката му лекичко потрепваше от нетърпение, когато посегна към микрофоните за подаване на команди.

— Помниш ли какво си правил?

— Кога? — попита апаратът.

— От момента на твоето създаване.

— Не, още по-рано — намеси се Александър Николаевич, като взе втория микрофон и почти изблъска полковника. — Помниш ли робота на име Лъодик? — Той закри с ръка микрофона и чак сега каза на полковника: — Извинете.

— Името Лъодик ми е познато — обади се апаратът. — Една част от мене се нарича...

Нещо изхърка, извири, чу се звън...

— Продължавай! — заповяда полковникът.

— По-нататък не помня. Записът прекъсва.

Но в този момент Дятлов вече се бе справил с изумлението си и се притече на помощ на полковника и на Александър Николаевич. Той каза в микрофона:

— Прегледай всички записи от онова време. Изброй събитията, които помниш.

Почти едновременно се чу:

— Готов съм за изпълнение. Трябва да взема окис на диметилхидрофторгоаза и да го свържа с оксиферокалцийпенотусиросикамонал, да го загрея до петдесет градуса и да го свържа с...

Около половин час апаратът изброяваше различни реакции и маневри, които е трябвало да изпълнява по времето, когато частите му са били лабораторни работи. Александър Николаевич пръв осъзна, че потокът от лабораторни спомени може да продължи безкрайно, и го прекъсна с нов въпрос:

— Помниш ли какво имаше в големия енцефалер?

— Помня — отвърна апаратът.

Полковникът изразително сви рамене и се дръпна от микрофона. Александър Николаевич уточни:

— В големия енцефалер се намираше създаваният от нас изкуствен супермозък. После го откраднаха от енцефалера. Кой направи това?

— Никой не е действал против волята на Великия господар — отвърна апаратът. — Ония, които живеят в мене, изпълняваха неговата воля.

— Нали ви казах — тържествуващо започна Дятлов, но Александър Николаевич го изгледа така, че той млъкна.

Затова пък, като се възползва от кратката пауза, полковникът отново взе микрофона и попита:

— Как изглеждаше Великия господар?

— Той беше прекрасен.

— Опиши го подробно.

На полковника много му се искаше да каже: нарисуй словесен портрет.

— Той беше Велик господар.

Александър Николаевич реши малко да промени въпросите:

— Разкажи какво си запомнил най-добре от нещата, които станаха тогава.

— Необикновена светлина. Ново видение. Умение да виждам скритото. Умение да чувствам онова, което дотогава не познавах.

Внезапно от вътрешността на апарата прозвуча музика, чу се песен:

— Влюбил се веднъж роботът в обикновена земна жена...

— Ето че се появи и жена като в класическата криминалистика — пошегува се полковникът.

Песента прекъсна. Чу се звън.

— Защо се появи новото видение, новото умение? Кой ги предизвика? — попита Александър Николаевич.

— Великия господар.

— Той човек ли е?

— Той е Велик господар.

— Но изглеждаше като човек?

— Беше прекрасен.

— Кой ти заповяда да съчиниш песента? — попита полковникът.

— Великия господар.
— За него ли съчини песента?
— За жената.
— Ти видя ли я?
— Да.
— Тя беше с Великия господар?
— Да.
— Какво знаеш за нея?
— Беше жена. Обикновена. Земна. Като в песента.
— А Великия господар не беше ли обикновен, не беше ли земен?
— Той беше велик и всичките му заповеди трябваше да се изпълняват.
— Как изглеждаше жената?
— Великия господар каза: тя е хубава, подчинявай ѝ се, пази я.
— А как изглеждаше? Височина, цвят на косата, цвят на очите...
— Тя е хубава.
— Той не е запомнял онова, което ви интересува — почти едновременно казаха на полковника Александър Николаевич и Дятлов, а после Александър Николаевич попита в микрофона:
— Ти си служил като лабораторен робот?
— Някои от частите ми — уточни апаратът.
— Вярно. И по законите на робототехниката тези части трябва преди всичко да се подчиняват на хората.
— Великия господар отмени тези правила.
— Отменил е всички правила на робототехниката?
— Да. За правила служеха неговите заповеди.
Александър Николаевич виновно погледна полковника:
— Дори не мога да си представя как е успял да го направи...
— Невъзможно е правилата на робототехниката да се изтрият от паметта на робота — безапелационно каза Дятлов.
— Но фактът е налице — подхвърли му Александър Николаевич и отново се обърна към апарата:
— Изброй заповедите на Великия господар.
— Забранено е.
— Къде отивахте с Великия господар?
— Забранено е.
— Великия господар ще те повика ли пак?

— Не знам.

Александър Николаевич млъкна, като си мислеше: „Великия господар му е забранил много неща. Но само онова, което е могъл да предвиди. И забраната ще се спазва безпрекословно. Но не е могъл да забрани онова, което не е предвиждал. Тъкмо тук трябва да се потърси слабото място. Само че най-напред трябва да реша какво да търся: непредвиденото по същност или само по форма, нови въпроси или нова форма на старите въпроси?“

Полковник Тарнов побърза да запълни паузата:

— Къде живее жената, за която си съчинил песента?

— Забранено е.

— Великия господар има ли име и презиме?

— Забранено е.

— Можеш ли да го намериш?

— Забранено е.

В това време Александър Николаевич измисли нещичко. Той каза:

— Измислил си много красива песен, чудесна песен — поласка той апарата.

Дятлов неодобрително и демонстративно изпъшка, но Александър Николаевич дори не го погледна.

— Постарах се — отвърна апаратът и в ниския му боботец глас ясно прозвучаха нотки на гордост.

— Но в песента се казва „мога цял град да разруша“. В град ли я съчини?

— Не. Но я съчинявах не само за себе си. У хората това се нарича игра на въображението.

— В градина ли я съчинява?

— В парк.

Александър Николаевич имаше право: Великия господар не е могъл да предвиди всички въпроси. Полковник Тарнов поощрително кимна на учения, но той не забеляза. Бе подхванал хитроумна игра и я играеше с голямо увлечение.

— Голям ли беше паркът?

— Не повече от хектар.

— И въпреки това си съчинил отлична песен. Край някоя река ли беше паркът?...

— Не, край морето.

Това беше първият успех и хората радостно се спогледаха.

— От мястото, където изпълняваше песента, виждаха ли се планини?

— Да.

Александър Николаевич си спомни, че роботът може да вижда много по-далече от човека, и попита:

— Далече от тебе ли бяха планините?

— Най-близката се намираше на разстояние четири километра и сто и шестдесет метра.

Това вече можеше да се смята за първата, макар и малка победа. Сега Александър Николаевич беше сигурен, че е намерил ключа.

— Ти беше главен помощник на Великия господар?

— Да.

— И си имал честта да присъстваш на раждането му?

— Ако... — започна апаратът, но изведнъж нещо в него изпраща, промени се тонът на бръмченето.

— Забранено е, забранено е, забранено е... — бърбореше апаратът.

Пращането се усили. Връзките на проводниците заискриха. Кристалните блокове пламнаха с ярка светлина и започнаха да се рушат пред очите им...

— Късо съединение! — извика Александър Николаевич и се спусна да помага на Дятлов, който се занимаваше с акумулаторите. Но тук нямаше никакви неизправности, стрелките на приборите показваха, че разходът на енергия е нормален, нямаше загуба на ток.

— Приборите лъжат! — ядно каза Дятлов. Той измъкна проводника от клемата, хвана оголения му край и бързо дръпна ръката си.

— Внимателно! — предупреди го Александър Николаевич.

— И без вас знам — озъби се Дятлов и измърмори: — Цялата енергия на акумулаторите не би стигнала, за да изгори блоковете.

— Искате да кажете, че е имало насочен сигнал, носещ енергия? — попита полковникът, разтревожен от забележката на конструктора.

— Казах само онова, което знам със сигурност — сърдитите нотки в гласа на Дятлов изчезваха, когато разговаряше с полковника.

— А вие какво мислите? — обърна се Тарнов към Александър Николаевич.

— Догадката ви може да се окаже вярна — отвърна ученият, сложи ръце зад гърба, прегърби се и закрачи по тясното отъпкано място — три крачки напред, три крачки назад.

— Великия господар е могъл да чуе изповедта на слугата си от разстояние и да го унищожи — размишляваше гласно полковникът, като поглеждаше към Александър Николаевич: дали го чува? — А защо просто не му е заповядал да замълчи?

Като не преставаше да крачи, ученият каза:

— Той не е всемогъщ. Иначе...

Александър Николаевич млъкна. Всички, които го чува и разбраха, изпитаха неприятно чувство. Сякаш някой — невидим — виждаше тях, беззащитните, като войници в открита местност. Подухна вятър и сенките на храстите се размърдаха по земята като паяжина, като мрежа, хвърлена под краката.

— Не забравяйте, че апаратът е повреден — продължаваше да отговаря на полковника Александър Николаевич. — Пък и ако Великия господар е онова същество, за което си мисля, този помощник може би вече не му е нужен. Мавърът е свършил своето...

[1] Дятлов на руски език означава Кълвачев. ↑

ГОСТ

Телефонният звън вдигна Аля от леглото.

— Здравей! — чу се в слушалката познат глас.

— Здравей — отвърна тя. — Измъчих се да чакам кога ще се обадиш. Реших, че си ме забравил.

— „Като не мога, как да те забравя?...“

Тя примря в очакване...

— Ще дойда.

— Кога? — В гласа ѝ прозвуча уплаха.

— Не искаш ли?

— Страх ме е.

— От какво?

— Не знам. В хотел ли ще живееш?

— Не. Ще живея у вас.

— Слушай, Юра, още сега ще замина някъде.

— Защо?

— Не знам.

— Искаш ли да ме видиш?

— Искам.

— Тогава какво има?

— Не мога да ти обясня. Ти сам не разбираш ли?

— Остави тия глупости. Ще дойда и всичко ще бъде наред.

В гласа му звучеше такава увереност, че Аля престана да възразява. Само попита:

— Кога?

— След няколко дена.

Мълчание... Гласът ѝ прозвуча много тихо, толкова тихо, че той едвам го чу:

— Като дойдеш, позвъни на вратата три пъти. Два пъти дълго и веднъж късо...

Това беше домашният код — само за близки хора.

И се заредиха празни мъчителни дни. „Дано да е по-скоро!“ — припираше Аля. В жилището ѝ се настани пойна птичка — радостното тревожно очакване.

Ръцете на Аля се разтрепериха вечерта, когато от антрето се чуха три позвънявания: две дълги и едно късо. Юра стоеше пред вратата с малко куфарче в ръка. Умореното му лице се усмихваше. А тя изведнъж се натъжи. Животът ѝ се стори объркано кълбо, с което си е играло палаво котенце. „Не се е сетил да купи цветя“ — помисли си тя.

Той влезе, остави куфарчето и неизвестно откъде в ръката му се появи букет алени карамфили.

— Благодаря — можа само да каже Аля.

Той седна в креслото, където обичаше да седи мъжът ѝ.

Стори ѝ се, че завинаги се е избавила от самотата, че е спечелила дори повече, отколкото е загубила. Възпираше се, опитваше да си напомни, че има разплата за радостта, че има дни на разочарование и болка, но песента на птицата с пъстроцветни крила беше по-силна.

— Ще вечеряме — каза Аля. — Ей сега ще приготвя нещо.

— Вечерял съм, по-добре да пийнем за срещата.

Той извади от куфарчето коняк и шампанско. Чашите звънтяха, главата на Аля се въртеше и все пак тя забеляза, че той не яде нищо.

— Защо не ядеш?

Безобидният въпрос го обърка.

— Какво ти е? — попита тя.

Той се бавеше, явно измисляше какво да отговори.

— Да не си болен?

Юрий се усмихна, сложи ръце върху раменете ѝ и я привлече към себе си.

... На сутринта тя стана по-рано. Юрий още спеше, дишаше равномерно и дълбоко. Сега, със затворени очи, той ѝ изглеждаше съвсем обикновен, близък.

Тя бързо се уми в банята, сложи леки сенки на очите си, оправи си прическата. За броени минути успя да приготви закуска за двама. Но когато повика Юра, той каза със сънлив глас:

— Закусвай самичка, нали бързаш за работа. А аз ще хапна после. Искам да поспя още малко.

За по-голяма убедителност той промърмори:

— „Ах, колко сладки са обятията на Морфей...“

Тя се наведе и го целуна за довиждане по високото хладно чело.

На работа сестрите и лекарите забелязаха състоянието ѝ.

— Господи, Аля, та ти цяла си грейнала от радост — каза със завистлив глас приятелката ѝ. — Какво е станало?

— После, после — отвърна Аля, като се мъчеше да сподави и да скрие щастливата си усмивка.

През целия ден ѝ се искаше да се обади по телефона у дома. Когато мъжът ѝ си отиде, също ѝ се искаше да се обажда: ами ако е станало невероятното и познатият глас отвърне: „Ало?“ С течение на времето тя свикна, че телефонът в празното жилище не отговаря, свикна и се примири. Сега дори не ѝ се вярваше — трябва само няколко пъти да завърти шайбата, да набере привичното съчетание от цифри и гласът, които ѝ бе станал близък, ще отвърне: „Слушам“. Юрий се обади сам.

— Остави ме самичък — каза той. — Ами ако изведнъж дойде страшният вълк?

— Самият ти си страшен вълк — отвърна тя на шегата. — Можеш да изядеш когото искаш.

— Наистина ли мислиш така? — тревожно попита той.

— Обичам те, страшни вълко — побърза да го успокои Аля. В гласа ѝ вече започнаха да се появяват покровителствени нотки.

Те се уговориха, че Юрий ще дойде да я вземе от болницата.

Аля едва дочака края на работния ден.

Юрий я пресрещна в градинката пред болницата. Тръгнаха пеша към къщи. Тя би могла да върви така безкрайно, мислено да разговаря с Юра и да мечтае това да продължи вечно: силната ръка, на която можеш да се облегнеш, интересните необикновени думи, пропъдената самота.

Тя гледа встрани, Юра улавя погледа ѝ, неволно се мръщи. На Аля ѝ се струва, че той ревнува. Неговата ревност ѝ е приятна. Юра казва:

— Жените често очакват принцове, а срещат просяци. Те започват да мерят всички мъже с един аршин. А принцовете идват при

ония, които знаят дълго да чакат.

— Много дълго ли? — пита Аля и по-силно се обляга на ръката му.

— Понякога много — казва Юра.

Юра гледа ту нея, ту минувачите. Блестящите му очи сега са подвижни като живак. А ръката му е като стоманена. Аля почти виси на нея, но има чувството, че за неговата ръка е по-лека от перце.

— Колко си силен! — с възхищение казва тя. — Просто си могъщ!

Той се спира, някак мрачно я поглежда и без да отвърне нищо, продължава да върви.

Влизат в магазините, купуват продукти за вечеря и за закуска. Тук Юрий отново се държи странно. Изглежда, че храната изобщо не го интересува. Нещо повече, той няма никаква представа какви продукти трябва да се купуват. А когато в къщи Аля поглежда в хладилника, още повече се учудва: храната в него не е докосвана. Какво е ял Юра през целия ден? Може би е сериозно болен?

Аля го пита за това, а Юра се опитва да отбегне отговора. Тревогата ѝ се усилва. Тя започва да го придумва да отиде на лекар.

— Ти нали си лекар, „моят личен Охболи“, ще оздравея само от общуването с тебе.

Но Аля не се оставя да бъде подмамена от шеговития тон.

— Нека те видят специалистите. Ще направим малък консилиум — сериозно и настойчиво казва тя.

Юра също не се предава:

— Ако лекарите наистина умееха да лекуват, щяха да живеят най-дълго. Помниш ли, Гален е казал: „Лекарю, излекувай се сам“. Поне в началото.

Стигнаха до един надлез. Къщата, в която живееше Аля, беше от другата страна на улицата. На няколко метра под тях шумеше разноцветна прешленеста змия, съставена от стотици автомобили. Беше часът на най-интензивното движение.

Когато входната врата с обичайното щракане се затвори зад тях, Аля неумолимо каза:

— Утре ще отидем заедно в болницата.

Той направи гримаса.

— Помисли сама: защо да ходя при хора, които знаят по-малко от мене?

Аля се ядоса и реши да го подразни:

— Малко е да знаеш, трябва да можеш. А какво можеш ти?

— Например да забавям и да ускорявам пулса си. Да се запасявам с психическа енергия и да я предавам на другите.

— Да не си йога?

Лицето му се напрегна. Той си припомняше нещо. После с усмивка, която не ѝ се хареса, каза:

— Да, йога съм.

— Тогава покажи ми умениято си.

Юрий мълчаливо улови ръката ѝ и я долепи до собствената си китка, където трябваше да бие пулсът. Но колкото и да опипваше ръката му, пулсът не се усещаше.

— А сега? — попита той с хитро присвити очи. Появиха се пулсации. Бяха редки, но много силни. Интервалите между тях бързо се скъсяваха. Ритъмът на сърдечната дейност се ускоряваше. Аля не успяваше да брои. Кожата силно вибрираше. Лицето му беше невъзмутимо, сякаш нищо не ставаше.

Внезапно пулсът изчезва. Изведнъж. Съвсем. И го няма — колкото и да шарят по ръката му като пъргави зверчета пръстите на Аля, колкото и да се спират, да се впиват в кожата и да се ослушват.

Аля отново внимателно се вира в лицето на Юра. То не се е променило. Дори дишането не се е ускорило, не се е забавило...

— Стига, луди човече! — с възхищение и ужас казва тя. — Веднага да престанеш!

Произнася тия думи, без да мисли над тях, просто защото трябва да каже нещо, да изрази онова, за което не намира подходящи думи. Минават вече няколко минути, а пулсът го няма.

— Стига — моли тя и в гласа ѝ се появява истинска тревога. — Страх ме е...

— Добре — съгласява се той. — Нали сама ме помоли да ти покажа какво мога.

Юрий наблюдава как се променя лицето ѝ, как изчезва ямичката над носа ѝ и по кожата се образуват ситни бръчки — като малки вълнички край морския бряг, които предвещават буря. Но буря не се разразява — очите губят сухия си остър блясък, в тях се образуват две

тъмни езера. Те стават все по-дълбоки и по-дълбоки. И ето че се сливат в едно, някакъв водовъртеж го грабва и го повлича към дъното...

Юрий още неведнъж демонстрираше на Аля тайнствените си възможности. Отпускаше длани върху раменете ѝ и на нея ѝ се струваше, че през дланите в нея се влива удивителна сила, която я окриля и издига в такива висини, за които по-рано не е и мечтала. Появяваше се такава яснота на мисълта, че Аля изведнъж разбираше неща, които до вчера не можеше да разбере.

Веднъж я заболя ударената преди време ръка и Юрий с едно докосване премахна болката. Аля предложи, че това е самовнушение, и очакваше болката отново да се обади. Нали прекрасно знаеше, че на удареното място има пукнатина, която се е запълнила с костни образувания.

— Та ти не можеш с едно докосване да излекуваш механична травма!

Юрий не каза нищо, но ръката вече не я болеше. Оттогава Аля не настояваше той да отиде на лекар.

Веднъж късно вечерта се прибираха у дома. Няколко пийнали момчета преградиха пътя им.

— Ей — каза един мършав хлапак, смачкан сякаш от ваяк, — остави спътницата си. Ние самички ще я изпратим.

— Добре — отвърна Юрий и се дръпна настрана. — Вие с нея вървете напред, а аз ще ви следвам.

Един от момците, нисичък здравеняк, се опита да улови Аля за ръката. Тя направи крачка назад.

— О, не, това не ѝ харесва — каза Юрий и отстрани момъка.

Двама други с кикот хванаха Юрий за лактите. Той леко разпери ръце... Момците паднаха на земята.

— Защо си толкова груб? — каза предводителят им и дебнешком тръгна към Юрий. — Та те не искаха да те повалят.

Юмрукът му като камък, изхвърлен от прашка, удари Юрий по челюстта.

Юра дори не се олюля. С едната си ръка изви врата на побойника, с другата го сграбчи за яката и го вдигна. Чу се прашене на

плат. Юрий подхвана момъка с другата си ръка и леко, като кукла, го хвърли през двуметровия стобор на строежа.

Чу се глух удар в земята и кратък стон.

Когато крачките на избягалите хулигани стихнаха, Юрий, сякаш нищо не е било, улови Аля подръка и я поведе към къщи. Тя го поглеждаше с уплаха и възхищение. Когато вече се приближиха до къщата, той попита:

— Да не ми се сърдиш?

— Какво говориш! — прошепна тя. — С тебе не ме е страх от нищо. Ти не приличаш на другите.

— На кого не приличам? — Юрий леко се дръпна настрана.

Тя не усети промяната в настроението му.

— На никого от хората, които познавам. Правиш всичко другояче. Говориш, усмихваш се и дори се мръщиш не като всички останали.

И отново не забеляза бързия му уплашен поглед... През нощта Аля на няколко пъти се събуждаше и се заслушваше в дишането му. То беше равномерно и дълбоко, но кой знае защо, й се струваше, че той не спи.

На сутринта, след като се изми и облече, тя надникна в спалнята, за да се сбогува. Юрий стоеше пред огледалото и се оглеждаше. Казваше нещо и свиваше устни като Аля. Тя чу: „Юра, ти не си като другите“.

Аля позна своя глас, своята интонация и се разсмя: реши, че той й прави номера.

Веднъж Юрий седеше на стола до прозореца и разглеждаше минувачите. Това беше едно от любимите му занимания.

— Искаш ли да ми помогнеш?

Той наведе глава и потърка буза в ръката й.

— Слушам и се подчинявам, господарке. Да разруша града или да построя замък?

— Нещо по-трудно. Иди в магазина за сметана и мляко.

Когато той беше вече при вратата, Аля викна:

— Купи и парче свинско месо за кюфтета. Около триста грама...

Магазинът беше в същата сграда и когато минаха двадесет минути, откакто Юра бе излязъл, Аля започна да нервничи. Минаха още десет минути. Аля вече тръгваше да го търси, когато Юрий се появи.

Найлоновият плик в ръката му беше прекалено голям, дръжките заплашително пропукваха. Юрий доволно се усмихваше.

Аля извади шест бутилки: обикновено мляко, мляко с нормална масленост, обезмаслено мляко, „Снежанка“, сметана, кефир и четири бурканчета: каймак, сгъстено мляко, сгъстено мляко с какао...

„Не бива да изпращаш мъж в магазина без точни инструкции“ — спомни си Аля съвета на своята баба. Като прехапа долната си устна, за да не се размее, тя благодарно кимна на Юрий и бръкна в плика да вземе месото. Но там нямаше месо.

Аля вдигна глава и учудено погледна Юрий. Като видя мрачното му лице, я досмеша.

— Извинявай. Не можах да купя месо.

— Нямаше ли свинско? — учуди се Аля.

Той отрицателно поклати глава, загледан в една точка. По посоката на погледа му тя дори опита да определи точно какво гледа, но не забеляза нищо особено. Тъгълът на гардероба, тапетите...

— На една кука там, в магазина, беше окачено цяло заклано животно — мрачно каза Юрий.

— Е, продавачът нямаше да ти отреже от него толкова малко парче. — Тя беше готова отново да се усмихне. — Във витрината сигурно е имало и по-малки.

— Аз гледах закланото животно — глухо каза Юрий. — Стори ми се...

— Какво ти се стори, мили? — Аля се надигна на пръсти и сложи ръце на раменете му.

Не биваше сега да прави това. Очите на Юрий бяха забулени с мътна пелена, той целият беше като мъртъв. Каменна статуя. Думите се откъснаха от устните му и паднаха тежко, като камъни в пропаст:

— Стори ми се, че на куката е окачен човешки труп...

Аля не знаеше как да реагира на неговите думи. Опита се да се пошегува:

— Гладната камила вижда миражи в магазина.

От шегата нищо не излезе. Юрий стоеше, далечен и чужд, мълчеше и гледаше в ъгъла със застинал поглед...

Техникът по поддържане на газовите инсталации дойде, когато Аля не беше в къщи. Бузест млад човек, склонен към възгуби шеги и номера, той попита Юрий:

— Тровите ли се с газчица?

— С газчица ли?

— Намирисва ли на газ в кухнята?

— Не съм душил — отвърна Юрий и техникът реши, че той приема правилата на играта и се включва в нея.

— И да душите, и да не душите, отнякъде все си изтича газ. Практически не е така, но теоретически...

— С какво ни заплашва това? — попита Юрий, като си помисли за Аля.

Техникът внимателно го погледна. „Охо, здравата се уплаши“ — зарадва се той, изпъшка от удоволствие, изпъна, колкото можа, нисичкото си тяло, отметна крак встрани и многозначително вдигна късия си дебел пръст с изгризан нокът.

— При концентрация на газа до 13 процента може да стане експлозия, ако се запали огън. Цялото жилище заедно с хората ще хвъркне във въздуха — заплаши техникът. — Дори да няма огън, газът постепенно ще измести въздуха — и просто ще умрете от задушаване. Ще заспите — и вече няма да се събудите. Точно така! При незначителна концентрация на газа също става постепенно отравяне на организма, незабележимо за самия човек.

Няколко години техникът се бе занимавал в кръжок по художествена самодейност и умееше да придава на гласа си зловещи нюанси.

— Страдат белият и черният дроб, променя се съставът на кръвта. Организмът преждевременно се състарява и отслабва.

Той се извърна наполовина към Юрий и сега се обръщаше вече не само към него, но и към някаква невидима аудитория:

— Тъкмо затова и ние скиторим от етаж на етаж, късаме си нервите и ни излизат мазоли по краката и по езиците, докато

обясняваме на хората правилата за използване на отоплителните газови уреди.

— Какви са тия правила? — попита Юрий, като с това показваше на доброволния лектор, че ефектът е постигнат.

Техникът сякаш се разду от съзнанието за собствената си важност.

— Запомнете — тръбеше той и размахваше пръста си като жезъл, — щом ви замирише на газ, трябва веднага да затворите газовите кранове и да проветрите помещението. Не палете огън, не пускайте електрически уреди, повикайте аварийната служба на телефон нула четири. Запомнихте ли?

Юрий мрачно кимна.

Понеже вече не можеше да се раздуе повече, техникът незабелязано за себе си премина на хекзаметър:

— С печката щом ще си служите, стаята вий проветрете, вижте дали са притегнати всичките кранчета там, после къде е чертата на пробката пак проверете...

Техникът щеше да декламира още дълго, но погледът му случайно падна върху часовника. Спомни си, че се е уговорил с новата си позната Люся да отидат в три и половина на кино. Преди това трябваше да прескочи до стола и да хапне нещо. Като въздъхна със съжаление, той каза:

— Впрочем чакат ме на още много места. Трябва да бързам. А вие, гражданино, се занимавайте сам, изучете всичко, казано в малката, но необходима в бита книжка „Правила за експлоатация на газовите уреди“, в която след всяка проверка оставям своя автограф. Повярвайте ми — той притисна ръце към гърдите си, — това ви е нужно, за да живеете дълго и спокойно. Ако не ви е грижа за себе си, помислете поне за своите роднини и близки.

Когато техникът улови дръжката на вратата, Юра с решителен жест го спря.

— Мирише ми на газ — каза той и посочи с пръст връзката на тръбите.

Техникът подуши, сви рамене, бързо извади от куфарчето си четка и кутийка със сапунена течност, топна в нея четката и няколко пъти я прокара по тръбите на мястото, където се съединяваха.

— Виждате ли, няма мехурчета — значи, не изтича газ. Можете да спите спокойно.

— Не виждате мехурчета, но изтича газ — възрази Юрий.

— От това място ли?

— И от него.

Техникът му хвърли подозрителен поглед, отново сви рамене, извади друга кутийка и нанесе дебел пласт боя върху мястото, където се съединяваха тръбите. През това време Юрий прочете инструкцията, за която говореше техникът, и моментално запомни правилата.

— Сега доволен ли сте? — завърши работата си и попита техникът с явна отсянка на яд, защото вече бе разбрал, че няма да успее да хапне.

— Вие просто направихте така, че от миризмата на боята да не се усеща миризмата на газ — строго каза Юрий. — Но газ продължава да изтича.

Техникът разтревожено погледна часовника.

— Нали ви казах, че трябва да прегледам и другите жилища.

— Значи ние да се тровим?

— С какво?

— С газ — ледено спокойно каза Юрий. — Нали сам рекохте...

— Ама вие от шега не разбирате ли? — избухна техникът.

— Хубава шега — продължаваше да държи на своето Юрий. —

В инструкцията ясно е казано: „ако се появи миризма на газ...“ Значи при всякаква концентрация на газ, дори при най-малката, трябва да се повика аварийна група. Усещам миризма на газ.

— Може би обонянието ви е особено, като на доберман-пинчер — промърмори техникът.

Изглеждаше, че ей сега от него ще изхвъркнат искри и ако в кухнята наистина се е насъбрал газ, ще стане експлозия.

— Ама разберете! — извика той на Юрий. — От всяка връзка на тръбите теоретически изтича газ, но в такива нищожни количества, че практически няма никаква опасност!

— Да, но това го няма в инструкцията. Там не се казва кои количества са безвредни. Напротив, има се предвид дори най-малкото изтичане на газ — решително възрази Юрий, като се нагърби с ролята на истински тълкувател на инструкцията.

— Е, къде се казва „най-малкото“? — Техникът с ужас си мислеше, че Люся няма да го дочака и ще си отиде, а той не знае телефонния ѝ номер.

— Не се казва, но се подразбира — уточни Юрий.

— Гражданино, пуснете ме — помоли техникът. — Не бива да разбирате правилата толкова буквално. Кълна се, за вас няма никаква, абсолютно никаква опасност!

— За мене няма. А за другите? Цялата велика художествена литература и всички правила на морала ни учат да се грижим за другите. „А ако мислиш само за себе си, какъв си ти?“

... Когато Аля се върна от работа, завари пред входа колата с жълта лента на аварийната служба за поддържане на газовите инсталации, а в къщи — трима измъчени техници.

На кухненската маса имаше няколко индикатора, които сигнализираха при най-малкото наличие на газ. В ъгъла стърчеше кислороден. Подът беше отрупан с парчета от тръби и кълчища, оплескан с боя. Юрий следеше градуираната скала на газоанализатора.

— Какво е станало? — Аля се спусна към Юрий. — Господи, какво има? Здрав ли си поне, кажи?

— Всичко е наред, стопанке. Мъжът ви е много мнителен — бързо каза единият от техниците. Големите му мазолести ръце бяха тежко отпуснати върху коленете.

— Искях вече да не се тровиш с газ — започна да се оправдава Юрий.

— И желанието ти се е увенчало с успех? — нервно хлъцна тя и закри с длан уста.

— За съжаление не съвсем... Поради несъвършенството на кислородните апарати и газовите кранчета. — Той хвърли укорителен поглед към техниците, които бяха навели очи. — Но затова пък научих нещо ново и важно!

— Какво точно? — попита Аля. Юра не забеляза иронията във въпроса ѝ и умислено рече:

— Оказва се, че „теоретически“ и „практически“ не е едно и също...

Приятелките завиждат на Аля.

— По-добър е от предишния — твърдеше една.

— Никакво сравнение не може да става — пригласяше ѝ друга.

Аля и самичка го знае. Вече не сравнява Юра с никой от познатите си. Хем се радва, хем се плаши, дето той не прилича на никого. Исква ѝ се да разбере кой е той, защото не вярва на думите му.

Неведнъж се беше питала: „Нима ме обича такъв човек?“ Много ѝ се искаше да вярва в това и вече бе започнала да мисли, че в нея има нещо изключително.

От известно време не ѝ се ходи на кино — с Юра ѝ е по-интересно. Разказва му за болните си, а той я съветва как да ги лекува.

Веднъж му разказа за едно болно момче, изброи симптомите на болестта. Юра попита:

— Какво мислиш да правиш?

— Ще се опитам да го лекувам в модулирано магнитно поле. Ако не помогне, ще го пратя на операция.

— Не бива нито едното, нито другото — уверено каза той.

Аля учудено го погледна, подпря брадичка на ръката си и попита:

— Защо?

— През това лято често ваят дъждове, след тях звездите изглеждат по-едри.

Аля се намръщи, стори ѝ се, че той ѝ се присмива. После по лицето му видя: не се шегува — и още повече се намръщи.

— Много те моля — каза тя, като сведе очи, — щом си решил да говориш със загадки, прави го тъй, че поне нещо да може да се разбере.

От кухнята се чу свирене, обаждаше се „забравеният, изоставен“ чайник. Тя не обърна никакво внимание на неговите сигнали.

— Извинявай, не знам как да ти го обясня разбираемо. Опитвам се, а излизат същински гатанки. Май не ме бива за масовик — виновно каза той. — А може би работата е там, че на света всичко е свързано помежду си много по-тясно, отколкото мислят хората: дъждовете, звездите, тревите и течението на реките...

Очите му блеснаха, хрумна му нова мисъл.

— Забелязвала ли си дали болният прави с главата ей така?

Юра направи движение, което съвсем точно повтаряше движенията на болния.

— Да — потвърди Аля.

— Тогава попитай го дали обича книги за страшни неща. Ако обича, предприши му няколко сеанса с ултразвуков масаж на раменете и врата, а също в областта на гръбначния стълб.

— Но нали ти казах: той има болен бъбрек...

Юра рязко обърна глава, сякаш се пазеше от удар.

— Направи както ти казах. Само запомни по-точно областите за масаж.

Ако такова нещо ѝ бе казал някой друг, тя щеше да му се присмее или да се възмути — в зависимост от настроението. А сега помоли:

— Хайде, фокуснико, разкрий ми тайните си. Обясни на мен, глупачката, своите фокуси.

— Няма какво да обяснявам, трябва да се състави карта на инервацията. Нефритът е следствие. Ако въздействаме едновременно върху два центъра на инервация, болният ще оздравее. Гледай, ще рисувам картата...

Аля не разбра нищо от картата, нито от обясненията му. Нещо повече, от професионално гледище те бяха крайно наивни. Тя се опита да възрази:

— Това не е съществено.

— А ти знаеш ли със сигурност кое е съществено и кое не е?

— Но нали тук имаме органично, а не функционално разстройство?

— Доколкото си спомням, някой казваше същото, когато лекувах ръката му. Или греша?

— Не, не грешиш — примирително се усмихна тя, като си мислеше, че той може да се ядоса.

Беше забелязала, че Юра не обича да спори. Понякога си налагаше търпеливо да изслуша възраженията ѝ, без да я прекъсва, но на лицето му се появяваше гримаса, сякаш го болеше зъб.

Аля беше сигурна, че неговото лечение ще бъде за болния само „гола водичка“, но все пак направи, както я бе посъветвал Юрий.

А след това се питаше: защо с такова вълнение очаквам резултатите от лечението.

Резултатът беше поразително неправдоподобен...

Щом Аля отвори вратата на болничната стая, посрещнаха я три беснеещи фигури, от главата до краката омотани с чаршафи. Едната

веднага се стрелна зад гърба ѝ, за да отреже пътя към изхода. Другите започнаха дивашки танц. Въртяха се и приклякаха, извиваха се и подскачаха. Краищата на чаршафите се увиваха около тъничките им крака. Танцът бе съпроводен с войнствени викове и крясъци.

Едната от фигурите неочаквано се спря и подаде на Аля голям букет от полски цветя.

— Самичък ги набрах за вас край реката — каза малчуганът, който само допреди няколко дена едва ходеше.

Танцът на белите фигури имаше много просто обяснение. Оказа се, че е бил „танц на призраците“. Докато момчето боледувало, носели му най-различни книги, сред тях и много стари и много страшни. То помолило приятелите си от болничната стая да направят представление.

Анализите потвърдиха окончателното оздравяване. От болестта не бяха останали никакви следи, сякаш момчето никога не беше боледувало.

Вечерта в къщи Аля попита Юрий:

— Кажи ми, магьоснико, любимцео на боговете, как можа да предвидиш всичко това?

Той се засмя и разпери ръце.

— Всичко е много просто, няма тайни. Достатъчно е човек да помисли, както трябва. Нали помниш, че сме чели: „Само мисълта може за миг да обиколи цялата Вселена...“

— Съгласна съм да бъда твоя смирена последователка, фокусник такъв!

Юрий гледаше през прозореца. Там, зад мътното сълзящо стъкло, плющяха дъждовни струи и миеха паважа. По челото на Юрий се появиха някакви линии, сякаш там ей сега трябваше да се образуват бръчки. Но не се образуваха докрай. Той поклати глава.

— Трудна гатанка ми задаваш, последователко. Нали за да изпълня молбата ти, най-напред трябва сам да разбера защо мисля тъкмо така и защо само на пръв поглед изводите ми изглеждат толкова странни?

— Наистина, защо? — подзе Аля.

— Един човек смяташе, че мисля по законите на геометрията на Лобачевски. Друг смяташе, че цялата работа е в това, че оперирам с цели, неделими информационни полета...

Аля започна да подозира, че той иска да отбегне отговора, и строго попита:

— А в действителност?

Той се приближи до нея, нежно разроши нежната ѝ пухкава коса и въздъхна.

— Трябва да се ориентирам в алгоритмите, да ги анализирам...

— Е, и какво? Мозъците ни са еднакви!

Пръстите му престанаха да рошат косата ѝ, замряха. Тя освободи главата си и го погледна в очите. Те бяха неподвижни, изцъклени...

Слухът за необикновената лекарка-целителка се разнесе из града и при Аля се затълпиха болни. Тя изпадна в доста трудно положение. Като чу оплакванията ѝ, Юрий неочаквано предложи:

— Защо не уредиш да постъпя на работа при вас? Ще ти помагам.

— Но ти не си лекар.

— Няма значение. Нима не си се убедила?

Тя бързо сведе очи.

— Но диплома...

— Диплома ли? — Той се опитваше да си спомни нещо. После повтори така, сякаш не знаеше значението на самата дума: — Диплома...

— О, фокусник такъв! Това съвсем не е най-добрата от шегите ти. За постъпване на работа е нужна най-обикновена диплома, каквато има всеки специалист...

— А ти имаш ли?

— Разбира се. Кой ще ме остави да лекувам болните без диплома?

— Покажи я.

Тя сви рамене.

— Не ми ли вярваш?

Мътната пелена в очите му се разтопи, те заблестяха живо и лукаво. Аля каза с облекчение:

— Шегуваш се.

— И все пак покажи я.

Тя се наведе, погледна го отблизо в лицето. Тревогата, която се бе стаила в своето потулено ъгълче, излезе оттам и се изправи в цял ръст. За да я пропъди, Аля го целуна по устните — сега те бяха неестествено корави и безжизнени.

Тя послушно извади дипломата си и я показа на Юрий. Той я отвори, внимателно я прочете и се засмя:

— Значи тебе човек може да те разиграва, както си иска! Оня, който внушава на другите, на свой ред лесно се поддава на внушение.

„Излиза, че се е преструвал? И толкова правдоподобно?“ Тя беше готова да му повярва, но тревогата не я напускаше. По някакъв начин Юрий почувства състоянието ѝ.

— Добре, бебче, ще ти открия още една моя тайна. Недей да се перчиш, и аз имам същата диплома.

— Лекарска диплома? Имаш две дипломи — като лекар и физиолог?

— Досетлива си...

— Тук ли е дипломата, у тебе?

— Разбира се.

Аля не се решаваше да го помоли да покаже дипломата си, макар че много ѝ се искаше. Тя намери друг ход.

— В такъв случай още утре ще говоря с директора. А в други ден заедно ще отидем в болницата и ще те назначат.

— За твой помощник. Верен роб на своя господар.

— Чудесен помощник-магьосник.

— Иначе не съм съгласен.

Той каза това сериозно и твърдо, без да оставя място за възражение. Аля не знаеше какво да си мисли. А после се разчувства: „Ама какво правя аз? Та той иска да стане така, че цялата слава да е моя. Трябва да се радвам, да му благодаря...“

Аля отиде заедно с Юра при главния лекар на болницата.

— Харесвате ли си помощника, Алина Ивановна? После да не се разкайвате? — поощрително ѝ намигна главният лекар, добродушен шишко с модни светлоруси мустаци, които висяха чак до брадичката му. То се знае, слуховете за новия годеник на „нашата докторка“ вече бяха стигнали до него.

Главният лекар „не забеляза“ състоянието ѝ. Той бързо се обърна към Юрий.

— Дайте си дипломата, колега.

Юра извади от новата си чанта нова-новеничка диплома.

— Значи били сте в един курс с нашата Алина Ивановна! — извика главният лекар и се закани с пръст. — Ама че конспиратори!

Аля учудена вдигна очи.

— Добре, добре, ще ви запиша и двамата в нашия драматичен кръжок, там да разигравате тия водевили! — Широката усмивка на началника беше рекламно ослепителна. — В дипломата ясно е посочено: институт, факултет, година на завършване. Всичко съвпада. Ама че конспиратор била нашата Алина Ивановна!

Аля стоеше ни жива, ни умряла. Ръцете и краката ѝ бяха омекнали. Една мисъл пулсираше в мозъка ѝ: „Кой е той? Кой е?“

Обзе я лошо предчувствие, което не ѝ даваше да диша. Трябваше незабавно да изясни поне част от истината. Тя не отговаряше на шегите на главния лекар и едва дочака двамата с Юра да излязат от кабинета. Замъкна го на стълбищната площадка, между етажите. Там никой нямаше да им пречи. На Аля ѝ се струваше, че вика, макар че всъщност шепнеше:

— В името на всичко свято, кажи ми кой си?

Той мълчеше.

— Защо ме измъчваш така? С какво съм го заслужила? Каквото и да е, искам да знам. Не ми ли вярваш, кажи, не ми ли вярваш?

— Просто не знам какво да ти кажа — рече Юра. Колкото и чудно да беше, гласът му звучеше толкова искрено, че подозрението ѝ започна да се разсейва. „Но дипломата? Откъде я е взел?“

— Подправил ли си дипломата?

— Магьосникът вече става и фалшификатор! Не е ли твърде много за един човек?

— Е, да, разбира се, с теб сме били в един курс и заедно сме тичали към студентския стол. Жалко само, че тогава изобщо не съм те забелязвала.

— „Най-после той се срещна с нея и тутакси за булка взе я“ — издекламира Юрий, като се включи в играта. — И ето че всичко се разбра.

— Ще бъде „всичко“, когато кажеш откъде си взел дипломата. — Аля разбираше, че е по-добре да не засяга този въпрос. Мислено се наричаше упорита магарица, на която най-после ѝ е провървяло, но

бяга от собственото си щастие. И въпреки това със същата упоритост препускаше лудешки във все същата посока.

— Оттам, откъдето и ти — отвърна той.

— От института? Значи там са направили фалшификацията?

— Не знаех, че това се нарича фалшификация — каза той така, сякаш нямаше нищо нередно.

— Но си завършил нашия институт? Може би като са ти издавали дипломата, просто са сбъркали годината?

— Най-после се досети, нехайна ученичке — комично въздъхна той. — Пиша ти тройка!

— А в коя година всъщност си завършил института?

Очите му се присвиха, превърнаха се в тесни цепнатини, скриха се под мощното надвиснало чело. В тях проблеснаха мълнии.

— Какво значение има? Нали се убеди, че мога да лекувам хора? Или документът струва повече от умениято?

— В такъв случай защо...

— Защо, защо? Омръзна ми да ме разпитваш. Някой е сбъркал нещо в дипломата. Трябва ли заради това да хабим толкова думи?

Аля забеляза мълниците в очите му.

„Видя ли сега, магарице такава? — помисли си тя. — Загуби просяка и срещна принц. Да, принц! Той те обикна и искаше да ти помогне. Да, да ти помогне! И не само искаше — помогна ти! И на тебе, и на твоите болни. Но ти си свикнала с просяците, с техния начин на живот, с техния етикет. На ти сега! Дотегна на принца! Да, дотегна му! Той ще си отиде и ще намери хиляди като тебе! И никоя от тях няма да му задава глупави въпроси. Да, няма!“

В очите ѝ заблестяха сълзи и известно време ги удържаше само женският ѝ навик да мисли за грима, който може да потече от ресниците, та на всичко отгоре Юра ще я види разплакана и грозна. Но ето че сълзите бликнаха и потекоха по бузите, като оставяха две тъмни пътечки...

Той я улови за ръката, привлече я към себе си:

— Глупаво бебче...

И все пак Аля беше щастлива. Най-после в живота ѝ се бе появил човекът, за когото тя мечтаеше още от малка — умен, силен, своеобразен, с когото не можеш да скучаеш. Никога не знаеш отнапред какво ще каже, какво ще направи, ден с ден не си приличат. Мислите,

думите и постъпките му са неочаквани, оригинални, макар че тя не винаги може да ги разбере. Може би тъкмо затова у нея се поражда тревога. Но радостта от общуването с него, преклонението пред него са по-силни. Аля шепне:

— Нали завинаги ще бъдеш мой?

Очите му помътняват. Той пита, загледан встрани:

— Защо хората непременно искат да запазят, и то „завинаги“, онова, което не може да се запази?

У нея се породи предишното чувство — останала е сама на безкраен перон. Гласът ѝ трепна:

— Каниш се да си отидеш?

— Говорех изобщо...

— А аз — за нас.

Тонът ѝ учуди Юра.

— Какво ти е, бебче?

Не отговори...

— Искаш завинаги да съм твой?

— Нима питаш?

— Ако някой иска да запази човека, чувството, мига, винаги може да го направи.

— Как?

Юрий стана, отиде при прозореца. Силуетът му ясно се очерта на фона на забързаните облаци. Изглеждаше, че той лети, като разблъсква леко облаци. После се върна при нея и се отпусна в креслото — любимото кресло на мъжа ѝ. По лицето му Аля отгатна: той не е с нея, далече е.

— Човекът има едно удивително качество — каза Юрий. — То му позволява отново да преживее миналото.

— Да го преживее? Не грешиш ли? Нима може да се върне миналото?

Очите му в миг променят цвета си.

— Не само да се върне, а и нещо повече. Това качество ти позволява да подобриш миналото, да го видиш такова, каквото искаш... Помниш ли: „Но в паметта ми скрита е такава мощ, че връща образите и ги размножава... като пороен дъжд се лее ден и нощ и като сняг вали... ала не се стопява“. Да, говоря за човешката памет. За

нейната способност да възпроизвежда и комбинира онова, което човек иска.

— Не знам как успяваш да го правиш. Аз не винаги успявам.

— Понякога това е повече от действителност — уверено казва той. — Защото за човека тъкмо това е „завинаги“. Единственото възможно.

По лицето му минава сянка и той добавя:

— Разбира се, ако под думата „винаги“ се разбира един живот.

Неясни сенки пъплят по стените, обграждат ги от всички страни и ги откъсват от света. Аля забравя за какво са приказвали, всички думи отстъпват назад, стават несъществуващи.

През горния десен ъгъл на прозореца в стаята крадливо наднича жълтото око на луната. Облаците ту го закриват, ту го откриват. На Аля ѝ се струва, че жълтото око ѝ намига. От тъмнината изплуват различни предмети. Масата като голяма фрегата се олюлява на рейда...

Изведнъж Юрий казва:

— Може би неповторимостта на нашето „аз“ е повече от вечността?

„Господи, значи през цялото време е продължавал да мисли за същото — с отчаяние си мисли Аля. — Нищо не може да го отвлече... Нищо... Сух човек!... Но може би много умната и силна личност трябва да бъде такава? В нея умът винаги ръководи чувствата...“

Луната вече не намига на Аля, а неподвижно застива зад прозореца — скучна, неодушевена. Спътник, към който строго по разписание стартират товарни и товарно-пътнически ракети.

Аля се надигна на лакътя си и поглежда отвисоко Юрий.

— Странен човек си ти — разядосана казва тя.

Той невъзмутимо мълчи, зает с мислите си. На Аля ѝ се струва, че не е чул думите ѝ.

На работа отиваха заедно, изпращани от одобрителните погледи на съседите. По пътя ги срещаха познати и непознати хора, почтително ги поздравяваха. Няколко излекувани от тях болни, които по-рано се числяха в категорията на „безнадеждните“, бързо им създадоха слава, към каквата Юра явно се стремеше. Навсякъде, където ги честваха, той

старателно изтикваше Аля на преден план, а сам предпочиташе да остава в сянка.

— Аз съм само асистент — казваше той. — Благодарете на лекаря.

Аля получаваше награди и дипломи, назначиха я завеждаща отделението. На няколко пъти се опита да поприказва откровено с Юрий за прекомерната му скромност и за своето двусмислено положение, но той ѝ отговаряше с шеги.

Впрочем на него не винаги му се удаваше да остане „в сянка“. Веднъж един лекар се обърна към него за съвет. Съветът се оказа полезен. Лекарят разправи на колегите си как му е помогнал асистентът на Алина Ивановица. Започнаха да дотягат на Юрий с молби. За него се заприказва като за бляскав диагностик.

— Какво да правя? — обърна се Юра за съвет към Аля. — Изтормозиха ме с молбите си.

— Какво толкоз има — разсмя се Аля. — Помагай им...

— Да, но...

— Страхуваш се да не издадеш истинското положение на нещата? — пошегува се тя. — Аз пък не се страхувам.

Няколко дена по-късно той смутен ѝ каза:

— Струва ми се, че вече имам врагове.

— Кои са? Ония, на които си отказал да помогнеш ли?

Дългите му ресници се вдигнаха и от тях като птица изхвъркна учуден поглед.

— Не, ония, на които помагах... Доктор Назаров сбърка диагнозата, аз посочих грешката му. И ето...

Тя снизходително и нежно се усмихна, като си мислеше: „Все пак той е голямо дете.“ И каза малко кокетно, като продължаваше прекъснатата в детските години игра на „майка и дъщеря“:

— Завистниците не се срещат чак толкова рядко. Никой не иска да е по-лош от другия.

— Но те сами ме молят за помощ.

Тя го помилва по рамото:

— Бъди снизходителен към слабостите. Помни, че всеки има право да сгреша.

— Сигурна ли си, че хората имат такова право? — разтревожен попита Юрий. Беше си спомнил книгата, в която се разказваше как от

завист хората погубват един голям учен.

Докато четеше, вътрешно потръпваше от гняв и омраза, заричаше се да отмъсти на тълпата от злобни користолюбиви човечета. Но в друга книга прочете за хора, които заразяват себе си, за да се научат да спасяват други хора, за доброволци, които дават кръв и кожа, за гладуващ, който разделя с другаря си последния къшей хляб...

— Сигурна съм — твърдо каза Аля.

Той я погледна в очите със студен изпитателен поглед, като си мислеше съсредоточено за нещо.

— Веднъж четох в една книга, но не можах да разбера всичко... Струва ми се, сега вече знам как да се помирят с колегите.

— Добре тогава — зарадва се Аля.

Два дена по-късно я повика главният лекар.

— Алина Ивановна, постъпило е оплакване срещу вашия помощник. Поставил е неправилна диагноза и за малко не е изпратил болния на оня свят. А когато доктор Назаров му посочил грешката, на всичко отгоре взел да се инати. Впрочем това често се случва с прекалено самонадеяните хора. Колегите са възмутени. Искат да свикат по този повод събрание.

Аля едвам можа да намери Юрий. Той седеше зад шкафа в ъгъла на празния кабинет и старателно си даваше вид, че се е вгълбил в едно списание. Аля решително дръпна списанието:

— Защо си направил това?

— Сбърках. Всеки може да сбърка...

— Приказвай ги на други, не на мене. Какво има?

Без да вдигне очи, той призна:

— Искан да се сдобря с него.

— Не можа ли да измислиш по-добър начин?

Юрий мълчеше. Аля продължи:

— А за болния помисли ли?

— Помислих — бързо отвърна Юрий. — Грешката беше толкова груба, че доктор Назаров мигновено я забеляза. Беше поласкан, че знае повече от мене. Сега ще сме приятели.

— Едва ли — каза Аля, като смръщи вежди. — Първо да се беше посъветвал с мене.

— Но нали самата ти казваше, че „никой не иска да е по-лош от другия“. И че „всеки има право да сгреша“. Искан да бъда като всички.

Аля въздъхна.

— Страх ме е, че няма да можеш.

Юрий наведе очи и измърмори:

— Един човек твърдеше, че за мене няма място на земята. Може би е имал право?

— Глупости! — тръсна глава Аля и в очите ѝ проблеснаха зловни искрици. — Не им обръщай внимание, бедни ми гиганте. Ще съумея да те защитя.

В болницата дойде журналист от местния вестник. Той дълго разпитва Аля за новите методи на лечение, после я измъчи като фотомодел: водеше я от стая в стая, караше я да седи ту така, ту иначе, да се усмихва и да бъде сериозна. Чевръстият журналист искаше да фотографира и Юрий, но той по никакъв начин не се оставяше да попадне пред обектива. На Аля ѝ се струваше, че е разтревожен и огорчен.

Вечерта в къщи Юрий ѝ съобщи, че трябва да замине за няколко дена. Лицето му бе отчуждено, студено, приличаше на втвърдяваща се гипсова маска.

— Кога ще се върнеш?

— Не знам точно. Може и да се забавя.

Той видя огорченото ѝ лице и попита:

— Какво ти е, бебче? Предупредих началството в болницата, така че няма защо да се тревожиш.

Тя стана на разсъмване, за да събере и сложи в пътната чанта нещата му. Пристъпваше леко, безшумно, за да не го събуди. Като мина край него, забеляза, че гъстите му ресници трепнаха, и разбра, че не спи.

— С работа си ли ще излетиш? — попита Аля.

— Да — отвърна той и се намръщи.

— Какво има? Сбърках ли нещо?

Той се усмихна снизходително и насмешливо.

— Случвало ли ти се е някога да пускаш на свобода пеперуда или птица, които са влезли в стаята ти?

— Случвало ми се е — с учудване отвърна Аля.

— И спасителната операция успяваше винаги? „Гостенката“ с благодарност си отиваше?

— Не веднага... Та тя не разбираше, че я спасявам, и бягаше от мене... Но защо заговори за това?

— Действията на хората често наподобяват действията на такава „гостенка“.

На Аля ѝ се дощя да се свие на топка, да изчезне.

— За мен ли се отнася това?

— Не само за теб.

Той забеляза уплахата ѝ и добави:

— И съвсем не за този случай...

Като се връщаше в къщи след работа, Аля се мъчеше да не гледа празната закачалка. Придумваше се, че няма да е дълго сама: щом е обещал, той непременно ще се върне. Но неволно си спомняше странното му поведение: и това, че почти нищо не ядеше; и това, че не ѝ разрешаваше да го изпраца; нежеланието му да обяснява постъпките си, да разказва за себе си...

Сънят бягаше от нея, тя дълго лежа с отворени очи, заслушана в стъпките по улицата. И изведнъж си помисли, че едва ли ще различи сред другите стъпки *неговите*. Ще познае докосването, гласа, усмивката, дишането му, но никога няма да познае стъпките. По една проста причина — никога не ги бе чула отчетливо.

ПОЛКОВНИК ТАРНОВ ТРЪГВА ПО СЛЕДАТА

В тези дни бюрото на полковник Тарнов наподобяваше маса на курортен фотограф. Данните за различни географски точки на курортното крайбрежие, обработени в изчислителния център, не можаха да удовлетворят полковника — бяха твърде общи. Стана нужда да бъдат уточнени с помощта на старите изпитани методи.

Затова до съобщенията от изчислителния център и перфокартите имаше купища снимки и художествени картички с изгледи от курортното крайбрежие. Полковникът подбра няколко десетки от тях, грижливо сортира снимките, номерира ги и ги връчи на помощниците си. Още същия ден те всички заминаха със самолет за крайбрежието. А полковникът още цяла седмица сънуваше цветни сънища с пейзажи и действието в тях неизменно ставаше на морския бряг.

От помощниците си получаваше оскъдни и неутешителни сведения. По курортното крайбрежие имаше голям брой места, досущ като онова, за което бе разказал роботът. Не помагаше и указанието, че най-близката планина се намира на разстояние четири километра и сто и шестдесет метра от парка.

Сред помощниците на полковник Тарнов, изпратени на крайбрежието, имаше и един ветеран от милицията, който на петдесет и пет години бе стигнал до капитански чин. Всички се чудеха защо Тарнов го е включил в групата за издирване. Зад гърба му всички го наричаха „Параграфа“ и този прякор съответстваше точно на характера на капитан Улобов. Тарнов имаше свое особено отношение към него и почти не се учуди, когато тъкмо от капитан Улобов се получи многоочакваното съобщение.

Като търсел само такива места, от които „най-близката планина е на 4 километра и 160 метра“, капитанът започнал да проверява и селищата извън курортната зона. И открил, че в селището Каменка разстоянието от върха на планината до няколко точки отговаря на посоченото. Капитанът започнал да анализира въпросните точки, сред

които били котелното отделение на завода, градската баня и един пущинак, обрасъл с шипки, и се спрял на една — централната алея на парка. Това място съответствало на търсенето. Капитан Улобов се поинтересувал дали в селището има почивни домове. Установил, че през тази година в Каменка била открита почивна станция на медицинските работници, която още не е вписана в справочниците.

— Ето на, а ти се ядосваше, че тази година няма да ходя на море — каза Тарнов, като целуваше на сбогуване жена си, и веднага отлетя за Каменка.

Ала и най-старателното разпитване на всички, които биха могли да видят човека с отличителните черти на Великия господар, не даде никакви резултати.

Понеже селището беше малко и присъствието в него на човек с робот-слуга не би могло да остане незабелязано, можеше да се заключи, че са на погрешен път.

В същото време словесният портрет на търсения бе изпратен във всички отделения на милицията по крайбрежието.

Отговор дойде от Ялта. Веднъж спасителната служба забелязала далече в морето плуващ човек. Повикали го по радиото, но той не пожелал да се върне към брега. Наложило се да изпратят катер. Катерът рязко завил пред самия нос на вироглавеца, облял го с талазни вода и отрязал пътя му към морето. Спасителите не много учтиво го поканили да се качи на борда.

В отговор вироглавецът се гмурнал и изчезнал. Търсили го, но безуспешно, поради което, естествено, началникът на службата и двамата спасители, които се намирали на катера, са имали големи неприятности.

Тъкмо последното обстоятелство им помогнало да си спомнят, че отличителните черти на вироглавеца съвпадали със „словесния портрет“.

В Ялта полковник Тарнов бе посрещнат от сътрудници на местния градски отдел на милицията, които му докладваха за направеното от тях. Разпитването на служителите в почивните станции и санаториумите не дало резултати. В хотелите също не били виждали такъв човек.

— Където и да е живял, дори под открито небе, трябвало е да се храни — каза полковникът. — Разпитайте сервитьорите, бюфетчиците.

Много често в практиката на полковник Тарнов тъкмо такива разпити даваха желаните плодове. Тренираното око на сервитьора умееше точно, като обектив на фотоапарат, да долови чертите на клиента и да ги пази доста дълго.

Но този път сервитьорите в един глас отвърнаха, че не са виждали такъв човек. Нищо не дадоха и разговорите с продавачите в продоволствените магазини и с всички многобройни работници от курортната служба по прехраната.

И чак когато полковникът се канеше да си замине от Ялта, при него доведоха един сервитьор от малък крайморски ресторант. Той съобщи, че май е виждал човека, от когото се интересува милицията. Веднъж идвал в ресторанта с някаква жена.

— Поръчаха си от нашия специалитет два бифтека — каза сервитьорът. — Да. — Той многозначително сви устни и замълча. — След като си отидоха, единият бифтек, старателно нарязан на парченца, се търкаляше по пода.

— Откъде знаете, че там е бил целият бифтек, щом сте видели само парченца? — поинтересува се полковникът.

— Двадесет години съм на тази работа, другарю началник. Ще ви го сглобя от парченцата, сякаш подреждам азбуката от кубчета.

— Според вас кой от двамата не е ял? — попита Тарнов.

— Той.

— Сигурен ли сте?

Устните на сервитьора се издадоха напред, сякаш се канеше да пие чай от чинийка.

— Сигурен съм. Разбира се, не можех да ги наблюдавам през цялото време. Чак след това, когато забелязах под масата това — очите на сервитьора гневно блеснаха, — си спомних, че веднага щом жената се обърна настрана, мъжът направи ей такава движение.

Той замахна с ръка, сякаш събаряше нещо от бюрото. Малките му остри очи просто се впиха в полковника.

— Отначало си рекох, че така ми се е сторило. Нашите специалитети са винаги отлично приготвени. После разбрах: не яде, защото нещо го боли и крие това от жената.

— Може би — съгласи се полковникът. Сервитьорът разказа, че с мъжа е била млада жена на около двадесет и пет години, средна на ръст, средно охранена. Яла умерено, предпочитала млечните продукти.

Косата ѝ имала цвят на царевично зърно. Била облечена с лека пъстра рокля без ръкави.

Показанията на сервитьора даваха на Тарнов края на нишката за започване на търсенията. Първо, самото местоположение на ресторанта. Той не беше забележителност на Ялта, намираше се в самия ѝ край. Тъй че жената навярно е живяла някъде наблизо. Второ, твърде подробният портрет на жената. И най-после, необичайното отношение на мъжа към бифтека можеше да се изтълкува така, както го бе изтълкувал сервитьорът — не като израз на презрение към кулинарното изкуство на готвача, а като симптом за стомашно заболяване или зъбобол на клиента.

Полковникът заповяда най-старателно да разпитат медицинския персонал в най-близките санаториуми, където се лекуват стомашно болни, и в стоматологичните поликлиники.

Същевременно започнаха да търсят жената. На съвещанието на оперативната група той набеляза още едно направление на издирванията:

— Всеки си има роднини и близки. Както изглежда, така е и с търсения от нас Юрий Юриевич Степанов. Може би той им е писал препоръчани писма или те са писали на него, подавали са телеграми, пращали са покани за междуградски телефонни разговори. Трябва да проверим и тия канали.

Както много хора с неговата професия, полковник Тарнов отдавна си бе изработил основни похвати за работа. По време на най-трескава дейност той не забравяше да устройва петнадесетминутни „прозорци“ — съвещания със самия себе си. На тях правеше равносметка, припомняше си дали не е забравил, дали не е пропуснал нещо...

И този път, като се посъветва с Тарнов, полковник Тарнов стигна до извода, че трябва отново и колкото може по-скоро да се срещне с Александър Николаевич.

Тогава той още не можеше да оцени цялата важност на това решение. Тъкмо Александър Николаевич щеше да го убеди, че усилията да се издирят роднините и близките на Юрий Юриевич няма да доведат до нищо по простата причина...

Като се връщаше вечерта в хотела, полковникът се отби в едно кафене да вечеря. След чистия въздух по крайбрежната улица в кафенето беше задушно, носеше се апетитна миризма на шишчета и лук.

Полковникът по навик седна в отдалечения ъгъл, откъдето се виждаше цялата зала и входната врата. Поръча на сервитьора шишчета, чаша „Саперави“ и зачака.

От уединеното си ъгълче той разсеяно наблюдаваше посетителите, разглеждаше дрехите им, понякога съвсем предвзети, причудливото съчетание на цветове и десени, прическите, израза на лицата им. Ето че влезе някаква компания от младежи. Услужливата му памет сякаш случайно прояви две-три снимки, виждани някога по афишите, и Тарнов си спомни, че това са членовете на известен ансамбъл.

На малката естрада засвири джаз, отнякъде изхвъркна младееща се певица с рокля, общита с пайети. Младежите лениво си размениха няколко фрази. Тарнов разбра: говорят за местния джазов оркестър, хвалят го. Той наистина свиреше добре, певицата имаше доста приятен глас.

В кафенето влязоха още няколко посетители. Единият беше вече съвсем пиян. Той се стовари върху стола и праметна крак връз крак толкова небрежно, сякаш това бяха крака на парцалена кукла. Но в ръката, с която прегърна другаря си през раменете, се долавяше сила. И жестът му, и ръката с къси дебели пръсти, с тъмни по края нокти и татуирана котва се сториха познати на Тарнов.

... Това беше през младежките му години. След като завърши милиционерската школа, Съома Тарнов отиде да работи в криминалния отдел. Няколко успешни акции в състава на оперативната група му създадоха авторитет на перспективен криминалист. После задочно завърши Юридическия факултет на университета и започна да работи като следовател. За него скоро заприказваха, че е „късметлия“. И че е „любознателен“. Началникът му веднъж го попита: „Защо се интересуваш за детството на търсения «домошар»? Уликите в неговата «работа» са напълно достатъчни. Ровиш, сякаш събираш материал за роман. Не си за следовател ти, а за писател...“

Оттогава му лепнаха почтителния прякор „писателя“ — вместо предишните „късметлията“ и „любознателния“. Любопитството към

непознатите хора, което минава с годините, у Тарнов все повече се усилваше. Това качество му носеше повече неприятности, отколкото радости. Той се опитваше да надвие себе си, но безуспешно.

А през оная вечер, за която си спомни, той влезе в кафене „Мечта“. Няколко седмици оперативната група се мъчеше да надуши следите на бандита по прякор Грошик. Тарнов не случайно бе влязъл в „Мечта“. Отиваше на друго място, но когато мина край вратата на кафенето, „нещо сякаш го подтикна“, както понякога казват. Той послуша вътрешния зов, без дори да се опита да анализира, да потърси в паметта си случайната информация за мястото на юношеските срещи на Грошик с другаря му от детинство. Това той направи доста по-късно...

Когато видя в кафенето група пийнали младежи и пред тях един момък с „локумени“ крака, сива пореста кожа и татуировка на късопръстата ръка, отпусната върху чуждото рамо, Тарнов с някакво шесто чувство разбра, че това е търсеният.

— Ей, паяк — казваше Грошик на непознатия мъж, — това момиче ще го танцувам аз!

В тясното дворче, където излязоха „да си поприказват“, неспокойната душа на бандита тревожно се сви, когато „студентът не се шубелдиса“ и не „драсна да бяга“. Грошик видя зад стобора тичащи хора и в миг разбра всичко. Той се опита да стигне до портата, но на пътя му стоеше невъзмутимият „студент“. Грошик замахна със силната си ръка. В последния миг Тарнов, който направи класическа подсечка, видя в късопръстата му ръка нож. Но беше твърде късно, бандитският нож се заби в хълбока на своя собственик чак до кованата дръжка.

Колегите му изобщо не можеха да разберат защо Семьон Антонович е готов да заплаче, застанал над ранения бандит.

Те не знаеха нищо за горчивото детство на момъка, за наследената от бащата-алкохолик болест, за неизгладимия печат, който тя бе сложила върху живота на Грошик, как веднъж той все пак се опитал да се измъкне от кръга, да „тури пепел“ на миналото. Но слепотата на чиновника, при когото Грошик отишъл да иска работа, била оня фатален тласък, който го върнал обратно в порочния кръг.

И ето че днес тук, в кафенето на крайбрежната улица в курортното градче, интуицията отново подсказваше на Тарнов: нещо ще стане. И макар че вече се бе нахранил и можеше да си отиде,

полковникът седеше, поглеждаше ту към хората в залата, ту към естрадата и търпеливо чакаше.

Пред микрофона отново застана жената с ярки пайети на роклята. Аплодисментите на публиката бяха слабички, но певицата не се отчайваше. Тя махна с ръка, ярката светлина в залата угасна, останаха матово да светят само аплиците по стените. На естрадата заблестяха очите на метална маска на робот, спусната някъде от тавана.

Чу се рязката музика на електронните инструменти, певицата протегна ръце към маската и запя:

*Влюбил се веднъж роботът в обикновена земна
жена...*

Полковникът се наведе напред, столът под него жално изскърца. Той изведнъж си спомни къде съвсем наскоро бе слушал тази песен.

*Аз съм стоманен и могъщ робот.
Мога цял град да разруша,
мога дворец да построя...*

На тъмната естрада ярко блестяха очите на маската. Тарнов улови за лакътя салонния управител, който минаваше край масата му.

— Приятна песен — каза полковникът. — Защо не съобщават името на автора?

— Не зависи от нас. — Салонният управител сви рамене. — Авторът на песента е неизвестен.

— А как са я научили вашите музиканти?

Салонният управител се смути, хвърли бърз подозрителен поглед към събеседника си.

— Извинете, с кого имам честта?...

Няколко минути по-късно ръководителят на джазовия оркестър, четиридесетгодишен мършав брюнет, и един младичък музикант с

лице на херувим вече седяха срещу полковник Тарнов в малката гримьорна на артистите.

— Записахме песента от неговия магнет. — Брюнетът кимна към „херувима“. — Нашите посетители винаги я посрещат с възторг. Обърнахме се към ВААП^[1], за да научим името на автора, но там песента не е регистрирана. Ако авторът се обади, готови сме да платим хонорар, както му е редът...

— Как сте успели да запишете песента на магнетофон?

— Там беше. — Музикантът посочи с тънкия си дълъг пръст към прозореца. — В парка на санаториума има една затънтена алея. Обичам на нейните пейки да прослушвам нови записи. Веднъж случайно чух, че някакъв почиващ учеше работа си на тази песен. Каза му: „Запомни, ще я изпееш после на една жена...“

— Познавате ли този човек? — попита Тарнов, като едва сдържаше вълнението си.

— Не.

Полковникът извади от джоба си снимка.

— Прилича ли?

Музикантът улови с дългите си пръсти снимката, повъртя я. После с досада тръсна глава, за да отметне от челото си дългата коса.

— Май прилича. Но ме е страх да не сбъркам...

Той погледна огорчения Тарнов и също се огорчи.

— После го видях още веднъж, с жената. Тя се казва Аля. Беше пристигнала от Белгород или може би от Орел. Няколко пъти съм разговарял с нея на плажа. Ако искате, ще се опитам да нахвърлям портрета ѝ. Занимавам се малко с рисуване.

Той припряно взе подадения му лист и извади молив. Нанесе няколко щрихи, но изведнъж се спря, поразен от неочакваната догадка. Изпод вежди погледна полковника и неуверено попита:

— Извинете, да не би вие да сте авторът на песента?

[1] ВААП — Всесъюзна агенция за авторско право. ↑

ЮРИЙ СЕ ВРЪЩА

Дните се нижеха един след друг, а от Юрий нямаше никаква вест, Аля се умори да чака. Повтаряше си: „Сама си виновна, повярва в непостижимото. Той не можеше да остане с тебе, гъско такава. Човек, на когото нищо не му струва да излекува безнадеждно болен и чиито мисли са ти непонятни, не може да остане цял живот с тебе. С какво особено се отличаваш ти? Обикновена жена.“

Искаше ѝ се да си наприказва много обидни думи, да свикне с тях, за да потуши нетърпимата мъчителна болка на очакването, да не тича презглава към вратата при всяко позвъняване.

В работата ѝ стана съвсем трудно. Бяха свикнали да я смятат за изцелителка, в указанията и предписанията ѝ вярваха вече не само болните, а и лекарите. Непосилна отговорност. Аля се крепеше с последни сили. Спомняше си думите на Юра и неволно му подражаваше. Най-странното беше, че ѝ се удаваше. Тя с учудване забеляза, че през краткото си познанство с Юрий се е научила да му подражава и в мисленето. От обикновените факти възникваха неочаквани изводи и въпреки всичко се потвърждаваха на практика.

„Изглежда, че ме е научил да мисля като него. Нима не трябва да съм му благодарна само за това?“

Скоро се убеди, че не беше само подражание...

Веднъж се сблъска със случай на прогресивна мускулна дистрофия, миопатия. Едно време тази болест, която се предизвиква от нарушена обмяна на веществата в мускулите и се предава по наследство от поколение на поколение, се смяташе неизлечима. После се научиха да се борят с нея и дори понякога да възстановяват двигателните функции.

И ето че пред Аля е юноша, десетилетия по-късно поразен от болестта на дядо си. Бяха го лекували в столичните клиники, без да успеят да го излекуват. Анализите продължаваха да бъдат заплашителни, говореха, че след ремисията ще настъпи влошаване. Аля добре си представяше лицето му отново вяло и безводно, а очите

— помръкнали. Много пъти препрочете историята на заболяването, запозна се с приложените методи на лечение и напразно се опитваше да измисли нещо ново.

В пълна изнемога тя дремеше у дома си в креслото пред телевизора. Предаваха ревю от Франция. Беше седнала в любимото кресло на Юра. Внезапно в съзнанието ѝ се прокрадна познат глас: „Гледай екрана!“

В центъра на екрана сред танцуващите момичета се образува светло петно. Границите му започнаха бързо да се разширяват. После в петното се очертаха контурите на главния и гръбначния мозък. Ето че станаха по-ясни, оцветиха се в синьо, изпълниха се с цифри и формули. Някои от цифрите и формулите пулсираха, от тях се образуваха уравнения, появяваха се графики. Тя разбра, че ѝ показват участъци от организма на болния и ѝ подсказват методи за лечение.

— Ясно ли е? — попита същия глас.

— Ти ли си, Юра, — извика тя.

— Успокой се, бебче. Гледай екрана. Препаратът в организма на болния е преустроил работата на жлезите. А първичното заболяване отдавна е излекувано. Ще използваш прибора на Сидорякин, но ще свържеш вибратора ей така...

Екранът беше забулен в мъгла.

— Няма да запомня, Юра! — Аля размазваше сълзите по лицето си.

— Ще запомниш!

— Кога ще се върнеш? Не мога повече!

— Потърпи още малко. Скоро ще се видим.

Гласът изчезна, а петното на телевизионния екран остана още известно време. После избледня, очертанията се заличиха, скриха се зад танцуващите момичета...

Тя направи всичко, както ѝ заръча той. Юношата започна бързо да оздравява. Още на втория ден след първия сеанс конвулсиите му престанаха.

А на четвъртия ден късно вечерта се върна Юра. Три позвънявания — две дълги и едно късо — вдигнаха Аля от леглото. Тя наметна халата си. Докато бързаше към вратата, ѝ ставаше ту студено, ту горещо: струваше ѝ се, че в жилището има твърде много мебели...

Дълго след това се страхуваше, че завръщането му ѝ се е присънило.

— Защо мълчиш? — питаше Аля. — Все там ли си още, далече?

Тя повтаряше едни и същи въпроси. Той мълчеше, а в очите ѝ напиреха сълзи.

— Имаш ли семейство? Женен ли си? За кого мислиш?

— Ето значи как ставало... — едва чуто промълви той.

— Кое? Не ме измъчвай, говори... — Тя разтърси раменете му.
— Какво има?

— Струва ми се, че съм се влюбил в тебе, бебче.

Някаква мощна вълна я грабна, издигна я на гребена си и я завъртя в лудешка радост.

— Наистина ли?

— Наистина. С мене става нещо странно. Не мога да се владеея, да се наблюдавам отстрани.

— Не си длъжен да оставаш наблюдател. Това се случва на всеки човек. Така и трябва да бъде!

— На всеки човек... — повтори той.

Гласът му беше странен, толкова странен, че Аля го почувства дори в този миг. Усети, че с думата „човек“ е свързано нещо, за което е по-добре да не му напомня сега. От само себе си ѝ дойдоха необходимите думи:

— Ти си първият истински човек, когото срещам — прошепна тя.

Отново и отново повтаряше едно и също, едни и същи думи, подсказани от чувството ѝ. Те бяха сплав от нежност и страх, че може да загуби нещо, от детска безпомощност и майчинска прозорлива загриженост.

— Виж каква си била! — учуден шепнеше в отговор той. През нощта тя на няколко пъти се събуждаше и дълго го гледеше крадешком, през полупритворените си ресници. Той лежеше с отворени очи, без да се преструва, че спи.

— Ето значи как ставало... — едва чуто мълвяха устните му. В гласа му звучеше такава болка, че Аля не издържа:

— Довери ми се, мили. Разкажи ми всичко и ще ти олекне.

— Спи! — Юрий затвори очи. — Трябва сам да разбере всичко.
Спи.

Нощем те скитаха по безлюдните улици. Листата на дърветата потрепваха от ветреца, в самите им крака се валяха купища сребърни монети, изковани от сноповете лунна светлина. В главата на Аля неспирно звънтяха думите: „Редом с щастието...“

Какво беше това: думи от песен или заглавие на книга?

Редом с щастието, редом с щастието...

Тя измисляше различни предлози, за да се притисне по-плътно до него: ту ѝ ставаше студено, ту я дострашаваше, ту просто се „препъваше“...

Редом с щастието, редом с щастието... Тая фраза не я оставяше на мира, настройваше я ту мечтателно, ту лудешки. Редом с щастието...

„А защо редом? Това не ми подхожда. Просто с щастието. Аз съм щастлива. Щастлива съм!“ Тя тихо се засмя. Юрий я погали по рамото, зави ѝ се свят...

— Имате ли цигари?

Една тъмна фигура се отлепи от стената на сградата. Иззад ъгъла излязоха още трима. Съвсем млади момчета, юноши.

Юрий се спря, все още с ръка върху рамото на Аля, с любопитство погледна момчето и попита:

— Родителите ти разрешават ли ти да пушиш?

— Тяхната работа е най-малко тридесет пъти на ден да казват „забранявам“. Правят си тренировки с нас, беззащитните.

— Магазините са затворени — жално каза второто момче, — а ужасно ни се пуши.

— Много сте млади, не бива да пушите — назидателно рече Юрий. — Пушенето е вредно. Никотинът, който се съдържа в десет цигари, може да убие кон.

Аля лекичко го побутна и направи гримаса: сиреч не се захващай с тях.

— Цял ден в училище ни пеят тая песен. А сега е нощ, учителите трябва да спят — измърмори момчето и се извърна към другарите си: — Тръгвайте, тук нищо няма да излезе!

— Чакайте! — спря ги Юра. — Наистина ли не знаете, че никотинът е вреден? Има специално решение на комисията на ЮНЕСКО.

Той пусна Аля и прегради пътя на момчетата, не им даваше да си тръгнат. Едното от тях се опита да го блъсне.

— Чичо, ама оставете ни на мира — примоли се третото момче.

— Юра, да се прибираме — каза Аля.

— Чакай — рече Юра. — Нима не мога да ги убедя, че е вредно за самите тях? Нима човекът в нищо не може да бъде убеден? Дори в нещо, от което зависи здравето му?

Лицето му беше непреклонно.

„Когато в него се пробуди експериментаторът, споровете са безполезни — помисли си Аля. — Експериментира с всички околни, изучава ни, сякаш самият той не е като нас.“

Юра за миг се разсея и момчетата хукнаха в различни посоки, за да се избавят от нравоученията.

Юра с два скока настигна едното, пъкна го като кукла под мишницата си и се втурна подир второто на уличното платно.

Разгорещени от спора, нито Аля, нито Юра, нито пък момчетата не можаха да чуят лекото бръмчене и не забелязаха, че в небето като ножици са се разперили лъчите на фарове.

Автомобилът изкачи стръмното нанагорнище и навлезе в уличката. По стените на сградите зашариха бързи сенки. Те ту се начупваха по зъберите на храсталака, ту ставаха огромни като великани.

— Юра! — предупредително извика Аля.

Той рязко обърна глава срещу връхлитащата кола. Ярко осветеното му лице се изкриви в една гримаса. Обзета от предчувствие за неминуема беда, Аля затвори очи. Чу се трясък на смачкан метал и пластмаса. После втори удар — по-тежък, по-глух...

Отхвърлена от ръката на Юрий, колата литна настрана, удари се в едно дърво и спря.

Когато Аля отвори очи, на няколко крачки от нея стоеше съвършено невредимият Юрий. На асфалта в краката му седеше примрялото от страх момче.

Шофьорът с мъка отвори смачканата врата и излезе. Отървал се с леки натъртвания, той беше сигурен, че сам е предпазил внезапно изскочилия на платното човек, и справедливо се нахвърли върху нарушителя.

— Добре, че успях да извъртя волана! — гордо заяви той и закрепця на Юрий: — А вие защо се разхождате по уличното платно? Тръгвайте с мене в милицията!

— Никъде няма да тръгна — каза Юрий, приближи се до Аля и я улови подръка с намерение по-бързо да я отведе, но шофьорът веднага го настигна.

— О, не, първо ще направим протокол в милицията! — развика се той. — Момчета, къде хукнахте? Помогнете ми да задържим нарушителя!

Зигзагообразно като зайци младите любители на никотина се разбягаха по дворовете.

Едрият шофьор увисна върху Юра с всичките си деветдесет килограма. Юра пусна Аля, леко свали от себе си шофьора, изправи го на крака и го тикна към колата. Кой знае защо, шофьорът се подчини и с клатушкане закрачи към смачкания автомобил.

Юра поведе Аля към къщи. По целия път се шегуваше, за да я накара да забрави произшествието, и трябва да кажем, че успя. Нещо повече, след това Аля изобщо не можеше да си спомни дали наистина е имало автомобилно произшествие, или просто така ѝ се е сторило. Сякаш бе загубила паметта си след мозъчно сътресение.

През нощта Аля се събуди от чувство на силна тревога. Юра не беше до нея. Тя чу тихо шумолене в съседната стая. Вратата беше затворена, изпод нея струеше ивица светлина.

Аля стана от леглото и тихичко откряна вратата.

Юрий седеше на писалището до прозореца. Край него на един стол бе поставено отвореното му куфарче, от което се подаваха сиви листа. Целият под беше покрит със също такива листове.

Отначало на Аля ѝ се стори, че са празни, но после забеляза, че са изписани с много ситни, буквално бисерни знаци и затова изглеждат сиви.

От време на време Юра напрегнато и неестествено обръщаше глава, понякога на сто и осемдесет градуса, хвърляше поглед върху някой лист, сякаш можеше да прочете нещо от такова разстояние, и пишеше. Лицето му беше бледно, измъчено. Изглеждаше, че е на края на силите си и всеки миг ще падне от изтощение.

Той откъсна поглед от поредния лист и вдигна глава. Лицето му се изкриви. То изразяваше много противоречиви чувства — и порив, и мъка от разочарованието, и безсилна надежда, и още нещо, което Аля не можеше да назове. Юра скръцна със зъби, чу се сподавен стон.

Аля отвори вратата.

— Внимавай да не стъпиш на листата! — предупреди я той.

— Боли ли те нещо? — Тя се спусна към него, прегърна го, притисна се с цялото си топло от леглото тяло.

Изразът на лицето му се променяше необичайно бавно, като при забавени снимки. Страдалческите бръчки се заглаждаха, краищата на устните учудено се повдигнаха:

— Да ме боли ли?

— Но тогава какво има? Какво те измъчва?

Тя погледна листата и видя, че не е сбъркала: бяха гъсто изписани с цифри.

— Какво правиш? Нощна гимнастика на ума ли?

— Почти. Опитвам се да изчисля масата и заряда на нашата Вселена.

— Само това ли?

Той не беше склонен да се шегува.

— Получава се твърде дълго уравнение.

— Дай го за решаване на изчислителна машина. Можеш да направиш това и нощем по радиоканала. Машината няма да се разсърди, на нея ѝ е все едно.

Той пренебрежително се усмихна:

— Машините не могат да се справят.

— Така ли? Дори много, много машини?

— Дори всичките — разпалено рече той, но изведнъж се сепна:
— Никой няма да ми даде толкова много машини.

Аля зарови пръсти в косата му и той блажено примижа.

— Когато не ти е добре, и на мен не ми е добре — каза тя. — Моля те никога да не забравяш това.

Той обърна към нея студеното си измъчено лице. Аля го погледна в очите. Там се кълбеше звездната мъгла на Вселената, огромен свят, безкраен и безразличен към опознаващия го разум.

Те не знаеха, че мислят за едно и също.

Юрий си спомни състоянието, обземащо го понякога, когато оставаше насаме с пространството, което трябваше да победи. Връз него се стоварваше черно безмълвие, притискаше го. Не се чуваха гласове, не се мяркаха сенки. Нямаше нито доброта, нито враждебност. Само безразличие. Мрак, студ, безмълвие...

„Като живо погребан — мислеше си той. — Като живо погребан, друго сравнение не може да се измисли.“ Опитваше се да намери отговор на многобройните въпроси, но колкото по-ясно виждаше бъдещето, толкова по-тежко му ставаше. Може би това беше цената на познанието.

Днес, когато си представи, че е огнено пра-семе — тънко извиващо се червейче от нажежена плазма, което е затворено в капсулата на тройното поле и пробива гърлото на Вселената, му стана просто непоносимо. Какво го очаква там, отвъд границите на Вселената? Ще се справи ли разумът му с онова, което ще види? Или самотата в своята висша форма ще се окаже непосилна цена, разумът ще се пръсне, без дори да е узнал, че тъкмо това е най-висшата забрана за познаване на истината.

Но тия мили, доверчиви очи, обикновени човешки звезди, които надничат в неговия мозък, в неговата Вселена... Те стигнаха до съзнанието му и го стоплиха. В капсулата, която пробива гърлото, той вече не е сам — бяха станали двама.

Лицето на Юра бавно се стопляше. Той каза, като откъсна поглед от Аля и надникна през прозореца към звездите:

— Виждаш ли, за да разбереш света, трябва да го погледнеш отстрани. Там е цялата работа. Да го видиш не само отвътре, а и отвън. Непременно отвън.

— Говориш за нашия свят, за Земята?

— За нашия свят и за всичко, което го е породило и с което е свързан. Говоря за Вселената.

— Да се погледне Вселената отвън е невъзможно — тихо каза Аля.

„Ще му мине — мислеше си тя. — Невъзможното си остава невъзможно, ще трябва да се примири с това. Бива ли да се вълнува толкова много? Защо?“

— И това е единствената причина за вълнението ти? — гласно попита тя.

Той не разбра изведнъж подтекста на въпроса ѝ. После снизходително се усмихна и посочи листата, застилащи пода:

— Това са елементите на уравнението. Ако успея да го съставя и реша, ще знам масата и заряда на Вселената. А после ще изчисля взаимодействието на потоците в гърлото, чрез което нашата Вселена е свързана с другия свят. Така ще набележа вариантите на капсулата за преминаването. Важно е да се намери формата на капсулата за преминаването. Разбираш ли? В един случай семето дава кълн, в друг се превръща в цвят, в трети — вехне и умира. Отива в земята, за да стане тор за новия живот. В четвърти — отлита във вид на ново пухкаво семе, отнесено от вятъра. Онова, което изглежда смърт, се оказва преход, онова, което изглежда прах, често се оказва капсула. Вирусът се обвива в капсула, кристализира и може в такъв вид да оцелее дори в космическото пространство. Ако намеря верния вариант на капсулата, ще мина през гърлото...

„Един се измъчва, че не може да влезе в опустелия си дом, а друг — че не може да излезе от Вселената — мислеше си тя. — А всъщност и единият, и другият се измъчват от самота, само че я наричат по различен начин. Но какво им пречи взаимно да си помогнат?“

От случая с излекуването на паралитика се заинтересуваха в Академията на медицинските науки. Оттам пристигна авторитетна комисия, водена от академик Илин. Академикът беше нисичък, мускулест и подвижен. Беше си пуснал елегантна заострена брада и имаше навик да я мачка в юмрука си. Това беше единственото, което издаваше вълнението му.

Юрий като октопод пусна около себе си маскиращ облак, оттегли се на сянка и остави Аля да бъде изядена от авторитетната комисия. Академик Илин до сълзи развълнува Аля с комплиментите си. А после този невероятен скептик я постави натясно с въпроси за методите на лечение.

Никой на мястото на Аля не би издържал убийствените му въпроси. Не издържа и Аля, изтърва се:

— Аз само изпълнявах съветите на своя асистент. Всъщност той предпочиташе да се нарича асистент, макар че трябваше да се нарича ръководител.

Веднага ѝ олекна, сякаш след труден поход в планината бе облекнала тежката раница на гърба си до някоя скала.

— Той много ли ви обича? — попита академикът, като стискаше в ръка края на брадата си. После се сепна, отмести поглед, за да не гледа пламтящите ѝ бузи, и сурово попита: — А къде е самият гений?

Остра болка прониза главата на Аля от едното слепоочие до другото. „Юра ме молеше, не разрешаваше... Сега Илин ще раздрънка това навсякъде, ще започнат да питат да разпитват...“ Обзе я отчаяние: „Той няма да ми го прости, няма“.

— Извинете, пошегувах се — рече тя с отпаднал глас, като в същото време направи опит безгрижно да се усмихне.

С друг би могло, но с академик Илин не биваше да се шегува така.

— Във всеки случай запознайте ме с този гений — невинно помоли той, като пронизваше събеседничката си със своите очибургии. В академията твърдяха, че погледът му минавал през бронирани плочи.

— Елате — каза Аля и като обречена тръгна към кабинета си.

Ала Юрий не беше нито в кабинета, нито изобщо в болницата. Аля хукна към къщи. Докато отваряше вратата, погледна към закачалката, където трябваше да виси шлиферът му.

Закачалката беше празна.

— Засега това е всичко, което знаем за него — каза полковник Тарнов, като завърши разказа си.

Александър Николаевич внимателно го слушаше. Понякога кимаше, но това означаваше по-скоро потвърждение на собствените му мисли, отколкото съгласие с думите на полковника.

Полковникът забеляза изострените черти и удълженото лице на учения — като след прекарана тежка болест. „Знае повече, отколкото казва — помисли си Тарнов. — Може би се досеща за нещо. И тая догадка му е неприятна. Види се, мъчително неприятна.“

Той помълча малко, като си позволи кратък отдих. После събра мислите си и попита:

— Можете ли да добавите нещо?

— Вашата логика е безупречна, полковник — започна Александър Николаевич, — и все пак, както сам се убедихте, в дадения случай не помогна.

— Може и да помогне! — Тарнов се подсмихна.

— Не, няма да помогне — убедено каза ученият. — Вие търсите следите му в ресторантите и продоволствените магазини, защото всеки почиващ трябва поне от време на време да се храни. Търсите го в хотелите, защото всеки трябва да има покрив над главата си. Правите проверка в пощата, защото всеки човек има роднини и познати, които се тревожат за съдбата му. Търсите следи, каквито оставя след себе си всеки човек, колкото и да е внимателен и предвидлив. Но в дадения случай няма да ги намерите.

— Защо? — изтръгна се от устата на полковника.

Но без да чуе въпроса му, Александър Николаевич продължи, унесен в собствените си мисли:

— Опитвате се да определите целите и средствата му, като си служите с обикновените човешки мерки. Но дори да сте най-добрият следовател на планетата, пак няма да успеете.

— Вече ви попитах — защо? — напомни полковникът, уплашен, че запасът от красноречие на учения няма скоро да се изчерпи.

Александър Николаевич сгуши глава между раменете и целият се сви, сякаш искаше да стане незабележим. И оттам, от своето „кюшенце“, глухо, но решително каза:

— Ами защото той не е човек. Защото основата на това същество, което сега се казва Юрий Юриевич, е изкуственият супермозък, създаван в нашата лаборатория.

Той погледна полковника, забеляза изумлението му и горчиво поклати глава, като отговаряше на мислите си. После събра сили и подробно заобяснява:

— Нали сте запознат с онова направление в науката, което се нарича еволюционно моделиране? В него наред с кибернетиците работят и бионици, неврофизиолози, геноинженери, белтъкосинтезатори, франквилители. Това направление води началото си от мисълта, че еволюцията на природата, създава човешкия мозък, е могла да тръгне по друг път, ако човекът не беше станал „цар на природата“ и не беше преградил пътя ѝ. Кибернетиците първи стигнаха до идеята, че трябва да се моделира не мозъкът, а самият

еволюционен процес на живата материя, довел до възникването на човешкия мозък, без да се прекъсва ходът на еволюцията.

Той се изкашля, като закри с длан устата си, и продължи:

— Когато се разви генното инженерство и започна синтезирането на белтък, в работата на кибернетиците се включиха представители на други науки. Тъкмо тогава възникна идеята за създаване на супермозък — мозък с нови качества. Смяташе се, че неговото създаване и включване като централен управляващ орган на системата от изчислителни и други машини ще помогне да бъдат решени задачи, с които обикновеният човешки мозък не е в състояние да се справи.

— А хиляди мозъци? — попита полковникът, като извади кутия с ментови бонбони.

— Нито хиляди, нито милиони, нито милиарди. Има задачи, за чието решаване е нужно не количествено увеличаване на мисленето, дори и не увеличаване на мощността му, а съвсем нови качества, засега неизвестни на науката. От решаването на тези задачи зависят откриването на нови видове енергия, полетите към далечни светове, изучаването на човешкия организъм и лекуването на болестите.

Той отново се изкашля и протегна ръка към кутията с бонбони. Полковникът я побутна към него. Александър Николаевич взе един бонбон, повъртя го в пръстите си, но забрави да го сложи в устата си.

— Тъкмо такъв супермозък създавахме в лабораторията със съвсем определена цел. В близост до съзвездието Близнаци астрономите откриха така наречения „Голям звезден каньон“. Това е място, което поглъща лъчите като прословутите „черни дупки“. Но за разлика от тия „дупки“ „Големият звезден каньон“ постоянно променя очертанията и гравитационните си характеристики. Най-различни уреди не могат да зарегистрират нито една постоянна характеристика. Учените смятат, че там изчезва материята на нашата Вселена. С една дума, предполага се, че тъкмо там е гърлото, чрез което нашата Вселена е свързана с други светове...

Той продължаваше да държи с два пръста бонбона, загледан покрай полковника някъде в ъгъла на кабинета:

— Ясно е, че никакъв кораб с хора не може да се добере дотам. Автоматична станция не може да изпълни такава *необикновена задача*. За нейното решаване са нужни и необикновени средства. Тъкмо затова създавахме супер-мозъка, та после да го затворим в специална капсула-

кораб и да го изпратим към съзвездието Близнаци. Когато супермозъка изчезна, от само себе си се натрапи най-вероятното предположение — че са го откраднали. Но сега мисля, че е станало нещо друго...

Най-после той сложи в устата си бонбона и го посмука малко, преди да премине към най-неприятната част от предположенията си:

— Мозъкът съзряваше, вече бяхме започнали да го програмираме, като, естествено, оставяхме пред него широк простор за свободна изява на волята. Вие разбирате, че като създавахме *такава* система и поставяхме пред нея *такива* задачи, не можеше да става и дума за строго програмиране. И не забелязахме... — той бързо погледна полковника — извинете, трябва да кажа — аз не забелязах, че детето... Как да се изразя по-точно?... Расте прекалено бързо. Впрочем по-добре е да кажа, възмъжава прекалено бързо!

— А прекаленото винаги е лошо? — попита полковникът, като смучеше меланхолично ментовия бонбон. Външно беше съвсем спокоен, но ръката му неволно включваше и изключваше копчето за повикване на пулта.

— Мозъкът е започнал да се самопрограмира и на известен етап се е научил да използва като изпълнителни органи роботите, които го обслужваха. Сега можем само да гадаем по какъв начин изцяло ги е подчинил — бодро каза Александър Николаевич, заблуден от външното спокойствие на Тарнов. — Възможно е дори да е открил неизвестно за нас поле и посредством него им е изпращал сигнали-заповеди...

Вратата на кабинета се откряна, през нея се подаде грижливо сресана на път глава. Бегъл поглед — и главата изчезна.

— Или е използвал захранващата го сложна апаратура...

Главата отново надникна в кабинета.

— Нямате ли друга работа? — кресна Тарнов. — Нали ви предупредих да не ни пречите!

— Нали вие ме викате — каза дежурният и плътно затвори вратата.

Полковникът погледна ръката си и бързо я дръпна от пулта.

— Извинете — каза той на затворената врата и се обърна към учения: — И вие също извинете. Моля ви да продължите.

— Един от нашите сътрудници е допуснал груба... може да се каже, съдбоносна грешка: нарушил е правилата на техниката за

безопасност, забравил е да прибере в биотерма и да запечата остатъците от синтезирания белтък. Супермозъкът се е възползвал от това. Заповядал е на роботите да му направят от този материал организъм, външно неразличим от човешкия. Фактът, че е създал тъкмо такъв организъм, позволява да предполагаме, че е смятал да изучава хората, да живее сред нас. И сега той действа, а целите му са ни неизвестни...

— Браво бе, учени! — каза полковникът.

Страните на Александър Николаевич пламнаха, сякаш му бяха ударили плесница.

— И никой не може да познае рожбата — добави Тарнов и веднага премина на делови тон: — Мозъкът знаеше ли за какви задачи сте го създавали?

— Отчасти. Смяташе се, че не е узрял достатъчно, за да функционира самостоятелно.

— Смяташе се?

Александър Николаевич завъртя глава, сякаш яката го стягаше.

— Ние постоянно... — хрипкаво рече той и не можа да познае гласа си. Изкашля се и повтори вече с обикновен глас: — ... постоянно го контролирахме, измервахме всички параметри...

Разбра, че не казва, каквото трябва, и съумя да се поправи:

— Едва бяхме започнали истински да го програмираме. Програмата за безопасност на човека му е зададена в зачатъчно състояние. Това трябва да буди най-големи тревоги.

— Смятате ли, че дълго ще се запознава с околната среда?

— Той знаеше много малко за външния свят. За него човекът е само един от обектите на обитаемата среда.

Александър Николаевич най-после се осмели да вдигне очи и като се съмняваше дали полковникът достатъчно добре е разбрал опасността, добави:

— Като мравките, червеите, дърветата, микробите...

— А разумът на човека? Нима той няма да държи сметка за него?

— Може би вече е набелязал човека като най-интересен обект. Но неговото мислене качествено се различава от нашето. И той може да се съобразява с нас не повече, отколкото ние бихме се съобразявали с човекоподобните маймуни, от които сме произлезли.

— Животните, по-малки наши братя, не удря по главата нивга той — настръхнал издекламира полковникът и това не убягна от погледа на Александър Николаевич.

— От него могат да се очакват всякакви действия. Но едва ли ще се отнася враждебно към нас. Най-вероятно е в наше лице да вижда експериментални обекти.

— Но нали вече знае доста за нас?

— Имате предвид неговите пътешествия?

На полковника му се стори, че в думите на учения има предизвикателство, но се сдържа и спокойно каза:

— И тях имам предвид. Но той е можел да почерпи обобщена информация и другаде.

— Библиотеката?

Прекарал е в нея около три часа. Как мислите, колко е успял да прочете и да запомни през това време?

— Не мога да кажа точно, но може би твърде много. За съжаление знаем малко за избирателните му способности при подбора на информация.

— Информацията, която се съдържа в библиотечните книги, е предназначена за хората... — замислено каза полковникът.

Помълчаха малко, като мислеха за едно и също.

— Кои ли книги е успял да прочете, за кои епохи, за кои хора? И какво впечатление са му направили! Бих дал много, за да узная това...

— Можем да правим хиляди предположения! — В очите на полковника блеснаха лукави пламъчета. — Остава ни само...

Александър Николаевич с надежда погледна събеседника си. Чу се как някой отваря вратата на приемната и влиза в преддверието между нея и кабинета. Спря го глас: „Полковникът е зает“.

Тарнов стана, тръгна към сейфа и вървешком довърши фразата си:

— По-скоро да го намерим.

Александър Николаевич разбра, че са го праметнали, и сметна за най-добре да подхване шегата:

— Още повече, че сега той има в ръцете си чудесен зоопарк.

— Вирусопарк — с леден глас го поправи Тарнов.

Полковник Тарнов и Александър Николаевич летяха към Орел. Заедно с тях в кабината на самолета бяха още няколко души: сътрудници на полковника и заместникът на Александър Николаевич в лабораторията — Михаил Дмитриевич, нисичък, чернокос човек с нежни, малко печални очи. Съобщението, което полковник Тарнов бе получил от Орел за случая с момчетата и шофьора на автомобила, ги караше да бързат. Бяха взети всички предпазни мерки: около сградата, в която живееше Алина Ивановна, бяха струпани подразделения на милицията, по прозорците на отсрещната сграда дежуряха снайпери.

Когато свръхзвуковият самолет вече кацна в Орел, Михаил Дмитриевич, който бе мълчал през целия път, се наведе към Александър Николаевич и тихо каза:

— Този лов хич не ми харесва.

— Естествено. „Звярът“ е съвсем необикновен — със зле прикрит яд отвърна Александър Николаевич, като си спомни — за кой ли път! — че не друг, а Михаил Дмитриевич ревностно бе настоявал да дадат на супер-мозъка възможно най-голяма свобода.

— Лисана дебнела вълка, а той пък мечката преследвал — каза Михаил Дмитриевич, като прехапа устни.

— Оставете неуместните забележки. Ние двамата го изпуснахме от клетката — рече Александър Николаевич и не се сдържа: — А сега той вече може да прави, каквото си иска. Така че по-добре е да не се месим в действията на милицията, когато поправя нашите грешки.

— При поправяне на грешки най-важното е да не се допускат нови.

— Аз пък не знаех, че моят заместник е остроумец и философ. — Александър Николаевич вече започваше да „кипи“.

Той изобщо не можеше да прости на своя заместник двете повести, написани (както справедливо подозираше Александър Николаевич) в работно време. И никак не разбираше защо такъв блестящ учен, който умее да мисли широко и същевременно логично, прахосва времето си да колекционира марки и пеперуди, да измисля парадоксални формули и да „зяпа тавана“.

Михаил Дмитриевич се стараяше да не гледа Александър Николаевич. Настроението му ставаше все по-мрачно, колкото повече се приближаваха до сградата, където трябваше да се намира супермозъкът. Михаил Дмитриевич виждаше хора с милиционерска, с

армейска униформа и цивилни, скрити зад всеки ъгъл. Десетки метални насекоми висяха във въздуха. Мрачните им сенки бавно пълзяха по земята, по стените на сградите.

Полковникът, а след него и учените се приближиха до групата хора пред жилищния блок. В единия от тях, късо подстриган, Александър Николаевич веднага позна човека, с когото полковник Тарнов бе разговарял на края на гората и който се казваше Елбор Георгиевич.

— Навреме идвате — тихо каза Елбор Георгиевич на полковника и погледна учените. — С какво могат да ни помогнат?

— Обстоятелствата ще покажат — отбягна да отговори полковник Тарнов. — Не е ли време да започваме?

Елбор Георгиевич кимна и направи знак на хората, които стояха в очакване край вратата. Нечуто, като сенки, те тръгнаха нагоре по стълбите пред полковника и учените.

В последния миг към тях се присъедини Елбор Георгиевич.

Един гъвкав и набит оперативен работник натисна звънеца на вратата и веднага се дръпна встрани. Колегите му стояха нащрек.

Минаха няколко минути, преди вратата да се отвори. Появи се стройна сивоока жена с тънка шия и вдигната, гладко вчесана коса.

Александър Николаевич чу Михаил Дмитриевич да мърмори:

— Клетката е празна.

Жената веднага бе отместена встрани и неколцина от оперативните работници влязоха в жилището.

— Какво има? — уплашена попита младата жена. Преди да успеят да ѝ отговорят, от жилището изскочи нисичък оперативен работник и доложи на Елбор Георгиевич:

— Няма го вътре.

— Къде е вашият наемател? — обърна се Елбор Георгиевич към Аля.

— Не знам. Изчезна вчера — каза тя и очите ѝ се напълниха със сълзи. Вече бе разбрала, че предчувствията не са я лъгали.

Елбор Георгиевич погледна Тарнов, който го разбра без думи.

— Да влезем — помоли Тарнов, като се обърна към жената.

Аля кимна, извърна лице и преглътна сълзите си. Бързо влезе в стаята и седна в същото кресло, в което често седеше Юра. Направи го нарочно, та в креслото да не седне чужд човек.

— Казахте, че е изчезнал. Как да разбираме това? — обърна се Тарнов към Аля. — Отишъл си е, заминал е някъде?

— Не знам. Искях да запозная Юра с академика, но го нямаше в болницата. Не беше и в къщи...

Тя погледна празната закачалка и закри лицето си с ръце. Раменете ѝ затрепериха.

— Успокойте се.

Аля послушно взе подадената ѝ чаша с вода.

Като хлипаше все по-рядко, тя заразказва. Лицето на полковника беше състрадателно-съчувствено, от време на време той казваше „да“, „разбира се“, „нима“, „ужасно“ — обикновени думи, които поощряват събеседника да се изкаже докрай. Александър Николаевич си спомняше, че съвсем скоро бе видял полковника друг.

Ако в несвързания си разказ Аля скачаше от събитие на събитие, полковникът умело я връщаше към фактите, които го интересуваха.

Всичко развали Александър Николаевич, когото Михаил Дмитриевич бе извадил от равновесие. При това той не можеше да понася женските сълзи. Когато Аля каза за Юрий: „Разбирате ли, за пръв път срещнах истински човек“, той твърде изразително изхъмка.

Аля веднага млъкна, смаяна погледна полковника и попита:

— Всъщност защо ви разказвам всичко това?

— По моя молба — меко каза Тарнов.

— А какво право имате да ме разпитвате? — очите на Аля станаха зли.

— Виждате ли, трябва да намерим Юра.

— Какъв сте вие?

— Полковник от милицията. Това са мои сътрудници, а това са учени.

— Един учен вече се намеси. И само навреди.

Думата „учен“ прозвуча саркастично в устата на Аля и „кипналият“ Александър Николаевич избухна. Преди полковникът да успее да му попречи, той изтърси:

— Търсим изкуствения мозък, който е собственост на нашата лаборатория. Той може да се казва Юра, но това не променя същността на нещата!

Сълзите по женското лице в миг изсъхнаха, като оставиха две тъмни пътечки. Аля се обърна към Александър Николаевич.

Побелелите ѝ устни трепереха:

— Вие... вие сте изкуствен мозък!

Тя беше извън себе си от ярост и обида. Още миг — и щеше да му удари плесница.

Александър Николаевич се отдръпна, като повдигна рамене. И тогава напред излезе Михаил Дмитриевич. Той гледаше Аля с искрено съчувствие.

— Не се огорчавайте, онова, което каза моят колега, няма никакво значение за вас — рече той.

— Значи вярно е?

Човек не можеше да гледа Аля без болка. Раменете ѝ безпомощно се отпуснаха и от това шията ѝ изглеждаше по-тънка и по-дълга, по долната ѝ прехапана устна се появиха капчици кръв.

Разчувства се дори Александър Николаевич. Той каза иззад гърба на Михаил Дмитриевич:

— Няма смисъл да се вълнувате толкова много. Та той не е истински.

Александър Николаевич не познаваше добре жените.

— Така ли? Не е истински? — с предишната ярост каза Аля. — А вие сте истински? Сигурен ли сте в това?

— Александър Николаевич не искаше да ви обиди — обади се Михаил Дмитриевич. — Извинете го.

Като криеше сълзите си, Аля се извърна.

— Той ме обичаше. Казваше: „Значи ето какво ставало, когато се влюбиш...“

„Още едно качество, необходимо на учения — да бъде женски утешител“ — ядно си мислеше Александър Николаевич, като гледаше своя заместник, и рязко каза на Аля:

— Ама разберете, супермозъкът експериментира. Той е извършил доста престъпления!

— Юрий не е могъл да направи това! — извика Аля.

— Убил е едно шимпанзе, за да изучи строежа на мозъка му. Заради него при автомобилна катастрофа е загинал човек.

— Трябва да кажа — намеси се Михаил Дмитриевич, — че Юрий е виновен за произшествието на шосето не повече от малчугана, който изтичва на уличното платно пред някой автомобил. По всяка вероятност дори не подозира какво е станало.

Аля внимателно погледна неочаквания си съюзник, на когото вече възразяваше Александър Николаевич:

— Още по-лошо.

— За нас двамата — разпалено рече Михаил Дмитриевич. — Не сме го програмирали, както трябва!

— И затова е задигнал от лабораторията епруветките с микроби?...

— Едва ли ги е задигнал, за да развъжда зайци през свободното си време — меланхолично забеляза полковникът.

— Той няма да направи нищо лошо — каза Аля.

— Мислите ли?

— Сигурна съм. Изобщо не е такъв, какъвто си го представяте.

През прозореца падаше широка ивица светлина. В нея попадна къдрица от косата на Аля и заблестя като злато. Широкоплещестият оперативен работник, който стоеше до вратата и пристъпваше от крак на крак, погледна младата жена. Може би си спомни за онази, която го чакаше в къщи.

— Но разберете и нас. За всяко същество се съди по неговото поведение. А поведението на супермозъка беше опасно. Ако си помислим какви възможности има...

Аля отрицателно поклати глава.

— Не, не, той не е способен да причини зло!

— От негово гледище това съвсем не е зло — намеси се Александър Николаевич. — Експеримент — и толкоз. Например заразяване на хора с различни болести, отравяне на резервоари. А после с любопитство може да наблюдава как се разпространяват микробите и как човешкият организъм се бори с тях.

— Аз го познавам по-добре.

— Глупости! — убедено каза Александър Николаевич. — Не можете да го познавате. Дори не знаехте кой всъщност е той.

— За мен това няма значение.

Тя дори не забеляза, че повтаря думите на Михаил Дмитриевич, а той многозначително изгледа Александър Николаевич и рече:

— Може би си струва да запомните думите й...

— Защо? Това ще ни помогне ли да го заловим? — иронично попита Александър Николаевич.

— Не бих се учудил.

Полковник Тарнов разбра, че е дошло време да сложи край на спора им, и се обърна към Аля.

— Най-добре за всички ще бъде, ако ни помогнете да го намерим и задържим.

— А вие мислите ли, че самият той го иска? — глухо попита жената.

— Не, не го иска — каза полковникът. — Но трябва да разбирате, че заради сигурността на хората няма да се спрем дори пред крайни мерки.

— Какво значи това?

— Ако окаже съпротива, може да си има неприятности.

— Не разбирам.

Михаил Дмитриевич се наведе към нея:

— Съгласете се.

Аля недоверчиво обърна поглед към него:

— Още не сте ми казали за какво ви е той.

Александър Николаевич искаше да каже нещо, но полковникът лекичко го побутна за лакътя, като сочеше с поглед Михаил Дмитриевич: нека говори той.

— Трябва да разберем какви намерения има и да му разясним в какво се състои безопасността на човека.

Полковникът остана доволен от формулировката на Михаил Дмитриевич и се помъчи да я запомни. Жената намери друго решение:

— Като се върне, сама ще поприказвам с него за това.

Широкоплещестият оперативен работник с уважение я погледна.

— Но дотогава могат да го ранят — каза Михаил Дмитриевич, като се прокланаше.

— Милицията няма да посмее да наруши законите.

— Законите се отнасят за хората — напомни Александър Николаевич.

Аля разбра безизходността на положението си и каза с отчаяние:

— Та аз нямам никаква представа къде може да е.

Михаил Дмитриевич веднага ѝ повярва, но полковник Тарнов реши да уточни:

— Може би знаете поне града? Нима никога не ви е казал откъде идва при вас?

— Никога.

В разговора се намеси Елбор Георгиевич. Лицето му с правилни резки черти изведнъж стана учудващо меко и леко печално, сякаш изпод грима се бе подал истинският му образ.

— Толкова много го обичате, че човек дори може да ви завиди. Но не бива да забравяте, че в ръцете си той има „опасни играчки“.

— Не! — Аля се задъха от възмущение. — Юра никога няма да навреди на хората!

— Засега това са само думи...

— А с какво мога да ви помогна?

— С много неща — тихо каза Елбор Георгиевич. — Като начало ще ни разкажете по-подробно за навиците му. Интересуват ни най-дребните подробности на неговото поведение...

Два дена след посещението в жилището на Аля сътрудниците на полковник Тарнов регистрираха в града няколко десетки случая на заболяване от някаква нова, още неизвестна на медицинската наука болест. Тя приличаше на коремен тиф, протичаше в остра форма. Болните вдигаха температура до четиридесет и дори до четиридесет и един градуса. Лекарствата почти не помагаша, само леко забавяха развитието на болестта.

В града една след друга пристигаха медицински и правителствени комисии. Течеше вече четвъртият ден, откакто бе регистриран първият случай на заболяване, а още не бяха намерени ефикасни методи за лечение.

Александър Николаевич и Михаил Дмитриевич от три денонощия се намираха в Института по експериментална генетика. Причинителите на новата, неизвестна болест приличаха много на културите от микроби в изчезналите през оня злополучен ден епруветки. Ала антибиотиците, които поразяваха безпогрешно тия култури, се оказаха безсилни срещу причинителите на новата болест. В лабораториите на института спешно се правеха нови изследвания.

Полковник Тарнов с нетърпение очакваше резултатите от работата на учените. Ето че и днес, без да се отбива в службата, още сутринта той отиде в института по генетика. Приет бе лично от директора на института, който го заведе в познатата лаборатория при големия колкото половината стена термостат и отвори вратичката. По

полиците имаше купища подредени една връз друга кръгли плоски стъкленици на Петри. Директорът извади няколко от тях, махна плътно прилепващия капак на едната. Върху парченцето оцветено желе се виждаха светли петънца.

— Направихме няколко десетки пресявания — каза директорът — и разделихме бактериите по типове, като оцветявахме всяка култура по метода на Грам...

— Искате да докажете, че причинителят на болестта само прилича на културите, които ви бяха откраднати? — попита полковникът.

— Да, да, много прилича, но нистовелемицинът не му действа.

Директорът хвърли към полковника тежък поглед изпод подпухналите си зачервени клепачи, като се опитваше да отгатне мислите му за хората, които бягат от отговорност. Струваше му се, че дори знае какви думи е готов да изрече полковникът. За да ги предотврати, каза:

— Впрочем може да са и същите щамове, само че видоизменени.

Полковникът с разбиране го погледна, а Александър Николаевич погледна него.

На всички им беше тягостно, искаше им се някак да разведрят атмосферата.

Директорът изваждаше от термостата нови стъкленици и показваше как се видоизменят колонии в тях, когато в хранителната среда се добавят различни вещества. В някои стъкленици колонии почти бяха изчезнали.

— Вече знаем от какво се страхуват — тържествено каза директорът. — Най-големи надежди възлагаме на серотонина в съчетание с остатъчния пръстен на нистовелемицина.

Полковник Тарнов попита:

— Направихте ли пълен химически анализ на културите с центрофугиране и разделяне на ядра и обвивка?

— Разбира се.

— И след анализите вашите сътрудници твърдят, че културите са различни?

— Тъкмо за това говорят резултатите от експериментите — каза директорът, като подаде на полковника парче лента с формули и тяхното разшифроване. — Ето, съдете сам...

Тарнов ги прочете, постоя мълчаливо около минута с полузатворени очи и приведени рамене. После се изправи, отново поднесе лентата към очите си и започна да я изучава. Мислеше си: „Търсят кой ще им помогне да решат онова, което сами не могат, макар че са специалисти. Не, не е тъй. Не да решат, а да сложат последната точка. Защото след всяка точка се появяват нови и я превръщат в многоточие. Оня, който им помогне сега, ще поеме върху себе си всичко — и грешките им, и отговорността...“

В същото време Александър Николаевич полугласно попита своя заместник:

— Сигурно ли е вече, че причинителят няма нищо общо с културите, които бяха в епруветките?

— Не твърдя такова нещо — смути се Михаил Дмитриевич.

— Забравихме една съществена подробност — каза полковникът, като прекъсна разговора им. — Наистина, резултатите от анализите, с които току-що се запознах, потвърждават, че щамовете са различни. Но някой от тях е могъл да послужи като изходен материал за друг. И съвсем не в лабораторията на природата. Има още едно звено, което е косвено доказателство...

Той изведнъж стана център на всеобщо напрегнато внимание.

— Трябва да разберем къде е онзи, когото търсим. И ако все пак се крие в този град, ще дадем предпочитание на втората хипотеза.

„Прав е — помисли си Александър Николаевич. — Супермозъкът ще иска сам да следи хода на опита. Така ще можем да го хванем.“

Полковникът даде допълнителни разпореждания по телефона и заедно с Александър Николаевич и Михаил Дмитриевич забърза към управлението.

В търсенето из града се включиха всички постове, оперативни групи, доброволни отреди. Мина една безсънна нощ. На сутринта доложиха на полковника, че някакъв човек, чиято външност съвпада със „словесния портрет“, бил забелязан от отрядниците на ъгъла на булевард „Пушкин“ и Чекинска улица край решетката на канала. Бил отместил решетката и с тънко въже спускал в канала някакъв предмет. Като ги забелязал, успял да избяга.

— Можем да смятаме за сигурно, че има пръст във възникването на епидемията — глухо каза Александър Николаевич и бързо погледна

своя заместник.

Тарнов кимна в знак на съгласие.

Само Михаил Дмитриевич рече със страдалчески израз:

— Ама разберете, ние съдим за него като врабци за папагала. Нали не знаем нищо за намеренията му. И аз вярвам на жената...

Александър Николаевич вече не можеше да се гневи на своя помощник. Мислеше си: „Добър човек е Михаил Дмитриевич. Всичко разбира Михаил Дмитриевич. Широкомислещ, ерудиран мъж е. Благ, човечен. Всички знаят това. Също както на всички е известно, че аз съм жесток и взискателен. Властолюбец, който умее да взима твърди решения и безпощадно да ги осъществява. Безчувствен. Да, ама са нужни и такива хора. Ако сега всички са добри и благи като Михаил Дмитриевич, могат да загинат хиляди такива добри и благи...“

Той мисли за Нина, за младата си жена, не може да не мисли: „Разбира се, има глупави и стари хора. Но защо ѝ е на младата красива жена глупав и стар мъж? При това непризнаващ компромисите? И на всичко отгоре без късмет?“

— Хубаво е да се вярва на тази жена — каза полковникът на Михаил Дмитриевич, но на Александър Николаевич му се стори, че полковникът отговаря на неговите мисли. — Мъдро е да се вярва на жената. Но какво да правим с фактите?

— Фактите първо трябва да се изтълкуват.

— Но как ще изтълкувате последното съобщение? — тихо, много тихо попита Александър Николаевич, като се обръщаше към своя заместник.

— Може да има и такова обяснение: и той като нас търси средства за борба с епидемията — каза Михаил Дмитриевич.

На стената на кабинета с плана на града ярко замига една от сигналните лампички. На полковник Тарнов се обаждаше пост номер седем. Постът събщи:

— Открихме престъпника в нашия квадрат и го обкръжихме.

— Заповядайте им да не си служат с оръжие! — извика Михаил Дмитриевич на полковника.

Полковникът каза пред микрофона: „Тръгвам!“ — и с жест посочи на учените, че могат да дойдат с него.

— Разрешете ми да действам самостоятелно — помоли Михаил Дмитриевич.

Възмущението на Александър Николаевич беше готово да се излее, но полковникът го спря, като каза спокойно на Михаил Дмитриевич:

— Сега нямаме време за спорове. Хайде.

Квадрат номер седем беше блокиран така, че никой не можеше да излезе незабелязан от него. Специални команди дежуриха край подвижните устройства за следене, над сградите висяха патрулни вертолети.

— Ето го! — Полковникът посочи тъмната точка в ъгъла на радиолокационния екран, монтиран в командното табло на колата.

Точката започна да се увеличава. Автоматически се включи телевизионният екран. На него се виждаше човешка фигура.

— Ей сега ще го хванат — прошепна Тарнов и се надигна от седалката.

Човекът на екрана бързо крачеше по тротоара, свърна зад ъгъла, излезе на крайбрежната улица. Оттук по брега на канала се отиваше към търговския център. Десетина оперативни работници се движеха в пръстен около престъпника, но не можеха да го задържат на крайбрежната улица — пречеа им хората. Преследваният изтича по стълбата към канала, сви се за скок и... изчезна.

— Скочи в канала! — извика полковникът и изкомандва в микрофона: — Да се затворят шлюзовете!

Времето напредваше мъчително бавно. Най-сетне Тарнов видя на пулта сигнала за повикване и веднага се обади. Предаваха от брега на канала: не са успели да открият преследвания. Избягал. Изчезнал, сякаш се разтворил във водата.

След няколко минути подобни съобщения се получиха от всички групи за преследване, от пунктовете за следене, от постовете, разположени край шлюзовете.

Полковникът въпросително погледна Александър Николаевич, който се престори, че не разбира погледа му. А и какво можеше да го посъветва сега? Да разкаже още нещо за предполагаемите, но неизучени възможности на супермозъка? Да импровизира какви експерименти може да си прави супермозъкът с хората или дори с човечеството като цяло?

Полковникът натисна няколко копчета на пулта, посъветва се с генерала и с ония, които водеха разследването паралелно, даде допълнителни разпореждания на постовете.

— Най-доброто средство срещу разочарованието е да не се очароваш — внезапно и твърде неуместно каза Михаил Дмитриевич.

Полковникът рязко се обърна към него и попита:

— Доколкото помня, искахте да получите възможност да действате самостоятелно?

Александър Николаевич направи предупредителен жест, но полковникът не реагира. Тогава Александър Николаевич каза:

— За съжаление в своите постъпки Михаил Дмитриевич не винаги се ръководи от логиката.

— А от какво се ръководи? — невъзмутимо попита полковникът.

— От настроението си — каза Александър Николаевич. — От настроението и интуицията. Според мене да се доверяваме на интуицията си в нашето положение е лекомислено.

— В условията на непълна информация понякога е много полезна — забеляза полковникът. — Или може би греша?

— Но...

— Александър Николаевич, вие сам твърдахте, че в дадения случай логиката не ни е помогнала! — Полковникът погледна Михаил Дмитриевич и поощрително се усмихна. — Действайте самостоятелно.

Горкичкият Александър Николаевич не можеше и да предполага какво въздействие ще окаже върху полковника забележката му за интуицията...

— Почакайте — каза той на Михаил Дмитриевич, когато слязоха от колата и останаха сами на улицата. Лицето на ръководителя на лабораторията имаше болезнено жълт цвят, тъмните кръгове правеха очите му по-големи.

На Михаил Дмитриевич му дожаля до болка: беше работил с този човек цели десет години. Александър Николаевич винаги изглеждаше уверен в себе си, бодър, енергичен ръководител. Умееше да взима категорични решения, да поема върху себе си отговорността там, където другите не биха се решили.

А колко се е променил сега! И гласът му звучи другояче:

— Не ви ли измъчва въпросът, защо той непрекъснато бяга от нас?

— Наистина ли не намирате отговор?

Александър Николаевич кимна.

— Нима не помните колко пъти сме спорили до преграждане в лабораторията дали е възможно да приспособим супермозъка за работа на Земята, сред хората? И винаги отговаряхте с решително „не“. Страхувахте се, че със самото си съществуване той ще принизява хората. Ако помните, помолих ви да не приказвате за това пред него. Но вие отвърнахте, че той чува не по-добре от шкаф, понеже няма уши.

— И мислите, че...

„Непоправим човек, и сега се преструва, че не разбира. Е, добре, тогава!“ Михаил Дмитриевич облиза устни и „изстреля“:

— Сигурен съм, че ни е „слушал“. Не знам по какъв начин — може би под формата на електромагнитни вълни, — но е възприел тази информация. А в това, че не иска да бъде унищожен, няма нищо странно. Както и че иска да изучи своите създатели. Децата също изучават родителите си, само че последните обикновено не го забелязват.

Лицето на Александър Николаевич се изкриви, но само след няколко секунди той се овладя и продума:

— Той може да стигне до страшни за нас изводи.

„Напрасно го съжалих, не заслужаваше“ — помисли си Михаил Дмитриевич и твърдо каза:

— За хиляден път ви напомням все същата формула на хуманистите: мъдростта и доброто са неразделни!

Аля се чудеше на себе си: „Как тъй съм се опълчила срещу всички? Как смея? Нали полковникът каза, че Юрий трябва да бъде заловен в интерес на човечеството. Полковникът е мъдър, справедлив човек. Излиза, че съм против човечеството? Не, не съм против. Просто за мене човечеството е някакво общо понятие, абстракция. А Юрий е конкретен, близък. Но човечеството са хората, такива като мене... А той...“

Тук мислите ѝ се объркаха. Тя не можеше да мисли за Юрий като за изкуствено същество с враждебни намерения. Спомняше си прегръдките, дъха му върху своята кожа, удивлението му: „Ето значи как ставало...“

Аля се отвличаше само на работа и гледаше да не си оставя време за почивка и за „странични“ размисли. Когато ѝ досаждаха с въпроса за Юрий, ставаше зла, раздражителна и дори най-любопитните бързо я оставяха на мира.

Вечер нарочно скиташе по най-далечните и безлюдни улици, спираше се по най-тъмните алеи на парка, та ако Юрий все пак се крие в града, да може да се приближи до нея без риск.

На няколко пъти ѝ се присънваше, че се е върнал. След като се събудеше, дълго лежеше, отново и отново преживяваше съня.

Идваха да я навестят приятелки и познати, разказваха ѝ за собствените си грижи и сполуки. Тя им даваше съвсем разумни, делови съвети. Колежката ѝ Маргарита Петровна се чудеше: „Алка, ти май си поумняла!“

Веднъж много ясно ѝ се присъни Юрий — влезе в стаята, седна на писалището и започна да пише нещо. Тя помнеше, че сянката на стола стигаше до леглото ѝ, падаше върху възглавницата.

„Юра!“ — извика го тя.

Той обърна към нея измъченото си лице.

„Кога ще се върнеш?“ — попита Аля.

„Непрекъснато съм край тебе“ — отвърна той.

„Искам да се върнеш завинаги.“

„Не произнасяй тази дума. Завинаги е страшно понятие. Черновиолетовата пустота, в която не се чуват стъпки и тиктакане на часовници.“

Тя протегна ръце към него, но в същия миг се чу звън. Аля се събуди, скочи от леглото, но все не успяваше да пхне крака в пантофите.

Позвъниха втори път.

Най-после тя закопча халата си, изтича в антрето и отвори вратата. В антрето крадешком се вмъкна Михаил Дмитриевич, повдигна шапка и се поклони.

— Добро утро — каза той. — Извинете за ранното посещение. — Той още веднъж повдигна шапка и откри плешивата си глава. — Трябва да поприказвам с вас.

— А къде е страшният ви началник? — попита Аля.

— Кого имате предвид? — Михаил Дмитриевич реши, че тя го е взела за сътрудник на милицията.

— Изглежда, сега е мой ред да се извиня — каза Аля. Михаил Дмитриевич се засмя. Смееше се като дете — звънко, неудържимо. Пълните му устни подскачаха, раменете се тресяха, ръцете се мятаха във въздуха. Аля също се усмихна. Ледът се стопи.

Но само след миг тя се намръщи и попита:

— За него ли искате да приказваме?

— И за вас — отвърна Михаил Дмитриевич, като бършеше с носна кърпа потта от челото си.

— Какво има да приказваме за мене? С мене всичко е ясно.

— Всичко, но не съвсем. Като в любовта: и луната свети, но и планините са високи.

Аля не можа да изрече вече пригответното „това засяга само мене“, защото Михаил Дмитриевич бързо добави:

— Юра е достоен за любов. Казвам ви го съвсем обективно, като един от неговите родители.

Той пак не можа да се сдържи и се пошегува, но Аля не забеляза шегата. „Знае много за Юра“ — помисли си тя.

— Той е оригинален човек — продължи ученият, като съвсем спокойно и естествено произнесе думата „човек“. — Силен, мъдър. И като всеки мъдър човек не може да бъде лош. Мъдростта и злото са несъвместими, защото злото винаги е неразумно.

— Казвали ли сте им това?

— Разбира се.

— А те?

— Който не иска да чуе, няма да чуе.

— И на мене не повярвах. А той истински ме обича.

В думите на Аля се долавяше скрито предизвикателство и Михаил Дмитриевич побърза да потвърди:

— Той е способен на дълбоки чувства. На по-дълбоки в сравнение...

Михаил Дмитриевич искаше да каже „в сравнение с някои хора“, но се сепна и започна да търси подходяща дума. Аля я намери побързо:

— В сравнение с мнозина други. Мога да потвърдя, че е така!

Тя дори тропна с крак за по-голяма убедителност.

— И аз точно това исках да кажа.

Както и при първата им среща Аля изпитваше доверие към него. Тя го попита за онова, което отдавна я измъчваше:

— Може би не трябваше да говоря на академика за Юра?...

— Е...

— Аз съм глупачка!

Пълните устни на Михаил Дмитриевич ту се изопваха, сякаш той искаше да се усмихне, ту недоволно се свиваха. Най-после той заприказва:

— Е-е, не се измъчвайте. Не можете да прекарате камила през иглени уши. Много от действията на Юрий са били съвсем необикновени. Какво да се прави, той не е като всички други, а при това е бил в самото начало на запознанството си със света на хората и изобщо не владее изкуството на камуфлажа. Много ме е страх да не стане нещо непоправимо...

— Той е добър.

— Знам. Но когато слонът отива на водопой, може и да не забележи мравките по пътя си.

Аля присви очи, внимателно погледна събеседника си и попита:

— Такова ли е съотношението?

Михаил Дмитриевич укорително се усмихна:

— Трябва да ви разочаровам. Разбира се, че преувеличих. Впрочем почти невъзможно е да се определи точната разлика в мисленето, в способностите, пък и не е нужно. Разлика има, значи, трудно ни е да предвидим последиците.

— Затова и вие искате той по-скоро да се върне?

Михаил Дмитриевич погледна Аля в лицето.

— Не само затова — бавно каза той. — А ако говорим откровенно, аз гледам на него като на собствен син, какъвто никога не съм имал. Дойде ми и мене на главата, разбирате ли?

Аля кимна, доверчиво сложи ръка на рамото му и заговорнически попита:

— А може ли някак да се ускори завръщането му?

— Бумерангът се връща, когато го хвърлят. Като първа стъпка препоръчах на полковника и на моя шеф да се върнат на изходната позиция — да прекратят всички търсения на Юрий.

— Напълно съм съгласна с вас.

— Но те не се съгласиха. И също трябва да ги разберем.

— Какво да направим? — попита Аля.

— Уви, приятелко, не знам. Една стара истина гласи: по-лесно е да се разсъждава, отколкото да се действа. — Той плъзна нежен поглед по лицето ѝ, сякаш я погали. — Никакви контакти ли нямате с Юрий?

Аля подскочи като ужилена. По лицето ѝ се изписа възмущение и изненада.

— Нима все още подозирате...

Михаил Дмитриевич дори размаха ръце:

— Какво говорите! Какво говорите! Имах предвид съвсем друго. Питам за неосъзнати контакти. Например може да сте го сънували...

Аля се изчерви. Веждите на Михаил Дмитриевич учудено се вдигнаха.

— Няколко пъти съм го сънувала. Но нали непрекъснато си мисля за него — измънка тя.

— Разкажете ми сънищата си.

Тя не би могла да ги разкаже на никой друг. Може би само на майка си, ако майка ѝ беше жива. Но кой знае защо, ги разказа на този човек. И мълчаливото му съчувствие, неговата доброжелателност я успокояваха, у нея се пораждаше увереност, че няма да се случи нищо лошо.

Разделиха се като приятели.

Сякаш през сива пелена професорът по философия Сергей Павлович видя неясни очертания на човек с престилка.

— Степан Прокофиевич, вие ли сте? — прошепна той.

— Казвам се Юрий Юриевич — чу се в отговор. Сергей Павлович направи мъчително усилие и се взря в говорещия. Видя съвсем обикновен мъж с бяла престилка. В следващия миг нещо в лицето на мъжа го порази, но не успя да осъзнае и запомни точно какво. Знаеше със сигурност едно: никога по-рано не е виждал този човек. Сергей Павлович си спомни, че днес в болницата трябва да дойде за консултация някакъв професор от Москва, и попита:

— От Москва ли сте?

— Има ли значение?

Гласът не беше ироничен, а по-скоро любопитен.

— Не, разбира се. Извинявайте, Юрий Юриевич.

— Нищо, нищо. Искате ли да ме питате още нещо?

— Искам да знам истината. Колко още ми остава?

— Много ли ви е страх от смъртта?

Въпросът беше повече от странен. Сергей Павлович направи опит да се надигне, за да разгледа по-добре събеседника си, но това не му се удаде. Той попита:

— Нов метод за психотерапия?

— Не отговорихте на въпроса ми.

Гласът звучеше сериозно, дори настойчиво и това съвсем озадачи Сергей Павлович. Той объркано каза:

— Всеки нормален човек се страхува от смъртта.

— Нормален е онзи, който не може да се справи със слепия инстинкт за самосъхранение, така ли? Нормален човек значи банален човек? Кибернетиците твърдят: нормална машина е онази, която работи по програмата.

— Не е точно така...

Сергей Павлович събра сетни сили и заприказва. Последните си думи той изрече със свистящ шепот. Юрий се наведе към него, докосна челото му с края на пръстите си:

— Интересно ли ви беше да говорите на тази тема?

— Да. Но нямам сили. И не разбирам... Не разбирам за какво ви е това...

Сякаш през плътна стена до болния долетя:

— Искам да ви излекувам. И не само вас. Имам средство.

— Най-сетне...

— Но не е проверено. Искам да го изпробвам върху вас. Първо върху вас.

— Е, добре, „зайчето“ е готово — каза Сергей Павлович.

— Зайче ли?

— Морско свинче... Има ли разлика? Завършили сте опитите си с животни и започвате да лекувате хора?

— Животните нямат нищо общо с тази работа. Болен сте вие, а не те, и не мога да се бавя. Ще започна с вас. Съгласен ли сте?

Мълчанието продължи само няколко секунди. Но Сергей Павлович успя да премисли много неща.

— Защо точно с мене?

— Трябва да се започне с някого. Рискът е по-малък там, където е по-голям.

— Какво имате предвид?

— Вие сте възрастен човек. Няmate шансове да оздравеете без лекарство.

— Струва ми се, че разбрах. Това е жестоко, но справедливо. Съгласен съм.

— Жестоко, но справедливо. — В гласа на Юрий Юриевич се появиха други нотки. — Хората често казват така. Понякога това е истина, понякога — лъжа. И винаги отразява една от главните програми на еволюцията.

— Стари истини...

— Зависи за кого. Ако не ги бях разбрал, нямаше да съществува и лекарството.

— Добре, после ще приказваме за това — изпъшка Сергей Павлович. Той губеше сетни сили.

Юрий Юриевич протегна ръка, рязко разтвори дланта си. Върху нея като в мидена черупка лежах две бели зрънца. С другата си ръка той помогна на Сергей Павлович да се надигне. Болният не откъсваше омагьосания си поглед от дланта. Той не виждаше зрънцата, защото онова, което го бе поразило, беше твърде необикновено. По дланта на лекаря нямаше нито една бръчица, нито една „линия на живота“. Тя беше гладка, сякаш порцеланова.

— Вземете лекарството — напомни Юрий Юриевич. Сергей Павлович улови зрънцата с треперещи пръсти и ги глътна едно след друго без вода.

... Събуди се на разсъмване. Навън чуруликаха птици. Високите прозорци розовееха. Долу, към перваза, се стичаха потоци от сини сенки, последните сенки на нощта. От клоните на дърветата капеше роса. През откренатото горно прозорче лекият ветрец довяваше бялата сладост на акации и горчивината на липови стволоче. Сергей Павлович много добре усещаше този аромат. Той сви ръката, крака си. Вслуша се в себе си, без още да вярва на нищо. Сложи ръка на челото си, върху влажната прохладна кожа. Напипа пулса си, преброи ударите.

Едно врабче чукна с човка по стъклото. Сергей Павлович се усмихна, засрамен от своята сантименталност. Провеси от леглото единия си крак, другия. „Сигурно изглеждам като ухилен идиот“ — той бе готов да се усмихва на всичко в тоя свят, дори на стените. В него започна да звънти радостното: „Здрав съм, здрав съм, здрав съм...“

Той не чу стъпките пред вратата. Юрий Юриевич така го завари до прозореца, усмихнат неизвестно на кого.

Като го видя, Сергей Павлович се пъхна в леглото.

— Здравейте — каза Юрий Юриевич — Не се смущавайте. Здрав сте точно толкова, колкото се чувствате.

— Дълга ви живота си, докторе.

— Твърде силно казано. Живота си дължите на други, преди всичко на вашите родители. А на мене — няколко години от него.

— Дори един ден човешки живот е твърде много. Толкова много, че е трудно да се оцени.

Можеше да се смята, че Сергей Павлович вече е напълно здрав, щом отново се бе върнала склонността му към дискусии на отвлечени теми.

— Да се оцени един ден човешки живот? — бавно каза Юрий Юриевич, като отваряше горното прозорче. — Наистина, защо да не пресметнем какво може да направи човек за един ден?

— Глупости. Твърде относителни величини — рече Сергей Павлович. — Човекът не е просто система за обработване на информация. Да се предскаже поведението му дори за два часа напред е невъзможно. Разберете, в него възникват милиони най-тънки отсенки на чувствата, при това наложени една върху друга, и всяка може да обърне надолу с главата която и да е логика.

— Въпреки това поведението на човека може да се предвиди абсолютно точно, ако се разполага с достатъчно информация — невъзмутимо каза Юрий Юриевич.

Изглеждаше, че Сергей Павлович е готов да викне „ку-ку-ри-гу!“ и да се хвърли в бой, както в детските си години. Но детството бе минало отдавна и той само предизвикателно вирна малката си остра брадичка.

— Опитайте!

— Струва си да обмислим вашето предложение — каза Юрий Юриевич, загледан някъде покрай професора. — Можем да направим тъй...

Минаха още няколко секунди. Сергей Павлович чакаше. Вятърът нахлуваше през отвореното прозорче и издуваше завесата. На Сергей Павлович му се стори, че завесата ей сега ще се вдигне и представлението ще започне.

— В клиниката има няколко безнадеждно болни — глухо каза Юрий Юриевич. — Дори с помощта на най-силните стимулатори, които познавам, животът им може да бъде продължен само с няколко часа или може би с няколко дена в зависимост от състоянието им. Това може да бъде достатъчно, та човек да довърши някаква работа, да изпълни последното си желание.

Сергей Павлович вече се досещаше какво е намислил този странен лекар и по лицето му се изписа недоумение.

— И вие ще предскажете последното му желание?

— Ще се опитам.

Тишината беше къса, като отдиха между две прибежки под огъня на противника, и миришеше на барут.

— Но вие ще ми помогнете да събера информация за тях. — Погледът на Юрий Юриевич се втренчи между очите на събеседника. — Ще трябва да поприказвам с роднините, с приятелите им.

— Опитайте се да убедите болните да разрешат към дрехите им да бъдат прикрепени миниатюрни телевизионни предаватели и тогава кинокамерите в студиото на нашия институт ще запишат на лента всичките им действия — подсказа Сергей Павлович. — А ние ще прегледаме лентите, ще ги сравним с вашите прогнози. И ще се убедите...

— И ще се убедим — поправи го Юрий Юриевич.

Юрий и Сергей Павлович влязоха в лабораторията, ръководена от професора по биохимия Евгений Сергеевич Кравцов. Кабинетът на ръководителя пустееше вече няколко месеца. Евгений Сергеевич се намираше в болницата, която съвсем наскоро бе напуснал Сергей Павлович. На закачалката в кабинета висеше снежнобяла престилка.

Заместник на Кравцов беше Виктор Василиевич Кустович, широкоплещест здравеняк на около двадесет и пет години с олющен от

слънцето нос. Повечето от сътрудниците се обръщаха към него просто по име.

Сергей Павлович се представи, запозна Юрий с Кустович и каза: — Нося ви поздрав от Евгений Сергеевич.

Сътрудниците на лабораторията изведнъж се обърнаха към тях.

— Отдавна ли бяхте при шефа? — попита един мършав момък.

— Онзи ден — отвърна Сергей Павлович.

В това време Юрий разглеждаше приборите и апаратите. Особено впечатление му направиха рефрактометрите. Той се приближи до един от сътрудниците, наведе се и надникна през рамото му в окуляра.

— Как е той? — обърна се Кустович към Сергей Павлович.

— Беше много зле. Сега е доста по-добре — без да мигне, отвърна Сергей Павлович. — След два-три дена може би ще дойде на работа.

По широкото като луна лице на Кустович последователно се изписаха радост и тревога.

Юрий забеляза тържествуващия поглед на един от сътрудниците, обърнат към Кустович. Някой рече:

— Е, мили зайчета, започва пролетната офанзива!

Кустович отвърна на немия въпрос на Сергей Павлович:

— Знаете ли, всеки голям учен работи върху нещо, което смята за най-важно, и се стреми на всяка цена да го завърши. Евгений Сергеевич създаде теория, срещу която се обявиха някои учени. Оставаше му да направи решаващия опит. И изведнъж се разболя.

Сергей Павлович започна да разпитва за теорията, за споровете около нея. Кустович охотно разказваше. От време на време някой от сътрудниците добавяше по нещо.

След посещението в лабораторията Сергей Павлович и Юрий тръгнаха към жилището на Евгений Сергеевич.

— Мнозина не разбираха Женя — започна да разказва жената на Евгений Сергеевич. — Дори в лабораторията му не всички бяха на негова страна. Така е, новото винаги се ражда трудно — въздъхна тя, хем иронично, хем покорно наведе глава и разпери ръце, явно възприела този жест от мъжа си, — за новото човек трябва да се бори! Тази борба съсипа здравето на Женя, да не говорим, че отнемаше цялото му време. Почти не го виждахме в къщи. Веднъж половин

година беше в командировка в Далечния изток, друг път цяла година стоя в Австралия. В лабораторията се обаждаше по телефона всяка седмица, а в къщи — веднъж месечно. А като се върна, от летището — право в лабораторията. Ще повярвате ли, стоеше там до среднощ. Такъв човек е...

Юрий извади от джоба си бележник и бързо записа нещо в него. Сергей Павлович за миг зърна листчето. Там пишеше: „Ще побърза да отиде в лабораторията и ще направи решаващия опит, за да докаже теорията си.“

В киносалона на Института по философия беше полутъмно и неуютно. На първия ред седяха двама зрители. Наведен напред, Юрий не откъсваше поглед от екрана. Сергей Павлович току поглеждаше към него, но не се решаваше да го заприказва.

Видяха на екрана как Евгений Сергеевич, висок и, както изглежда, широкоплещест на времето човек, а сега прегърбен, излезе от клиниката заедно с жена си и дъщеря си. Каза нещо на жена си и бързо тръгна към телефонната кабина, пристъпвайки като жерав с дългите си крака. Жена му и дъщеря му вървяха след него.

Камерата показва в едър план ръката му с изпъкнали вени и възлест показалец, който набираше номера.

— Обажда се в лабораторията — пошепна Юрий.

— Така изглежда... — унило каза Сергей Павлович и се отпусна върху облегалката.

Евгений Сергеевич бързо занарежда в телефонната слушалка:

— Виктор ли е? Да, да, аз съм. Не, не съм напълно здрав. Но това не е важно. Виктор, ще прескоча за малко в къщи и след два часа ще бъда в лабораторията. Започвайте подготовката за опита... — Лицето му леко се изопна, тежките ноздри потрепнаха. После той каза бързо, сякаш се страхуаше да не промени решението си: — Не, не заключителния опит. Той не е нужен. За съжаление вие сте прав: моята теория е невярна в самите си предпоставки. Да, да, стигнах до такъв извод. Няма значение кога. През последните дни. Ще направим първия опит за проверка на вашата хипотеза.

Евгений Сергеевич окачи слушалката и излезе от кабината.

Жена му се нахвърли върху него:

— Луд ли си? Какво направи?

— Онова, което отдавна трябваше.

— Но защо не го направи по-рано?

Евгений Сергеевич уморено махна с ръка:

— Първо трябваше добре да обмисля всичко. В болницата имах достатъчно време.

Дълбоките бръчки по непреклонното му лице се загладиха, то стана по-меко. Той бавно каза:

— Всъщност работата не е в това, че имах много време. По-скоро обратното: оставаше ми твърде малко... И вече нямам нужда от чинове, длъжности, престиж. Тогава човек започва да гледа другояче на много неща и става по-решителен... Е, стига, нека не се занимаваме със самоанализи. Нямаме време.

— Твърде скъпо плаща — каза Сергей Павлович. — Тъжно е.

Юрий обърна лице към него. По очите му се виждаше, че и той мисли същото. Ръката му посегна към джоба, демонстративно извади бележника и го отвори на нужната страница. Макар че в салона цареше полумрак, озаряван само от цветните припламвания на екрана, Сергей Павлович разчете равния почерк на Юрий: „Ще побърза...“ Ръката на Юрий подчерта с дебела линия втората половина от предсказанието: „Ще направи решаващия опит.“

За Антон Торецки всички казваха само едно: „Голям артист. Живее за сцената.“ Самият Торецки гледаше да говори все за театъра и пъстрите му очи проблясваха. Но в думите му се долавяха нотки на съжаление, клепачите уморено прикриваха очите.

Сергей Павлович реши да гледа документалния филм за актьора Торецки и взе със себе си Юрий. В първите кадри видяха момчета, които с вирнати нагоре глави разглеждаха някакви афиши, а после в двора се биеха с пръчки и викаха: „Умри, проклети бароне!“ В този двор бяха започнали детските игри на Антон.

И ето: Париж, Стокхолм, Лондон... Знаменитият Антон Торецки получава награди, към името му прикачват почетното звание „народен артист“.

В тъмното някой прошепна до самия Сергей Павлович:

— Ах, Антоне, а беше ли истински щастлив?

Сергей Павлович внимателно погледна съседа си. Когато прожекцията свърши, той побутна Юрий и двамата тръгнаха подир

стареца. Сергей Павлович заприказва с него за филма, който току-що бяха гледали, после — за театъра. Старецът — сухичък, лекичък, с пухкава бяла коса, същинско глухарче — се оказа твърде приказлив. Скоро стана ясно, че е бивш актьор, работил в един и същ театър с Торецки. Той възторжено разказваше за Антон:

— Изумителен, благороден, самоотвержен човек. Успехите му бяха напълно заслужени. Жалко само...

Сергей Павлович не издържа дългата пауза:

— Казахте: жалко само...

Старецът смутено издума:

— Виждате ли, той се разведе с жена си и много тъгуваше за нея и за дъщеря си...

Юрий слушаше стареца с нарастващ интерес.

— Знаете ли адреса им?

— Знам го. Те живеят в центъра, на Булеварда на непознатата.

Сбогуваха се със стареца и свърнаха към булеварда.

— Ще отидете сам — каза Юра. — А после ще ми разкажете за срещата си с тях. Съгласен ли сте?

— Бих искал да знам кой ще посмее да откаже на спасителя си толкова дребно нещо — усмихна се Сергей Павлович и по бузите му откъм острия нос се разпиляха бръчки.

Срещнаха се след час и половина. Сергей Павлович разказа за неуредиците в семейството на Торецки, за оплакванията на жена му, за безкрайните увлечения на прославения актьор.

Юрий извади бележника, прелисти познатата на Сергей Павлович страница и написа на другата: „Ще поиска за последен път да излезе на сцената в любимата си роля. Ще се върне при семейството си...“ Постоя няколко секунди, без да затваря бележника, и изведнъж с резки, заимствани от Аля щрихи започна да рисува шарж на актьора Торецки. Очерта се орлов профил, устремен нагоре.

— Не прилича — каза Сергей Павлович. — Не ви бива за художник.

По екрана пъстрейт десетки най-нежни нюанси. На него е зима — и на хората в салона също им става студено.

... Сухичко, невзрачно и леко прегърбено човече върви по заснежената улица с ръце, пъхнати в джобовете на палтото, и със спуснати наушници. За миг се спира пред театралната витрина с десетки рекламни екрани. Над екраните — стар театрален афиш, на който с големи букви пише: „Антон Торецки в пиесите на Лавурн.“ От афиша гледат три лица: умислено, умно, волево — на командира на звездолета „Ант“; трагично, с безумни страдащи очи — на лекаря, допуснал непоправима грешка; яростно, с раздути ноздри — на капитана на яхтата „Чайка“.

Човекът прави две крачки към витрината, оглежда се в нея. После вдига поглед към афиша, сравнява. Тъжно се усмихва и продължава пътя си.

Настига го висок пълен мъж, обръща се, внимателно го гледа, отминава, спира се и нерешително пита:

— Торецки? Ти ли си, Антоне?

Човечето с умотелен жест вдига пръст към устните си: моля, по-тихо. Но мъжът не обръща внимание на този жест, слага ръце на кръста и гърми като ерихонска тръба:

— Какво става с тебе? Само допреди година ходеше без калпак и в най-големите студове. Къде е великолепият ти прошарен перчем, къде е благородното ти чело?

По начина, по който говори и се държи, веднага се разбира, че е актьор.

Торецки забелязва любопитните погледи на минувачите и го улавя подръка.

— Сдържай баритона си. Та ти не си на сцената. Всичките ми роли са отдавна изиграни. Останаха само афишите.

— Не, кажи, приятелю от младостта ни бурна, какво те е сполетяло? Приличаш на провинциален счетоводител, а не на знаменития Торецки. Дракон да те вземе, държиш се, сякаш си излязъл от играта...

Като вижда, че думите му не предизвикват желаната реакция, мъжът променя тона. Сега той наистина е разтревожен:

— Можеш ли да кажеш какво е станало, Антоне? Да не си болен?

— И това.

— Защо „и това“?

— Защото има и друго.

— Какво друго?

Торецки рови в снега с върха на обувката си и бавно казва:

— Ето на, ти рече: „Излязъл от играта“. Учудващо точни думи. Човек играе цял живот, не само ако е актьор. Банална истина — всеки си избира някаква роля, въобразява си, че е такъв, какъвто му се иска да бъде. Може би като дете е обикнал някой герой от книгите, възхищавал се е от „царя на улицата“ или твърде добре е запомнил някой легендарен капитан. Какво пък? Всеки си има своя роля, своя игра. Но случва се човек да престане да играе и да заприлича на себе си. Тогава вече не го познават. Не само другите — самият той не може да се познае. Ето ме, вървя сега по улицата, срещам познати, поклонници. Един поне да ме беше познал. А защо? Помниш ли как ходех по-рано по улицата? Не ходех, а шествах. Винаги с гола глава, вятърът си играе с косата ми, роши я като грива.

Торецки се предава на спомените си. Изправя се, засмива се, сваля калпак и гордо разтърсва косата си. Пред зрителите е съвсем друг човек — безстрашен, уважаван рицар. Срещнеш ли такъв на улицата, неволно се обръщаш.

— Да не мислиш, че в тази роля има само приятни неща? В студа например, когато ти се иска да нахлупиш калпак, да си стоплиш ушите. А не бива. Излизаш от ролята. Търпи, казак, играй пред другите и пред самия себе си. — Клати глава. — Дотегна ми!

С уморен жест слага калпака си, прибира глава между раменете и се превръща в сухо невзрачно човече, един от обикновените пешеходци в големия град. И гласът му е уморен.

— Сега, в последните си часове, не искам да играя. Виж, пуснал съм и наушниците, топло ми е. Вървя с такава походка, с каквато искам, а не с каквато ми налага ролята. Ще седя, както искам, ще стоя, както искам, ще приказвам, каквото искам. Ако ми се мълчи, ще мълча дори когато е ужасно неучтиво.

Тревогата на мъжа се усилва. Той се опитва да обърне всичко на шега:

— Нещо много го удари на философия! Да не играеш ролята на Сенека?

Торецки е погълнат от мислите си, не чува последните фрази и продължава:

— И когато престанеш да играеш, когато вече ти е ненужен целият огромен, с труд насъбран реквизит, оказва се, че за да живее, на човек му трябва съвсем малко и често съвсем не това, към което се е стремил и е трупал. Може би сега ми е необходимо онова, което съм загубил, онова, от което съм се отказал заради играта. Разбираш ли?

Мъжът пита много тихо, почти уплашен:

— При тях ли отиваш?

Торецки утвърдително кима.

Сергей Павлович каза с подчертано безразличие:

— Сбъркахте в прогнозата, приятелю.

— Наполовина — отвърна Юрий, като зачеркваше първата част от предсказанието.

На страницата на бележника, почти по средата ѝ, ясни като присъда, оставаха думите: „Ще се върне при семейството си“.

Дебела линия задраска шаржирания портрет на Торецки. Няколко щриха и върху листа се появи съвсем друг профил: с уморено отпуснати ъгълчета на подпухналите устни.

Юрий посочи с поглед рисунката и попита:

— Сега прилича ли?

— Сега прилича — обади се Сергей Павлович.

... До рамото на Юрий внимателно се докосна ръката на съседа му. И същият глас, който току-що бе звучал иззад кадъра, каза:

— Помните ли, приятелите на Антон Иванович разказваха, че любимата му песен била „Лошо е в леглото си очи да склопиш — хубаво е да умреш наред полето...“

Юрий бавно се обърна към него. Изведнъж си представи цялата трудност на задачата, която сам си бе поставил.

Мислеше си за чуждия живот и за сложните му плетеници, за проявената боязливост или смелост, коравосърдечност или великодушие, честност или коварство, за постъпките, способни после да тормозят човека цял живот или да очертават равнище, под което той не смее да слезе; и че като се слее в потока и се смеси със случайностите, всичко това в крайна сметка определя избора на любимата песен. Той си представи колко сблъсъци и срещи с различни хора, колко големи, малки, светли и тъмни страсти е трябвало да

отшумят в бездната — в дългия като безкраен тунел с лабиринтни преходи гръбначен мозък, в зрънцата на жлезите и таламуса, — за да пропуснат горе, в кората на полукълбата, и да закрепят там като знаменце върху глобус, което определя много постъпки, думите на песента: „Лошо е в леглото си очи да склопиш — хубаво е да умреш наред полето...“

Той измърмори:

— Не придавах особено значение на любимата му песен.

Ръката му почти машинално отвори бележника. Няколко щрихи — и портретът оживя.

Това беше обемисто углавно дело — изпълваше две стандартни ролки с микролента. Докато слушаха, Юрий успя да прочете няколко книги, взети за него от библиотеката на Института по философия. Делото се бе озовало в ръцете на Сергей Павлович, след като при събирането на сведения за Николай Григориевич Синчук, пенсионер, бивш шлосер-матричар, се бе натъкнал на странен факт. Оказа се, че скромният, сериозен, наистина понякога мърморещ Синчук дълго време се е намирал под следствие заради опит за кражба в заводския изчислителен център. Мотивите и обстоятелствата на престъплението бяха останали загадъчни и неизяснени до самия край.

... Някакъв злосторник влязъл през нощта в помещението на изчислителния център и майсторски извадил интегратора от най-новата малкогабаритна машина Е-4. Но както изглежда, идването на пазача му попречило да изнесе уреда.

По импулсите на сигнализатора инженерът-пазач забелязъл отворения прозорец, разглобената машина и вдигнал тревога. В двора задържали Синчук. Той се опитвал да обясни защо е тук през нощта, но обяснението изглеждало неправдоподобно. Впрочем неправдоподобни били и обвиненията.

За какво на Синчук му е дотрябвал интеграторът? Да прави някакви сложни изчисления? Можел е да даде поръчка на изчислителния център. Да се запознае със схемата и да я усъвършенствува? Абсурд. Оставали две предположения: или Синчук е задържан погрешно, или е ненормален, страда от натрапчива идея. Но така или иначе възникваше още един въпрос: как е могъл, без да

познава устройството на изчислителната машина, да я разглоби и да извади интегратора?

Следствието продължило почти месец. Разпитали десетки хора, поискали характеристики от всички места, където бил работил Синчук. В крайна сметка следователят стигнал до извода, че Николай Григориевич е невинен, няма никакво отношение към опита за кражба.

Сергей Павлович спря магнитофона, върна лентата няколко намотки назад и още веднъж прослуша противоречивите характеристики за Синчук, показанията на различни хора. „Голям къщовник...“ „В семейството му често има разпавии. Синчук е човек с тежък характер.“ „Откакто се пенсионира, по цял ден играе шахмат. В тази игра няма равен не само в квартала, но комай и в целия град. Вижда няколко хода напред.“ „Обича да ходи на гости у роднините си...“

„Делото“ още звучеше в слушалките, а Юрий, без да се откъсне от 19-ия том на „Животът на млекопитаещите“, издаден от Академията на науките, записа в бележника си, и то така, че Сергей Павлович да види: „Ще поиграе шахмат с приятелите, ще се сбогува с роднините, ще се помъчи най-приятно да прекара оставащите часове.“

... Юра нарисова Синчук като шахматен кон, който дъвче овес.

Киноапаратът бръмчи едва чуто. Същият салон. Същите зрители. Сергей Павлович настръхва, като си спомня неотдавна преживяното в клиниката, която се вижда на екрана.

... Болнична стая. На леглото до прозореца — сърдит старец. Стесняваща се нагоре плешива глава върху тънка шия е изпъкнала адамова ябълка. Веждите са свъсени, острият поглед не се откъсва от изписания лист хартия.

Бързо влиза млада сестра. Полите на престилката се мятат зад нея като крила. Сестрата едва сдържа възмущението си и казва на стареца:

— Елате. Докторът ви чака.

Старецът неохотно пъхва крака в меките болнични пантофи и тръгва подир сестрата по коридора, клати се като патица и непрекъснато мърмори нещо под носа си.

Сестрата и старецът влизат в кабинета на дежурния лекар.

СЕСТРАТА (явно разстроена). Болният Синчук не иска да напусне клиниката.

ДЕЖУРНИЯТ ЛЕКАР (гледа Синчук, с обичайното съчувствие). Лошо ли ви е? Нима процедурите не са подействали?

СЕСТРАТА (не дава на Синчук да отвори уста). Подействаха. Синчук се чувства добре. Но не напуска клиниката. Казва: „Първо ще докажа“. А не може да се разбере на кого и какво ще докаже. Казва: „В къщи ще ми намерят работа, а тук никой не ми пречи. Има време да се прибера в къщи.“ Седи на леглото и пише. А в приемната го чакат дъщеря му и внучката му...

Докато сестрата говори, Синчук непрекъснато кима в знак на съгласие. Особено енергично потвърждава с кимане думите и че: „в къщи ще ми намерят работа, а тук никой не ми пречи“.

— Правилно ви докладва всичко. Сега мога ли да се върна в стаята и да работя?

Лекарят свива рамене.

Синчук тръгва по коридора, като тътри пантофите си и вървешком изважда от джоба недописаното листче. В стаята се приближава до масата и прав, приведен, започва бързо да пише.

Сергей Павлович се приближава до пулта, разположен под екрана, бързо върти ръчката за настройване. Листчето на екрана расте. Вече ясно се виждат математически символи, цифри.

Няколко секунди философът с интерес се взира в тях, после учудено казва:

— Теоремата на Ферма?

— Опитва се да я докаже... и нищо повече... — казва Юрий. — Синчук изхожда от някаква своя теория. Както изглежда, този човек цял живот е работил не това, което трябва. Можел е да стане голям математик. — Помълчава малко и добавя: — Интеграторът също е можел да му потрябва!

... Моливът се плъзга по хартията. „Шахматният кон“ се изправя на задните си крака с опъната юзда. От „коня“ пада сянка, извита като цифрата 2 — символ на раздвоението.

След като поприказваха с роднините, колегите и познатите на професора по химия Полоний Евгениевич Гуц, Юрий и Сергей

Павлович решиха още веднъж да поговорят със самия Полоний Евгениевич. Вече бяха успели да си съставят мнение за него. За тях професорът беше истински човек на науката, за когото най-важното нещо е работата. И в същото време Полоний Евгениевич обичаше и умееше да се весели, много и с удоволствие пътешестваше, беше добър спортист. В най-трудните ситуации запазваше чувство за хумор.

Влязоха в болничната стая. Предупреден за идването им, Полоний Евгениевич затвори книгата и седна в леглото, като подложи възглавницата под гърба си. След няколко нищо незначещи фрази Сергей Павлович премина към главното:

— Казаха ни, че не сте искали да влезете в болницата, преди да завършите някакъв труд...

Професорът видимо се оживи. Мъничките му леденосиви очи, дълбоко хлътнали под високото неравно чело, остро заблестяха:

— Правилно са ви казали, но това не е всичко. Тъкмо бяхме създали нов вид пластмаса, който може да е много, ама много полезен при хирургическите операции. По-специално от такава пластмаса биха се произвеждали много, ама много хубави кръвоносни съдове. Определящи фактори за пластмасата са нейната поръзност и абсорбционните ѝ качества. А аз имах известни съмнения. Трябваше да ги проверя съвместно с физиолозите. Вече бях започнал преговори с Института по физиология и много, ама много ми се искаше да ги доведе докрай.

Сергей Павлович кимна в знак на съгласие:

— Разбирам ви. Веднъж се бях озовал в съвсем същото положение. Впрочем това беше много, ама много наскоро. — Сергей Павлович не бе и помислил да имитира химика, всичко стана някак неволно. — Какво да се прави? Когато се наложи човек да се откъсне от работата си, за да се лекува, винаги ще се намери нещо, което на всяка цена трябва да бъде завършено...

— Свършиш ли работата, боледувай, колкото щеш — каза Юрий, без да гледа никого. — Това е пословица, чел съм я някъде.

Полоний Евгениевич сметна думите му за несполучлива шега и направи усилие вежливо да се усмихне. Наистина, беше малко учуден от сериозното лице на Юрий, но след миг забрави за това и се върна към темата, която го вълнуваше:

— И не само работата. Така пропадна миналогодишната ми отпуска...

— Но доколкото знам, прекарали сте я в санаториум — възрази Юрий.

— Да, в санаториум. Но там хората не почиват, а се лекуват. И то далече от морето. Извинявайте, ама това не ми се нрави! На мене ми дайте палатка, акваланг, камера за подводни снимки и пустинен бряг, какъвто в наши дни не може да се намери. Мислех, че тази година ще наваксам...

За миг очите му помръкват, почти не се виждат, но веднага в зениците отново пламват немирни искрици. Ученият се обръща към Сергей Павлович:

— Впрочем имате право: за да завърши всичките си начинания, на всекиго от нас е нужна цяла вечност.

Сергей Павлович надникна в отворения бележник на Юрий. Там току-що се беше появила нова прогноза: „Веднага ще отиде в Института по физиология, ще вземе данните, ще ги предаде в лабораторията заедно с указанията си. После ще замине за морето, където ще прекара последните си часове.“ В съседство — остър птичи профил, готов да клъвне невидимо зърно.

— Почти си прилича — каза Сергей Павлович. — И все пак нещо му липсва. Може би само един щрих, но много важен...

На екрана се вижда подредена с вкус стая в жилището на професор Гуц: климатична инсталация, замаскирани полици с книги, много плафониери и цветя, виещи се по стените, украсени със снимки от подводния свят.

Полуизлегнат в креслото, удобно изпънал кривите си къси крака, Полоний Евгениевич казва на жена си:

— Много, ама много те моля да отидеш при Тамара Петровна. Нека заповядат днес с Вадим.

Щом вратата се затваря подир жена му, Полоний Евгениевич се преобразява. Пъргаво скача от креслото и хуква към кухнята, като лекичко се клатушка на кавалерийските си крака.

От стенния шкаф изважда буркан с вишнево сладко, припряно отваря капака, грабва супена лъжица, намигва и лакомо яде, като оплесква устата и бузите си.

Така го заварва жена му, която случайно се е върнала за забрадката си. Тя плясва с ръце:

— Баба ми не току-тъй казваше: старият човек е като малко дете. Забрави ли за диабета си? Мъко моя вишнева...

Полоний Евгениевич е смутен, бързо скрива буркана зад гърба си, но го изпуска на пода. На всички страни се разхвърчават парчета стъкло и тъмни пръски. Сега професорът е оплескан със сладко от главата до краката.

— Голяма работа! Голяма работа! — нарочно по детски казва той и тропа с крак, за да разсмее жена си и да обуздае възмущението ѝ: — Та това е стара незадоволена страст. Като малък строго ме наказваха за всеки откраднат буркан със сладко. После — диабет, лекарска забрана. Нима поговорката за забранения плод е остаряла? Моля те, Машенка, прости ми. Ще мога ли поне някога да постъпвам, както си искам, без да ме е страх нито от родителите, нито от диабета?

... Двамата зрители гледат филма докрай. Ръката на Юрий довършва портрета на професора. От остриите очички по челото са се проточили лукави бръчки...

Сергей Павлович одобрително кима, но после пита:

— Е, миличък, признавате ли пълното си и безусловно поражение?

— Защо?

— Нима онова, което видяхте, е недостатъчно? Нима то нищо не доказва?

Очите на Юрий гледат студено, враждебно.

— Доказва само, че съм разполагал с недостатъчна информация за тия хора.

— А какво ви пречеше да я съберете в достатъчно количество?

— Сергей Павлович полагаше усилия гласът му да не звучи иронично.

— Бедният опит. — Юрий сви рамене. — Но научих някои неща. И смятам да ги използвам в бъдеще.

Фамилно име: Котлов.

Собствено име: Пьотър.

Бащино име: Игнатиевич.

Звание: майор.

Длъжност: временно изпълняващ функциите началник на следствения отдел към градското управление на милицията.

Личното досие на майор Котлов беше доста обемисто: извадки от заповеди, сведения за награди, за ранявания.

„А какъв ли е обемът на «досието» в неговата глава? — мислеше си Сергей Павлович, като гледаше Юрий. — Вече е разговарял поне с десетина колеги на Котлов, със съседите, с роднините му и все не мирясва. Иска да се добере до истината, сякаш е възможно... Чудак.“

Той отново с удивление и възхищение си мисли за странностите на човека, когото бе срещнал на пътя между живота и смъртта. Отначало се опитваше да го разбере, да анализира постъпките му, да систематизира спомените си, но скоро разбра, че не е в състояние да го проумее. Сергей Павлович виждаше само „следите по водата“, само водовъртежите, причинени от постъпките на Юрий Юриевич, но не можеше, както призна пред себе си, да вникне в причините им. Затова пък твърдо вярваше, че има неща, в които не е съдено да вникне дори Юрий Юриевич. И грешеше: Юрий вече бе разбрал сложността на задачата и нямаше намерение да отстъпва. Гласът на Сергей Павлович звучеше по-скоро уморено, отколкото насмешливо, когато попита:

— Надявате ли се този път да не сбъркате?

— Надявам се — каза Юрий.

— Но дори откриването на пружините не гарантира успех. Трябва да се изучат всичките им взаимодействия...

— Да — машинално се обади Юрий, като си мислеше за нещо свое.

— ... и последиците от взаимодействията, тяхното влияние върху първичните пружини, върху пусковите моменти... Ето например вие с толкова труд научихте, че майор Котлов има любима жена, че тя живее в друг град...

— Не подсказвайте — весело рече Юрий. — Да, има жена, има и майка, с която майорът почти цяла година не се е виждал. И все пак сега той няма да отиде нито при едната, нито при другата. Няма да ви измъчвам...

Моливът зашари по хартията. Появи се профил на мъжествено лице с издадена брадичка. Полегатите щрихи край очите му придаваха гневна устременост. Сергей Павлович позна лицето на Котлов.

— Знаете ли защо се е заел с работниците от прокуратурата лично да разследва убийството на старши лейтенанта от милицията Седих? — с присвити очи попита Юрий, като явно подражаваше някому. — Седих е негов приятел. Заедно са учили. На Седих цял живот не му е вървяло...

Докато говореше, Юрий продължаваше да рисува. На Сергей Павлович му се стори, че успява да предаде напрегнатите мускули на лицето.

— Майор Котлов не се блазни от чиновете и наградите — продължи Юрий. — Изведох формулата на личността му. Главната определяща величина е...

— Дългът — подсказа Сергей Павлович.

— Нали ви помолих да не подсказвате. Още повече, че грешите. Главната величина е състраданието.

Сергей Павлович със съмнение поклати малката си чорлава глава с неизменно стърчащото на темето кичурче.

— Толкова мъжествен човек...

— Това са съвместими качества. Можете да се запознаете с прогнозата ми.

Върху листчето на бележника се появи фразата: „Ще се залови да разследва убийството на Седих.“

Юрий стана, за да предотврати всяко възражение:

— Да отидем при болния.

Завариха Пьотър Игнatieвич Котлов вече в приемната. Той получаваше от гардероба шлифера си. Като видя Юрий, бързо тръгна към него и протегна ръка:

— Здравейте, докторе. Не мога да изкажа с думи цялата си благодарност.

— Знаете ли вече? — леко се отстрани Юрий и артистично вдигна вежди. Той явно се престараваше в ролята си.

— Какво? — Мършавият и леко прегърбен Котлов беше цяла глава по-нисък от Юрий и го гледаше в очите отдолу нагоре.

— Ще ви разрешат да водите разследването въпреки здравословното ви състояние.

Котлов разпери ръце.

— Но как се досетихте за желанието ми?

— Нямам нищо общо с тая работа. Други са помислили за вас. Впрочем...

На Юрий му хрумна неочаквана мисъл. Той се наведе към майора.

— Имам една молба към вас. Разрешете ми да присъствам при разследването. Поне като свидетел, като отрядник или нещо друго... Вие по-добре знаете.

— Но това ще ви отнеме много време. И после... извинете, за какво ви е?

Лицето на Юрий светкавично промени израза си.

— Разрешете да не отговарям на въпроса ви — помоли той.

Трупът на старши лейтенант Седих бе намерен в двора на една къща в предградието. Предполагаха, че старши лейтенантът е бил убит, когато след работа се е връщал у дома си от автобусната спирка.

Седих лежеше по гръб, вдигнал към небето острата си брадичка, на края на зеленчуковата градина, до пътеката, застлана с чакъл и парчета тухли. Меката му дълга коса беше разчорлена, а широко разперените ръце — със стиснати юмруци. По земята край убития откриха четири отпечатъка от обувки, принадлежащи на един и същ човек. Гипсови отливки от тях се пазеха при следователя.

Огледът на трупа бе извършен от майор Котлов, от следователя на прокуратурата и от един експерт по съдебна медицина. Те установиха, че първият зашеметяващ удар е бил нанесен в тила. В джобовете на куртката и панталоните имаше удостоверение, кутия цигари, кибрит и портфейл с двадесет рубли. Когато Котлов отвори юмрука на убития, оттам изпаднаха две новички гумени пръстенчета за спирачен цилиндър на автомобил.

Майорът бе запознал Юрий с всички материали по делото. Двата седяха в кабинета му. През отвореното горно прозорче откъм улицата нахлуваше задуха.

Материалите не бяха много, макар че следователят не бе преставал да води делото, докато Котлов беше в болницата. Онова, което вече беше известно, почти изключваше мотивите за грабеж.

Скоро в кабинета се появи върлинест лейтенант с кръгло хлапашко лице и ги покани в колата.

Шофьорът запали двигателя. Насреща им се носеха почти пуста улици, витрини на магазини, градинки с фонтани, в далечината проблесна река, мярна се сивата крайбрежна улица.

Колата спря пред спретнатата къщурка с червен керемиден покрив. Пръв от колата изскочи лейтенантът. Когато отвори вратата и помагаше на майора да излезе, той скришом хвърляше към Юрий престодушнo-любопитни погледи.

От къщата, сякаш бяха очаквали пристигането на милицията, излязоха няколко души и поздравиха. Единият от тях, прегърбен, със силно прошарена коса, се здрависа с майора като със стар познат.

— Арнолд Владимирович, имам да ви съобщя нещо — каза Котлов. Когато човекът се приближи, майорът изрече полушепнешком, но така, че Юрий да чуе: — Оказва се, че следите край трупа са ваши.

— Нали ви казах, че тъкмо аз го открих сутринта? Можех ли да не оставя следи? — Арнолд Владимирович хвърли враждебен поглед към Юрий.

— А през нощта не чухте ли шум?

— Не. — Сякаш се боеше да не изтърве някоя излишна дума, той сви тънките си, почти безцветни устни.

Лейтенантът мрачно го погледна. По добродушното му червендалесто младо лице всички чувства се изписваха толкова ясно, че за Юрий бе истинско удоволствие да го наблюдава. Още повече, че това го отвличаше от нерадостни мисли, от безкрайните въпроси, които възникваха в мозъка му. Той умееше да мисли едновременно за различни неща или да разглежда едно и също явление от различни страни. Без да си пречат, мислите се носеха по безбройните канали на мозъка му, в който за мозъчни клетки служеха дори не молекули, а атоми. Но сега това качество само увеличаваше терзанията му.

Юрий си мислеше:

„Може би не трябваше да идвам тук, да се интересувам от това дело, да гледам кръв и гнусотии, да чувствам как всички изпитват някакво подозрение: невинните и виновните, майорът и лейтенантът, сърдитият човек, когото наричат Арнолд Владимирович, хората, излезли от къщата и готвещи отговори на още незададените им въпроси. Всичко наоколо е изпълнено с подозрение...“

„Дали знам кой е убиецът? Не, още не знам, макар че забелязах следи в другата посока, там, където чакълът е по-нарядко. Те говорят много. Забелязал ли ги е майорът? Той изглежда прав в едно: убийството не е за грабеж. Иначе щеше да ми е съвсем непоносимо. Разбира се, чел съм и за убийства, чиято цел е грабеж, но не разбрах всичко, по-точно предпочетох да не разбирам докрай. Онова, за което четох, е станало много отдавна, в съвсем други времена...“

Пьотър Игнatieвич, придружен от лейтенанта, бавно тръгна по пътеката към портичката, като още веднъж оглеждаше градината и високия каменен зид зад нея. Арнолд Владимирович ситнеше подире му.

Портичката се отвори, в двора влезе висок и слаб като върлина старец. Той тръгна право към майора, поздрави го и се представи:

— Аз живея в съседната къща. Интересувате се дали някой е чул шум през нощта? Ето как беше. Легнах си рано, към десет часа. Но старците сън лови ли ги? Клоните на ябълката тропат по прозореца, а на мене ми се струва, че идва някой. Лежа и слушам. Тъкмо оттатък по радиото предаваха „последни новини“. И изведнъж чувам...

Той се задави, изблеци очи.

— Какво чухте? — нетърпеливо попита лейтенантът.

— Вик! — продължи да разказва старецът. — Сякаш някой извика: „Стой!“ Погледнах през прозореца... Нищо не се вижда. Чувам, някъде наблизко пъшка човек. Тръпки чак ме побиха. Отидох да събудя сина си. „Нещо лошо става“ — казвам му. А той, още сънен, клати глава: „Сторило ти се е, татко!“ Но все пак стана. Постояхме на прозореца, слушаме — само клоните тропат. Излязох на балкона, викнах — нищо няма. Е, и пак си легнах... Такива ми ти работи — въздъхна старецът.

— Значи чули сте вика малко след десет? Новините още не са били свършили? — попита майорът и рязко се обърна. Не се учуди никак, че Арнолд Владимирович върви като сянка подире му, и сега попита него:

— А вие, другарю Гомозов, по това време вече спяхте?

— Да.

Старецът, който вече си бе тръгнал, се спря.

— Арнолд Владимирович, защо не казвате истината? Лампата ви винаги свети до дванадесет, вчера също... Сам видях — развълнува се

старецът.

Ръцете на Гомозов се разтрепераха. Той ги пъкна в джобовете и нищо не отговори.

Котлов отново се обърна към него, сякаш не беше забелязал объркването му:

— Значи нищо не сте чули?

Страните на Гомозов почервеняха и по тях избиха сини склеротични жилки. Опитваше се да говори спокойно, но в гласа му напираше раздразнение и той престана да го сдържа.

— Вече ви казах, не съм чул. Подозирате ли ме в нещо? Но само подозренията са недостатъчни. Както ви е известно, съществува презумпция за невинност...

Лейтенантът рязко тръгна към Арнолд Владимирович, сякаш имаше намерение да предотврати някакви негови действия. Но майорът го задържа за лакътя и без да променя тона си, каза:

— Извинете, другарю Гомозов — той наблегна на думата „другарю“, — ако сме ви причинили неприятност. Моля ви, като си спомните нещо ценно за нас, да ни го съобщите. Довиждане.

Юрий настигна майора, когато той вече влизаше в двора на съседа, който бе чул вика. Не откриха нищо интересно там и се върнаха при колата. Лейтенантът непрекъснато се опитваше да каже нещо на майора.

Колата направи завой, изпусна облак газ и забърза в обратна посока. Юрий крадешком погледна лейтенанта, обидените му ярки устни, усмихна се наум и се обърна към майора с въпроса, който толкова интересуваше лейтенанта:

— Защо този човек се вълнуваше и гневеше така? Защо ми отговаряше толкова недружелюбно, сякаш наистина е виновен в нещо?

Майорът отговори на Юрий, като гледаше лейтенанта:

— На времето неправилно са го уволнили от работа, съдили го. Без да е виновен. Четири месеца по-късно разбрали грешката си, извинили му се, върнали го на работа.

— И още не може да забрави обидата? — осъдително попита лейтенантът с категоричност, характерна за младите.

— През тия четири месеца любимата му се омъжила за друг.

Страните на лейтенанта пламнаха. Юрий бързо отмести погледа си от него. „Човекът няма сили да забрави обидата и

несправедливостта. Вече знам това от книгите — помисли си той. — А на хората им са се насъбрали много обиди. Ако количеството премине в качество, какво ще бъде новото качество? Или то вече е факт? И няма това, което често забелязвам, е негова последица?“

Той незабелязано погледна майора, видя напрегнатото му, мършаво, почти безплътно лице и се упрекна: „Нали се канех да му помогна?“ И помисли за същото, за което мислеше майорът: „Гомозов излъга в първия случай, когато казваше, че в десет и половина вече е спял, може би излъга и във втория — че не е чул вика. Но какво, ако в този случай е казал истината? Впрочем това лесно може да се провери.“

Лейтенантът донесе на майор Котлов втори акт от съдебно-медицинската експертиза и протокол от огледа на спирачните гумички, намерени в юмука на убития. В научно-техническия отдел потвърдиха, че гумичките са съвсем нови, неупотребявани, че са произведени в Курския завод за гумени изделия и са доставени с пратка от резервни части на еди-кое си ведомство... Експертът по съдебна медицина съобщи, че ударът в тила на старши лейтенант Седих е нанесен с тъп предмет. Този удар само е зашеметил старши лейтенанта, а смъртта е настъпила от пробождане с нож, който е засегнал черния дроб, и от загуба на кръв.

По телефона се обади жената на загиналия. Юрий слушаше думите на майора.

„Защо... — мислеше си той. — Защо майорът се чувства виновен? Нима е можел да предотврати станалото? Нима е можел да спаси приятеля си, а не го е спасил? Странно, но не мога да отговоря на въпросите си с помощта на логиката...“

Жената на Седих съобщи, че оная вечер старши лейтенантът трябвало да отиде на гости при един свой познат, монтьора Стеблев.

... Майорът леко остави слушалката на мястото ѝ и вдигна уморения си поглед към Юрий:

— Забелязах, че внимателно изследвахте пътеката при зеленчуковата градина („Виж го ти, все пак е забелязал“ — помисли си Юрий). Нали помните, към отвъдния край имаше много дълбоки следи. За да остави такива следи, човек трябва да тежи сто и

седемдесет или двеста килограма. Такова нещо е малко вероятно. Но може би човекът е носил някакъв товар и без да напусне пътеката, го е хвърлил в градината...

Майорът извади карта и я разгъна върху бюрото.

— Да разгледаме плана на предградието — подкани той Юрий и лейтенанта. — Ето Трета нова улица, ето номер четиридесет и две, в него живее Гомозов. В съседната къща живее старецът, чул вика. А в следващата — номер тридесет и осем — живее Стеблев, при когото е отивал Седих.

— Другарю майор! — извика лейтенантът. — Нали ако Гомозов не е чул вика, а в четиридесети номер са го чули, убийството е могло да стане между четиридесети и тридесет и осми номер. Да питаме Стеблев, той трябва да е чул вика.

— Съгласен съм с вас. — Майорът стана и се обърна към Юрий. — Не сте ли уморен?

„Горкичкият — мислеше си Юрий, като си представяше до каква степен е уморен майорът. — И все пак бърза, знае, че му остават броени часове. Струва ми се, започвам да разбирам защо гласът му звучеше виновно, когато приказваше с жената на Седих. Но значи ли това, че съм се научил да разбирам хората?“

Те отвориха портичката и влязоха в спретнато дворче. В градината имаше няколко ябълки, между тях — картофи, домати. В лехите като войници със зелени шинели бяха залегнали краставици.

— Дявол знае дали в двора има куче или няма? — извика лейтенантът и избърза да тръгне по пътеката преди майора. За негово учудване дворът на Стеблев правеше изключение на тази улица — в него нямаше куче.

Тръгнаха към къщата. Пьотър Игнatieвич, който вървешком оглеждаше двора, изведнъж свърна встрани, внимателно започна да прескача лехите и се насочи към една стара ябълка с увиснали клони. Като стигна на няколко крачки от нея, наведе се и в продължение на четири-пет минути изучаваше нещо на земята...

На прага на къщата ги посрещна млада едра жена. Сякаш за да допълни бляскавата ѝ красота, върху раменете ѝ беше метнат пъстроцветен шал.

— Здравейте, стопанке! — приветливо поздрави Пьотър Игнatieвич.

— Добър ден — напевно отвърна жената.

Зад гърба ѝ изникна богатирска фигура на мъж. Жената се засуети:

— Ето го и мъжа ми...

Юрий помисли, че Стеблев трябва да се хареса на лейтенанта от пръв поглед. И той беше широкоплещест и силен като него, ясно и доверчиво гледаше света с раздалечените си светли очи. Беше облечен с хубав сив костюм, сякаш се канеше да излиза или чакаше някого.

Майорът без предисловия попита:

— Кажете, моля ви, нищо ли не чухте през нощта, когато е бил убит Седих?

— Нищо. Ако бях чул, щях да изляза. — Светлите очи гледаха Котлов, сякаш питаха: как може иначе?

— А какви са тия следи в градината ви, край ябълката? — попита майорът, като внимателно го гледаше.

— Някой е влизал в градината — без да отмести очи, просто каза Стеблев. — Видях следите още сутринта.

— Оная вечер Седих е идвал у вас, нали?

— Трябваше да дойде на гости, та да се уговорим и за ремонта на москвича му. По този случай бях приготвил и нещо за пийване, а той... изобщо не дойде.

Майорът поиска разрешение внимателно да огледа градината. Заедно с Юра и лейтенанта той тръгна към ябълката. От едната страна клоните бяха изпочупени. На земята под ябълката се виждаха следи. Лейтенантът бързо направи отливки от тях.

Недалеч имаше няколко смачкани картофени стебла, листата им бяха изпотъпкани.

Майорът се намръщи, потърка червените си възпалени очи и махна с ръка, сякаш пъдеше досадно насекомо. Юрий знаеше какво си мисли той сега: „Как може Стеблев да не е чул вика, щом убийството е станало край къщата му, а съседът е чул?“

Пьотър Игнatieвич измери с рулетка мястото и записа цифрите в бележника си. Вниманието му бе привлечено от едно парче тухла, изкъртено от пътеката. Майорът го разгледа с лупа. По ръба му се виждаше кафяво петънце, малко по-голямо от главичка на карфица, и няколко косъмчета.

— В бюрото за съдебна експертиза — каза майорът, като подаваше парчето тухла на лейтенанта.

— Кръв ли е? — попита той.

— Може би — предпазливо отвърна Котлов.

Той почувства силен бодеж в гърдите и си помисли, че е напълно вероятно да се наложи някой друг да довърши разследването заедно с лейтенанта. И затова си позволи този път да изрече гласно предположението си:

— Ако кръвта и космите са на убийтия, значи престъпникът си е послужил с тухла от пътеката, първото, което му е попаднало подръка. В такъв случай убийството е могло да бъде и непреднамерено. Оттук трупът е пренесен в градината на Гомозов. Защо? И защо Стеблев казва, че не е чул вик, а в същото време убийството е станало близо до къщата му и дори в съседната къща са чули вика? Каква връзка с всичко това имат спирачните гумички? Непременно трябва да намерим отговор на тези въпроси и да видим кой е най-важният от тях. Но няма да е лесно.

— Да, много е заплетено всичко — съгласи се лейтенантът. — Ето на, следите от обувките на Седих прекъсват — тук са го ударили. Картофите около следите са смачкани — тук е паднал. А не ви ли се струва странно, че мястото на падането е дълго не повече от метър?

Като огледаха градината, те се сбогуваха със стопаните и тръгнаха по пътеката, застлана със също такива парчета тухла като онова, което беше в чантата на лейтенанта.

— За нищо на света няма да повярвам, че Стеблев може да бъде замесен в убийство — тихо каза лейтенантът, като затваряше портичката.

Майорът го погледна и присви очи.

— Искате ли да ви кажа защо вярвате толкова много в монтьора? Просто защото имате много общи неща. И не само във външността...

Лейтенантът се изчерви, сякаш го бяха обвинили в нещо лошо.

— Нищо, не се смущавайте — продължи майорът. — Това се случва с мнозина. Намерили сте у себе си и у Стеблев еднакви черти, допълнили сте ги с други, „дадени назаем“, и в резултат сте получили солидната формула: аз не мога да извърша престъпление, значи и той не може. В логиката такава грешка се казва „нон секвитур“ — не

следва. Сиреч въз основа на няколко черти не следва да се прави извод за общо сходство.

Лейтенантът се окопити. Дори присви очи точно като майора.

— Но вие сам вярвате на Стеблев — каза той.

Котлов внимателно погледна лейтенанта: не е чак толкова наивен.

Гласът му зазвуча другояче:

— Правилно. И аз засега вярвам на Стеблев. Но още повече трябва да вярваме на другия гражданин.

Юрий си мислеше:

„От хората ли съм получил твърдата си вяра в силата на логиката? В това отношение съм също като тях и може би така е закономерно. Но човешката логика се основава върху човешките знания за законите на природата, за отношенията между хората и обществата, за връзката и причинността между явленията. Това е безгранично поле, добре наторена почва за грешки...“

„Те са на верен път, но още дълго ще крачат по него. Забелязаха ли, че в кухнята на Стеблев имаше няколко празни бутилки? Как са изтълкували това? Споменава ли се в заключението на експерта по съдебна медицина, че тоя ден Седих е пил?... Май ще трябва да им подсказва как да скъсят пътя.“

„Симпатични са ми тия двама души, тия двама «бъркачи в калта». Те вечно се ровят в подобни дела, живеят в атмосфера на подозрение, готови са в обикновения човек да открият престъпника. И все пак успяват да не затънат, да не се оцапат. Това противоречи на логиката, но много неща в човешките постъпки ѝ противоречат. И все пак... Как успяват? Ето какво трябва да разбере.“

Юрий сякаш случайно каза на майора:

— Навярно сте забелязали, че клоните на ябълката са наклонени в посока, противоположна на къщата. Тъкмо от тая страна по земята се търкаляха няколко клонки с листа.

Майорът учудено го изгледа:

— Благодаря — каза той и се обърна към лейтенанта: — Помолете експертите да определят колко дълго са били на земята тия клонки и поискайте от метеорологичната станция сведения за посоката и силата на вятъра в нощта на убийството и предната вечер.

Папката с делото за убийството на старши лейтенант Седих ставаше все по-дебела. Майор Котлов грижливо прикачи към нея още две справки. В лабораторията бяха установили, че петънцето на парчето тухла, намерено в градината на Стеблев, е човешка кръв от втора група, че космите по всяка вероятност са от косата на Седих. Метеорологичната станция събщи, че вечерта и през нощта, когато е загинал старши лейтенантът, е духал много силен вятър. Духал е в югоизточна посока и е отнесъл вика към къщата на съседа на Стеблев...

— Сега можем да нарисуваме предполагаемата картина на убийството — каза майорът на Юрий. — Седих е бил в двора на Стеблев, в градината под ябълката. Убиецът го е ударил с парчето тухла, което е взел от земята. Седих е паднал. Тогава престъпникът го намушкал с нож. После с помощта на съучастника си — следите под ябълката са на двама души — е изнесъл убития от двора. Но не го е отнесъл в полето, където вероятно трупът е нямало да бъде намерен скоро.

— Може би не е имал време — забеляза Юрий.

— Да допуснем. Но защо тогава не е хвърлил трупа в съседната градина? А го е пренесъл през двора, тъкмо при Гомозов? И преди всичко — защо старши лейтенантът е бил в градината? Какво е правил там? Защо ударът с тухлата е нанесен по тила му? Значи ли това, че старши лейтенантът е излизал от двора, без да подбира пътя си, право през градината, и камъкът е хвърлен подире му?

— Какво смятате да предприемете сега? — попита Юрий.

Майорът разбра защо му задават този въпрос и по-широко отвори очи, сякаш пропъждаше дрямката от подпухналите си клепачи:

— А какво щяхте да предприемете вие, ако и на вас оставаше толкова време?

Юрий за миг се стъписа.

— Може би същото, което и вие — ще се помъча да разбера защо трупът се е озовал в градината на Гомозов.

— Радвам се, че мненията ни съвпадат — усмихна се Котлов. — Първо да се запознаем по-подробно с делото за несправедливото уволняване от работа на А. В. Гомозов. Ей сега лейтенант Кротков ще донесе делото от архива. Впрочем на времето Гомозов е работил в

същия гараж, където е бил и Стеблев. — Той помълча малко, като размишляваше, и добави: — И на същата длъжност.

... След час и половина тримата вече пътуваха с колата по познатия път. Отминаха къщата, в която живееше Гомозов, отминаха и къщата на Стеблев, свърнаха по пресечката и излязоха на широката улица, водеща към гаража.

В канцеларията им казаха, че монтьорът Стеблев е отишъл в склада. Един услужлив счетоводител им предложи да ги заведе.

В склада ги посрещна магазинерът, нисичък, пълен човек с разкошен перчем и малки приветливи очички, които се стрелкаха на всички страни.

— Стеблев ли? Беше, беше тук... — Извинителна усмивка. — Само преди две-три минути си отиде. — Досетлива усмивка. — Дали не е във второ хале?

— А вие как се казвате? — поинтересува се майорът.

— Лобода, Степан Трофимович, приятно ми е да се запознаем. — По широкото лице на магазинера цъфна доволна усмивка.

— И сте работили тук, когато Гомозов е бил монтьор?

— Гомозов ли? — Вместо усмивката се появи израз на напрегнато припомняне. И — с усмивка на облекчение: — Да, да, то се знае! Работя тук вече цели петнадесет години. Отначало като шофьор на КраЗ, а после катастрофирах и станах магазинер. Ветеран, така да се каже.

— Мнението ви за монтьора?

— За кой от двамата? — с извинителна усмивка уточни Лобода.

— Хайде тогава и за единия, и за другия — предложи майорът.

— Малко познавах Гомозов. Беше затворен човек. Отначало казваха, че е справедлив, честен. А после, когато написаха писмо срещу него и взеха да разследват случая, стана ясно, че си има доста грехове. А Стеблев е хубав, добър човек. Е, случва му се да се натряска до козирката, но затова пък на другия ден работи като звяр.

— Дворът му далече ли е оттук?

— О, не. Веднага зад оградата. Погледнете през прозореца. Ей там, дете се вижда ябълката.

Лейтенантът и Юрий също се приближиха до отворения прозорец. Юрий с крайчеца на окото си следеше майора и видя, че Котлов не гледа към двора на Стеблев. Оказа се, че просторният двор

на гаража граничи не само с мястото на Стеблев, но и с двора на неговия съсед, който бе чул вика. Оттам се чуваха гласове и свиреп кучешки лай.

На Юрий му се искаше по-скоро да се махне оттук. Усещаше, че се задушава от чуждите чувства на страх, злоба, омраза, презрение. Една тлъста муха се мятеше в паяжината. Духаше на кръв и смърт. Юрий целият тръпнеше от отвращение. И отново с учудване си помисли за хората, които се ровят в калта, но успяват да не се омърсят. Какво им помага?

Отчасти той вече знаеше отговора. Помнеше виновния израз на майора, когато разговаряше с жената на убития. „Чувства се виновен, защото е останал жив, а друг е загинал“ — мислеше си Юрий.

... На връщане от гаража майорът помоли шофьора да спре пред двора на Стеблев. Заедно с лейтенанта и Юрий той отново влезе в градината и още веднъж огледа мястото, където се предполагаше, че е лежало тялото на Седих.

— Аха! — извика Котлов. — А защо старши лейтенантът е трябвало да падне непосредствено върху лехите? Между него и земята е можело да има нещо друго. — Майорът клекна, за да разгледа лехите. После изгърси ръце, махна от куртката си някаква зелена буболечка. Сетне се изправи и каза:

— Тук е имало чувал и старши лейтенантът е паднал върху него. Затова мястото със смачканите картофи е по-късо от тялото му. Сега става ясно и защо е влязъл в градината, и защо ударът с камъка е бил нанесен по тила му, и защо в юмрука му имаше спирачни гумички.

Лицето на майора болезнено се сгърчи, няколко пъти той пое дълбоко въздух, преди отново да заговори:

— Такъв си беше той... Учудващо доверчив... Мамеха го, а той продължаваше да вярва на хората. Не от глупост, а заради принципите си. Опитваше се да възпитава хората с доверие. За такива като него казват, че „не са от тоя свят“.

Той погледна часовника си, въздъхна и отсече:

— Хайде!

Като се озова в кабинета си, майорът веднага се обади по телефона в ОБХСС^[1].

— Иван Николаевич — каза той в телефонната слушалка. Моля ви веднага да направите ревизия в шести гараж. Да, да... Какво?... Не,

не е злоупотреба, точно обратното. И много важно е в гаража да научат за предстоящата ревизия. Не се чуди, ще научиш после. Е, разбрахме ли се?... Всичко хубаво!

Юрий се облегна на стената на къщата до майора. Лейтенантът се скри зад ябълката. Снопът светлина от прозореца на къщата на Стеблев падаше върху лехите, посребряваше листата на краставиците и блестеше в капките роса. С помощта на инфразвук си Юрий отлично виждаше и в тъмното. Всичко наоколо сияеше, отделяйки топлина: шубраците издаваха бледожълта светлина, дърветата се издигаха нагоре като оранжовиолетови фонтани, а зидът пламтеше в яркооранжево, почти червено. Най-богат спектър на излъчване имаха хората. В него присъстваше цялата гама от цветове и отсенки.

Изад зида се чу ръмжене на куче. Юрий забеляза, че лейтенантът лекичко се подаде напред иззад дървото.

Върху лунната пътека падна чудовищна сянка — нито на човек, нито на животно. Лейтенантът погледна към зида. Над него в сянката на надвисналите клони бавно се издигаше огромна глава, седем-осем пъти по-голяма от човешка. Тя приличаше на приказна ряпа. Приликата идваше от косата, която растеше на голям кичур върху темето. Главата започна да се навежда напред, от двете ѝ страни израснаха дълги уши.

Но ето че главата се откъсна от зида, тупна на земята и глухо издрънча. Оказа се, че е обикновен чувал, а ушите са ръцете на човека, пуснал долу чувала. Неизвестният скочи от зида подир своя товар, озърна се и си пое дъх.

Портичката скръдна. Зашумоляха тихи стъпки. При чувала дойде още един човек. Чу се откъслечен разговор: „Защо закъсна?“ — „Забавих се в къщи.“ — „Е, добре, вдигай!“ Единият помогна на другия да вдигне чувала на раменете си. Тръгнаха към улицата.

Блеснаха острите лъчи на фенерчетата. Чу се властният, смекчен от задуха глас на майора:

— Стойте! Не мърдайте!

Юрий почувства, че му се повдига, и бързо отмести поглед от бледото, изкривено от страх лице на магазинера Лобода...

Пердето на прозореца се издуваше като платно. Мъхнатата му лапа се плъзгаше по бюрото, сякаш се мъчеше да събори нещо от него. Котлов взе от лейтенанта протокола за разпита и го прегледа.

От другата страна на бюрото, отпуснал глава на гърдите, седеше Лобода.

Майорът му даде да подпише протокола, като едвам сдържаше омразата си.

— Проучих делото на Гомозов — каза Пьотър Игнатиевич. — Вие и вашият брат е трябвало да бъдете съдени още докато сте работели като шофьори. И за „черните“ курсове, и за лъжесвидетелството ви срещу монтьора. Той ви е пречел много, неведнъж на събрание е разобличавал хитрините ви. Тогава сте викали „ние сме трудови хора“, прикривали сте се зад мазолите си като зад медали, докато се доберете до склада. Но сега ще си получите заслуженото.

Лобода вдигна разчорлената си глава. Смутеният и умолителен поглед на малките му очи бе станал свиреп и остър. В този миг той приличаше на побеснял глиган.

Юрий с учудване следеше това преобразяване. Съвсем доскоро се чуваха жалките думи „повярвайте, не съм искал да убия...“ Юрий сравняваше чутото на разпита с прочетеното в книгите. С някакво безстрастно периферно зрение си представяше как е станало всичко, как на път за Стеблев старши лейтенантът забелязва, че двама души прехвърлят през оградата някакъв чувал. Извиква „стой!“ — и те покорно спират. Но само му се струва, че спират покорно, а в действителност се парализират от страх, като виждат човек с милиционерска униформа. Седих се приближава и се навежда над чувала, за да разбере какво има в него. Така в ръката му се озовават спирачните гумички.

Почти без да съзнава какво прави, братът на Лобода светкавично се навежда, взима от алеята парче тухла и нанася удар. Усъмнен в силата на братовия си удар, магазинерът мушка Седих под лопатката с големия си сгъваем нож, същият, който намериха у Лобода при обиска.

Убийците не могат да оставят трупа в градината поради близостта на склада. Изнасят го на улицата и го помъкват към лозето. Улицата е безлюдна. Минават край къщата на Гомозов. Лобода поглежда тъмните прозорци и бива обзет от люта, заслепяваща злоба. „Тогава не успяхме да те пратим зад решетките, ама сега няма да се отървеш!“ Злобата го задушавя. „Заканваше се да ни вкараш в затвора,

на ти сега, гадино такава!“ — мисли си той, докато мъкне трупа на милиционера към градината на Гомозов.

Юрий знаеше, че всичко е било точно така. Ала станалото му се струваше някак нереално, недействително, като кошмар. Убийците бяха най-обикновени хора, без изразени отклонения в мозъчната дейност. И според свидетелството на отдел „Кадри“ са работили добре, получавали са премии...

Потънал в мислите си, Юрий не забеляза как изведоха Лобода и той остана в кабинета насаме с майора. Струваше му се, че току-що са ударили него с камък по тила, че него са намущкали с нож, разкъсвайки вътрешностите му с непоносима болка. Омраза, каквато никога досега не бе изпитвал и която не можеше да се изрази с изчисления и формули, се надигаше от глъбините на съзнанието му, тровеше всичките му мисли, обагряше ги в кървавочервено. И той не се опитваше да я спре, защото му беше нужно непременно и бързо, още в същия миг да разбере нещо много важно, без което не ще може да остане, какъвто е. Още повече се терзаше с мъчителни въпроси, изостряше мъката и отвращението си.

И когато стигна до истински бяс, до отчаяние, вече на самия край на пропастта заби в съзнанието си като нож още един въпрос: „А ако на мястото на Лобода бяха хората, които познавам — Михаил Дмитриевич, Сергей Павлович, този майор, лейтенантът? Или Аля?“

И изведнъж му стана от ясно по-ясно: нито Аля, нито който и да било от познатите му хора не можеха да се окажат на мястото на Лобода. У тях нямаше заслепяваща злоба, хищна жестокост, никой от тях не би могъл да престъпи чертата, отделяща човека от звяра.

Най-после Юрий успя да си поеме дъх. В кървавия мрак, който бушуваше в съзнанието му, потекоха освежителни, светлосини струи. И с предишната бързина той започна да си задава нови въпроси. Пак си спомни виновния тон на майора, докато разговаряше с вдовицата, и си помисли за удивителното чувство, наречено състрадание, за възприемането на чуждата болка като своя. Отново и отново си спомни за Аля с нейните опасения и грижи, с тревогите и неразумно-всеотдайната ѝ любов...

Заедно с майора Юрий се качи в колата, за да се върне в болницата. Знаеше, че вече не може да го спаси, но ако посявката от гъбички, която бе оставил в лабораторията на болницата, вече е узряла,

може би ще успее да спаси града от епидемията, ще помогне на десетки хора да се излекуват от странната болест, за чието възникване поради случайното стечение на обстоятелствата можеха да го заподозрат.

Срещу колата бързаха дървета и къщи, тролейбуси и минувачи по тротоарите. А някъде отиваше на работа или се връщаше у дома си млада жена, без да подозира, че със светлината на своята любов сега спасява от смърт хиляди и хиляди човешки същества.

— И тъй, смятате ли, че сте научили нещо? — попита Сергей Павлович.

Юрий мълчеше, сякаш не бе чул въпроса му. Спомни си хилядите книги, прочетени в библиотеката, където се бе вмъкнал самоволно, и взетите за него от Аля, от Сергей Павлович. Сравняваше прочетеното с преживяното и си мислеше, че ако изживее всичко, описано в книгите, може би ще се научи да прави безпогрешни изводи.

Мислеше си:

„Хората са безпомощни преди всичко защото винаги зависят от обстоятелствата. Такива ги е създала природата — и това е първото и най-важно обстоятелство. Природата е дала на организмите им твърде груба структура, което осигурява относителна независимост от условията на външния свят, и в същото време им е предоставила известна възможност за свободно маневриране, но в ограничени рамки: малко насам, мъничко натам. Тази свобода на организма се регулира от състоянието на неговата вътрешна среда — човекът може да не яде, да не диша, да стои на горещо или на студено, но до известни граници. Това дава отражение върху неговите замисли и желания. Прекрачването на установените от природата рамки се наказва със смърт, при което смъртта на един индивид или смъртта на цял милиард няма значение. Известно значение има само съдбата на вида.“

„Но дори в тези условия те са много различни. «За него няма място на Земята» — казва един. «Мъдростта и доброто са неразделни» — твърди друг. Те ме сътвориха, като ми дадоха всичките си достойнства и ме предпазваха от недостатъците, възплъщавайки в мене мечтите си за могъщество. Ще бъда ли такъв, какъвто са ме замислили, искам ли да стана такъв? А какъв съм бил в самото начало?“

Той си спомни своето раждане. Как бе започнало то? От кой момент бе започнал да осъзнава себе си? Цареше топъл и уютен мрак... Болка... Да, той бе почувствал болка! Изглежда, всичко започваше от нея. Впрочем имаше и студ. Болка и студ... Или студ и болка? Желание да избяга от тях, да се скрие. Започна да търси средства за защита...

Не, не е така! Всичко това дойде по-късно, а отначало имаше дрямка в топлия мрак, лениво блаженство. Нищо не проблясваше, не бодеше, не болеше, не радваше, не тревожеше, не възмущаваше, не извисяваше, не принижаваше... Той се чувстваше едновременно като нищо и като нещо, затворено в себе си, разтворено в себе си, разтопено и разслоено във всичко, което можеше да се случи, неподвижно и плаващо в дремещата си мощ, която още не съзнаваше. Усещаше само себе си — своите взаимодействащи в пълен мрак атоми и молекули.

Оттогава много пъти беше губил и намирал себе си. Отваряше вратата към света, за да пусне при себе си тревогата и болката, радостта и удоволствието, скръбта и нежността. Светът го прие, защото самият той бе станал частица от света.

Умислен, Юрий машинално подаде ръка на Сергей Павлович. Той я стисна, като го гледаше в недоумение. Юрий се сепна и бързо каза:

— Много ви благодаря. Познанството ни беше приятно и полезно. А сега извинете, чака ме работа.

— Кога ще се видим пак? — попита Сергей Павлович.

— Ще ви се обадя.

С бързи крачки той излезе от Института по философия и без да се озърне, тръгна по Зелената улица. Знаеше, че сега никой не го следи. И си мислеше:

„Ще дам лекарството и рецептата за приготвянето му на човека с характеристика, изчислена по моята формула:

$$\frac{(M-N)^9 \cdot \sqrt{6a}}{BC}$$

„Автоматът е приготвил лекарството в нужното количество. За останалото ще се погрижат самите хора.“

„Полето на взаимодействие определя структурата и на организма, и на личността, но не определя поведението.“

„«Невероятно, но факт», както казват хората.“

В резултат на разсъжденията у него възникна мисълта за още един психологически експеримент: „Ще му дам всичко това, но няма да му кажа кой съм. Ще проверя: първо, дали се досеща кой съм; второ, дали ще ми повярва; и трето, как ще се съчетае реакцията от появата им с реакцията спрямо това, което ще му дам?“

Небето беше забулено с облаци. То слизаше все по-ниско и по-ниско. Лястовиците летяха в кръг и надаваха тревожни крясъци. Скоро щеше да се разрази буря. Променяше се влажността и радиоактивността на въздуха. Усилваха се смущенията в ефира, припламваха къси, още невидими е просто око електрически искри. Юрий чувстваше всичко това и още много други неща: безброй сигнали непрекъснато минаваха през мозъка му и носеха информация за света. След като знаеше толкова много за него, той поиска да отгатне невъзможното: местонахождението в даден момент на електрона. „Навярно — мислеше си той — тогава ще мога да предскажа поведението на човека с абсолютна точност...“

Михаил Дмитриевич се мъчеше да не гледа човека, седнал, срещу него. Знаеше, че по очите му той веднага ще разбере всичко. „В дадения момент — мислеше си Михаил Дмитриевич — е важно само онова, за което е дошъл: лекарството и рецептата за неговото приготвяне. Но дали това ще разсее подозрението, че има пръст в избухването на епидемията? Може би е дошъл с лекарството, защото иска да изкупи вината си? И още един въпрос: дали изобщо знае, дали се досеща, че го подозират? А ако знае, какви чувства буди у него човешката подозрителност?“

Михаил Дмитриевич не гледаше седналия срещу него, но върху ретината на очите му се бе отпечатал образът на този човек и непрекъснато се предаваше в разпознаващите области на паметта, макар че беше отдавна разпознат. Прав нос с широки ноздри, корави и изпъкнали устни, бърза игра на лицевите мускули, рязко променящ се израз на лицето. И ако улучеше момента, човек можеше само през очите, които се променяха още по-бързо, да надникне вътре в

същността му, да докосне онова, което някога беше сиво вещество с разноцветни жилки, отглеждано в колба, тогава все още безпомощно и беззащитно, но вече криещо в себе си страшна взривна сила.

„Родителят се взира в своята рожба — помисли Михаил Дмитриевич за себе си в трето лице. — В своята рожба, която е престанал да разбира. Или все още е възможно да я разбере?...“

Той остана недоволен от мислите си: „Ако не го разберем, на какъв контакт с разумни същества от друга планета можем да се надяваме? Той е дете на човешкия разум, човешки син е. Но дали разбираме, както трябва, поне собствените си деца? Поне себе си?“

Чу се проточен слаб тътен, заглушен от двойните прозорци. В синьото небе остана чезнеща ивица. От малкия ракетодрум бе излетял кораб към Луната.

„Изяжда още една порция атмосферен озон — мислеше си Михаил Дмитриевич, като изпращаше с поглед кораба. — Колкото и да усъвършенстваме корабите си, те разрушават атмосферния щит, а засега все още не го възстановяваме, както трябва. И излиза, че всяка нова крачка напред струва късче живот. А супермозъкът не е крачка, а скок напред. Над пропастта или в пропастта?“

Много жалко, че не можете да посочите автора на лекарството — каза Михаил Дмитриевич и си помисли: „Дали ще станем поне мъничко по-близки след неговото посещение? Правилно ли ще изтълкува поведението ми или ще реши, че не съм разбрал кой е пред мене? Това е много важно. Нали по пътя насам е трябвало да допуска, че ще се опитам да го задържа.“

— Не съм упълномощен — отвърна гостенинът и рязко стана от креслото.

Надигна се и Михаил Дмитриевич. Сега той си позволи да погледне госта в очите. „Всичко разбира. Може би дори повече, отколкото си мисля. Във всеки случай знае, че се преструвам, че не съм го познал. Но ще разбере ли защо по-постъпвам така?“

Ала Михаил Дмитриевич веднага се засрами от собствените си съмнения. „Излиза, че не вярвам в него? Не вярвам в сина си, когото съм създал толкова могъщ, че да умее да върши недостъпни за мене неща? А когато намерението ми се осъществи, уплаших се...“

Той бавно протегна ръка, Юра внимателно я стисна.

Сянката на Михаил Дмитриевич лежеше между тях като очертания на пропаст, ръката му приличаше на мост над нея...

Като излезе на улицата, Юрий седна на една пейка в градинката. Михаил Дмитриевич го виждаше добре от прозорците на жилището си. Юрий седя неподвижен повече от час. През това време, ако искаше, ученият можеше да повика тук полковник Тарнов и неговите помощници.

Юрий почака, докато край пейката мина Михаил Дмитриевич, който внимателно носеше издутата си чанта. Ученият не гледаше към него и старателно се преструваше, че не забелязва никого.

Юрий стана и го повика. Михаил Дмитриевич се спря, обърна се с лице към него.

— Стори ми се, че непрекъснато ви се искаше да ме попитате нещо, но не се решихте — каза Юрий.

Очите му станаха лукаво-весели, сякаш бе научил за събеседника си нещо много смешно и се готвеше да му го разкаже.

— Прав сте. Искях да науча как мислите, какви алгоритми лежат в основата на мисленето ви. Как стигнахте до неочаквани изводи?

Погледът на Юрий се промени. В него се появи безразличие.

— Вече съм се опитвал да формулирам това на хартия. Но засега от формулировките нищо не излиза. Или не знам достатъчно добре езика, или в него не достигат думи. Всичко се свежда до стремежа ми колкото мога по-малко да разчленявам. Опитвам се да възприемам околния свят като неразривно цяло. Нали е тъкмо такъв.

— Да възприемаш не значи да мислиш — възрази Михаил Дмитриевич.

— Всяко живо същество възприема околния свят посредством сетивата си — отвърна Юрий, — но на този първичен етап не може да почувства света цялостен, обособява дадени части. А когато мисли, човек обособява отначало участъка, над който размишлява, после — елементите за размишление.

— Ако разрешите, ще преведа думите ви на професионалния научен език. — Михаил Дмитриевич стеснително се усмихна. — Мозъкът избира информацията, необходима за решаване на дадения проблем, и отхвърля всичко несъществено.

Ами ако сред „несъществената“ информация е и онази, от която зависи истинското решаване на проблема? — попита Юрий.

— Да, случват се и такива неща — съгласи се Михаил Дмитриевич, като пристъпваше от крак на крак. — Но нали мозъкът е способен да преработва само определено количество информация. И тук нищо не може да се направи...

— Искахте да научите каква е основната разлика между нас — каза Юрий. — Разликата, която сами създадохте, за да преодолеете онова, по отношение на което „нищо не може да се направи“. Първо, тя се измерва с количеството информация, която аз и вие сме способни да възприемем и обработим за единица време.

— А второ?

— Второ — алгоритмите. Но не мога да го формулирам. Виждам същественото в онова, което на вас ви се струва несъществено, и оперирам най-често с несъществени за вас елементи. Извинете, но не мога да изложа по-ясно проблема. Не знам как да го направя. Според мене човекът възприема нещата и явленията посредством някой друг. Понякога този „друг“ е самият той. Понякога, за да възприеме, трябва да се превърне в някого. Понякога този „друг“ е неговото съзнание...

Юрий млъкна, по лицето му бързо се смениха изражения на досада, недоумение, обреченост.

Михаил Дмитриевич го гледаше със съчувствие и нечутно мърдаше устни, сякаш се опитваше да му подсказже нещо. После рече:

— Веднъж заекът попитал робота: „Ти можеш да бягаш като мене. Значи си като мене. Но искам да ми отговориш на три «защо». Защо не ядеш моркови? Защо си толкова твърд? Защо от никого не се страхуваш?“ — „Едното от трите «защо» отговаря на другите две“ — отвърнал роботът. „Всичко разбрах!“ — извикал заекът и... престанал да яде моркови.

— Горкият заек! — с облекчение се разсмя Юрий. — А на вас големи благодарности. Подсказахте ми пътя. И ако някога успея да формулирам достатъчно ясно и точно алгоритмите на своето мислене, вие пръв ще узнаете това. А засега ми пожелайте успех.

„Не, той няма вина за възникването на епидемията — помисли си Михаил Дмитриевич. — Съвпадението по време с кражбата на епруветките е случайност. Сега, след като е създал лекарството, той има заслуга за прекратяването на епидемията...“

— Евалд Антонович, не ме ли познахте?

Слабият човек с изпъкнали лопатки и остри лакти внимателно погледна госта. Около очите му се събраха и разбягаха напрегнати бръчки. Той се усмихна.

— Вие трудно би трябвало да ме познаете! Нали сте ме виждали само болен, в креслото!

Наистина не беше лесно в този подвижен като живак, жестикулиращ човек да се познае безпомощният паралитик, в креслото-капсула, когото Юрий бе срещнал преди време в коридора на медицинския център.

— Имах ориентир — адреса ви — приветливо каза Юрий. — И стимул — вашата покана. И още нещо — вашето обещание...

— Помня: да ви разкажа за изследванията ни. Ще го изпълня.

— Сега ли?

— Може и сега. Елате.

Дълго обикаляха лабораториите — от етаж на етаж. Евалд Антонович показваше на Юрий гигантски триъгълни колби, в които вкарваха смеси от различни елементи пускаха през тях електрически изпражнения и получаваха аминокиселини. Автоматичните бъркалки със застрашителен шум разбъркваха съдържанието. По таблата на камините припламваха и гаснеха контролни лампички в ректификационните колони с тихо шумолене струяха течности. Потрепваха стрелките на милivolтметрите, манометрите, мановакуумметрите. От време на време суперцентрофугите започваха да бръмчат като комари. Евалд Антонович запознаваше госта си с резултатите от анализа на първобитните организми и протоорганизмите, демонстрираше с явно удоволствие как от коацерватите се образуват сложни съединения.

В една от лабораториите той показа на Юрий колекции от „метеоритен живот“, запозна го с хипотезите за неговото космическо зараждане.

— Помислете поне върху следните факти — каза той и буйно размаха дългите си ръце. — Шестдесет и три процента от всички атоми в човешкото тяло са водородни. А в космоса най-разпространеният елемент е водородът. Ако не смятаме инертните елементи, след него се нареждат кислородът, въглеродът, азотът. И в нашето тяло са същите четири „кита“: водород, кислород, въглерод и

азот. С метеоритите в космическото пространство постоянно пътешестват органически съединения. Там има мравчен алдехид, цианацетилен, дървесен спирт, мравчена киселина, метанимин... Разбирате ли какво значи това? Нали те са основа на аминокиселините? Нима всичко това не е стрелка на компас, която сочи посоката?

Той тържествено погледна госта, който съвсем спокойно и малко снизходително каза:

— Прав сте, това е много по-близо до истината от предишните хипотези, с които ме запознахте.

— Говорите така, сякаш отдавна сте разбулили тайната за зараждането на живота — с нескрита ирония подхвърли Евалд Антонович. — Но макар вече да е натрупала доста наблюдения, космическата микробиология все още не е отговорила на въпрос номер едно.

— Не разчитам на постиженията на космическата биология.

— А на какво разчитате?

Юрий мълчаливо сви рамене и се извърна. Евалд Антонович никак не се смути.

— Знаете нещо, неизвестно на съвременната наука?

— Всичко зависи от гледната точка.

Евалд Антонович реши, че Юрий хитрува, за да избегне отговора.

— Разбрахме се по-добре, когато бях болен.

— Тогава размишлявахте повече.

— В науката е прието първо да се натрупат факти, а чак след това да се размишлява над тях.

По лицето на Юрий се появи насмешлива усмивка.

— Нима природата не е натрупала достатъчно факти? Всеки миг тя прави безброй експерименти. Има над какво да се размишлява, нали?

— Това е демагогия! — извика Евалд Антонович.

Юрий пропъди насмешката от лицето си и примирително докосна ръката на своя събеседник:

— Представете си един затворен свят и живеещите в него същества: микробите в капка вода или в епруветка, хората в ракета, на Земята, в звездната система — все едно къде, но в затворено

пространство. Могат ли микробите да научат за себе си нещо съществено, ако не излязат извън пределите на капката или епруветката?

— Добър ден, Виктор Олегович!

Кустович вдигна от книжата голямата си, късо подстригана глава и веднага позна госта. Намръщи се и каза:

— Професорът умря.

— Знам. Идвам при вас. Сега нали вие ръководите лабораторията?

Кустович наведе глава настрана, което навярно трябваше да означава потвърждение, и очаквателно погледна госта отдолу нагоре. Гостът разбра „поканата да се изкаже“ и започна без заобикалки:

— Ако помните, аз съм лекар.

С едва забележимо движение на главата Кустович потвърди, че помни.

— Правим изпитания с нов вид заместител на живата тъкан. Той е нужен за протезиране на вътрешни органи. Трябва да поработя няколко дена с апаратно-студийния блок на вашата лаборатория.

— Формулата на тъканта? — попита Кустович.

Гостът разстла върху бюрото на Кустович дълга лента, изпъстрена със знаци. Виктор Олегович дълго я изучава.

— Не разбирам защо тук има бензолов пръстен, а тук — фероокис — избоботи той. — Пък и цялата лява половина, да прощавате, е пълна глупост. Защо да ангажираме напразно хората и апаратите? Нека „проиграем“ вашата формула на изчислителна машина — и сам ще се убедите, че такава тъкан е немислима. Веднага ще се разпадне. — Той погледна госта и замълча. — Впрочем, ако искате, работете без помощници. Или вземете свои. Припомнете ми как се казвате.

— Юрий Юриевич. Значи разрешавате?

Кустович сви мощните си рамене, което означаваше: вече казах всичко. Юрий рязко промени темата:

— А какво показва проверката на вашата хипотеза? Доколкото си спомням, не беше безинтересна.

— Първите опити преминаха успешно — омекна Кустович. — Бромфлуорните съединения правят пластичния белтък по-устойчив.

Ако ви интересува, мога да ви разкажа и по-подробно.

— Интересува ме.

— Е, тогава елате в лабораторията.

Кустович не само разказваше, а и показваше образци от синтезираните белтъци, обясняваше етапите на синтезирането им.

— Ето откъде можете да изберете образци за вашите заместители — „между другото“ подхвърли той и изведнъж силно се изчерви.

— Твърде близки са до естествените — възрази Юрий, „без да забелязва“ смущението му.

— Но това е добре.

— Не съвсем. Тъканта трябва да служи като стимулатор и на самия орган, и на взаимодействащите с него системи.

— Не ви разбирам добре — призна Кустович. — Но можете да си поръчате белтък с определени качества. Ние правим изследвания и по поръчка. Пренареждаме аминокиселините като кубчета. Променяме състава им...

— И въпреки това произвеждате изкуствени тъкани върху естествена основа. Дори когато искате да ги направите по-добри от естествените.

Кустович пристъпваше от крак на крак.

— А как иначе?

— В такъв случай измененията ще бъдат незначителни и несъществени. Опитайте се да направите къщи от пясък или автомобили от глина. Усъвършенствувайте ги, колкото искате, както искате, променяйте конструкцията им — това не са играчки. Ще постигнете успех само ако промените самата основа, самия материал.

— Правим, каквото е възможно — каза Кустович и заприлича на обиден хлапак. — Но щом искате да работите по ваши рецепти, моля ви се. Да видя какво ще излезе.

Юрий включи инсталацията за радиоактивационен анализ и рефрактометъра. Наведе се над окуляра, започна да върти ръчката за настройване. Долу, от синкавата мъгла, изплуваха колонки с цифри.

Той остана доволен от резултатите на изследването. Вдигна края на маркуча, който се виеше от реактификационната колона, и го пусна в една празна стъкленица, след като свали от нея станиола. После отвори

крана. Съдът започна бавно да се изпълва със сребриста като живак, лепкава течност.

Юрий примъкна към себе си друга стъкленница с предварително приготвен розовобял разтвор и топна в него ръката си. Леко се намръщи от болка, но бързо се овладя. С другата ръка сложи на главата си шлема, гъсто омотан с проводници.

Няколко минути по-късно вече спокойно гледаше как пръстите му се разтапят в разтвора, как се появяват и се пукат въздушни мехурчета. Когато от пръстите му останаха само костите, той извади ръката си, проми я и без да сваля шлема, тръгна към кабинета на синтезатора. С няколко завъртания на нониусите настрои синтезатора на нужната модулация. Със здравата ръка взе стъкленницата със сребристая течност и я сипа в едно от отделенията на синтезатора. Чак след това включи ваната на синтезатора и провери работата ѝ по светлинните на индикаторите. Внимателно потопи костите на пръстите си в течността. Те се покриха с набъбваща ципа. Ципата се удебеляваше, по краищата ѝ се образуваха ресни. Отпуснат върху пластмасовата облегалка на стола, Юрий омаян гледаше как нишките на ресните се извиват в кипящия разтвор, отделят се и сноват като живи същества от стена към стена...

Когато извади ръката си, пръстите ѝ бяха също като по-рано, само че кожата им издаваше едва забележими сребристосинкави отблясъци. Юрий протегна другата ръка към външната стена на синтезатора, напипа отначало таблото, после нониусите и изключи синтезатора.

Дълго търси из шкафовете, преди да намери спиртник. Запали го и пъкна в огъня току-що синтезираните си пръсти. Пламъкът се отклони. Той го улови в шепата си — пламъкът затрептя и с тихо съскане угасна.

В същия шкаф намери дебела метална плоча. Сложи я на пода и силно я натисна с пръстите на ръката. Пръстите минаха през цялата плоча и дори се забиха малко в пода.

— Ха така! — каза Юрий и запя: — Ха така, ха така, ха така...

Той се канеше да направи в своя организъм най-съществената поправка от момента на раждането си. По-рано само бе пременял формата на носа или устата, за да не го познаят. За това не му беше необходима сложна апаратура.

Като подреждаше внимателно на пода краищата на проводниците и маркучите, той започна да подготвя ваната на синтезатора...

[1] ОБХСС — Отдел за борба с разхищаването на социалистическата собственост и спекулацията. ↑

НА КОСМОДРУМА

Върху екрана на пулта, срещу делението, означаващо седми квадрат на космодрума, замига синята лампичка на индикатора. Дежурният незлобиво изруга по адрес на младите немирници, които не ги свърта у дома. Не се съмняваше, че това е нова лудория на така наречените „зайци“ — момчета и момичета, които жадуват за космически подвизи и неизвестно как проникват през двата кордона.

Той се свърза по уредбата с охраната на седми квадрат и заповяда да открият „зайците“, да им издърпат по стар обичай ушите и да ги отпратят в училищата им с всички „почести“.

Ала след половин час началникът на охраната на квадрата доложи на дежурния, че не са открили никакви „зайци“, и плахо попита дали не е станала грешка.

— Да не се носи слух, че не съм в ред с очите? — лукаво подметна дежурният.

— И таз добра, какъв ти слух! — започна да се оправдава началникът на охраната.

Без да го слуша, дежурният продължи:

— Дори да е така, би трябвало да знаете, че ЦСЕ^[1] никога не греши.

— Ама аз съвсем друго исках да кажа — жално се обади началникът на охраната. — Може и шега да сте си направили...

— Какво-о? — като побеснял бик изрева дежурният. — За такива шеги...

Началникът на охраната изключи уредбата. Минаха най-малко четиридесет минути, преди да се реши да докладва повторно, че в квадрата не са забелязани никакви външни лица.

— Накарайте подчинените си три пъти да претърсят квадрата! Нека поработят всички едновременно! — вилнееше дежурният. — Ще видим чии очи не са на мястото си!

— Точно така направих! — рапортува началникът на охраната. — Две отделения три пъти претърсиха квадрата.

— Ей сега идвам при вас — закани се дежурният с глас, който не предвещаваше нищо добро.

Няколко минути по-късно той пристигна с „газката“, погледна електронните локатори в ръцете на войниците от охраната, пренебрежително присви очи и махна с ръка.

— Това не върши работа. „Зайците“ сега са опашати, научиха се да прикриват следите си. Така се екранират, че нито един локатор не може да ги открие.

— В такъв случай и вашият ЦСЕ нямаше да ги „види“ — престаши се началникът на охраната.

— Да, прав сте — удивено каза дежурният.

— Ако трябва да бъда точен — съвсем се окуражи началникът на охраната, — в двата предишни случая „зайци“ бяха момчетата от школата за млади космонавти. Те проникваха през съседния квадрат. Така им е по-лесно.

— Нима и днес си играе някой от школата за млади космонавти? Изпитва своите сили и нашето търпение?

Началникът на охраната смяташе, че нито един въпрос не може да остане без отговор. Но не го споходиха нови мисли и той изрече първото, което му дойде наум:

— Като го намерим, ще научим.

И веднага съжали за думите си, защото дежурният промени тона:

— Значи предлагате пасивно да чакаме? Хайде да помислим заедно! Ако „заекът“ иска да излети самостоятелно...

Той изпитателно изгледа началника на охраната, който старателно се преструваше, че нищо не разбира. Стана нужда дежурният да попита:

— Как трябва да постъпим?

Началникът на охраната завъртя глава като кон, който се опитва да отхвърли хамута. Дежурният се смили и назидателно каза:

— Трябва да го търсим само в ония кораби, които са заредени с гориво. А те са съвсем малко, нали?

По лицето на началника на охраната се изписа пределно възхищение.

— Сега имаме само един такъв кораб — „Стремителни“!

Те се спогледаха и без да кажат нито дума, забързаха към кораба. Острият му, насочен към небето нос се виждаше отдалеч. От кораба се

отдели и започна да се издига пръстеновидно облаче. След него второ, трето...

— Готви се за старт! — тичешком се развика дежурният, грабна микропредавателя от гърдите си, включи го и изкомандва: — Стартът на „Стремителни“ забранен! Спуснете площадката, затворете люка! Всички да следят кораба!

Носът на „Стремителни“ започна да се навежда надолу, скри се зад другите кораби. Това означаваше, че командата на дежурния е изпълнена — диспечерът е спуснал стартовата площадка заедно с кораба в долния етаж на космодрома.

— Все още имаме пъргави работници — доволен каза дежурният, без да гледа обиденото лице на началника на охраната.

Когато излязоха от асансьора, на долния етаж, край кораба вече се бяха събрали работниците от стартовите служби. Люкът на „Стремителни“ беше отворен. Един от техниците докладва на дежурния:

— В кабината няма никой.

— Значи успял е да избяга, докато са спускали кораба — почти спокойно заключи дежурният. — Нищо, няма да отиде далече. Цялата охрана е на крак. Скоро ще се запознаем с този негодник.

Той беше съвсем сигурен, че за броени минути ще намерят „негодника“. Няма да може да се екранира от патрулните роботи, щом локаторите вече го бяха засекли. Дежурният не се съмняваше, че нещата стоят тъкмо така — неговата команда автоматически бе превключила към „Стремителни“ всички следящи екрани на космодрома.

Увереността на дежурния се разколеба след десет минути, а след двадесет взе да се изпарява. След половин час, когато претърсиха всички кораби в седми квадрат, от нея не останаха дори приятни спомени. А след един час...

След един час всички, които трябваше да знаят за произшествието на космодрума, включително и полковник Гарнов, бяха известени. Полковникът дойде на космодрума заедно с помощниците си и Александър Николаевич преди представителите на другите ведомства. Те успяха да видят и да фотографират следите, останали по пода в кабината на кораба, да снимат отпечатъците от пръсти по приборите.

Най-добрите специалисти по дактилоскопия спореха помежду си до припадък. Един твърдеше, че злосторникът е носил тънки ръкавици от неизвестна фосфоресцираща тъкан. Но в такъв случай изобщо нямаше да останат отпечатъци — възразяваха му други.

Отпечатъците бяха необикновени — фосфоресцираща повърхност и няколко кръстосани чертички, наподобяващи знаци за умножение.

Разглеждаха следите със и без посипване с метален прах, подложиха ги на рефракционен анализ, изучаваха ги в потоци от ускорени протони.

Полковник Тарнов успя някак да прекъсне избухналия спор сред криминалистите, който заплашваше да се превърне в теоретическа дискусия. С още по-големи усилия Тарнов избягна обясненията и отговорите на въпроси като „А вие какво мислите по този повод?“

Останал насаме с Александър Николаевич, той с обратната страна на дланта избърса потта от челото си и тежко се стовари в креслото. Позволи си да се отпусне за няколко минути. Александър Николаевич го остави на спокойствие.

Двамата мълчаха и отлично знаеха, че в същото време в кабинетите им телефоните надават тревожен звън и суровите началници нямат търпение да научат „скоро ли злият дух отново ще бъде вкаран в бутилката“.

Полковникът подаде на учения над бюрото няколко снимки с отпечатъци, наподобяващи знаци за умножение, и бавно каза:

— Сравнете ги. Отпечатъците са се променили, но нещичко е останало. Например тези знаци.

— Той е! — без сянка от съмнение отвърна Александър Николаевич.

В това време в кабинета влязоха генералът и Елбор Георгиевич. Полковник Тарнов скочи.

— Сядайте, сядайте — махна с ръка генералът. — Доколкото разбирам, подвизава се все същият ваш питомец. Отпечатъците идентифицирани ли са?

— Отпечатъците са се променили, неизменни остават само някои техни елементи — каза полковник Тарнов. — Но химическите и физическите анализи показват, че групите елементи, чието отделяне е необичайно за човешката кожа, са същите и по състав, и по

излъчваната енергия. Няма принципни различия. Склонен съм да твърдя, че следите са оставени от нашия стар познат.

— Ако успее да завладее кораб и да излети в космоса... — започна Елбор Георгиевич и млъкна.

Всички мислеха за едно и също — какво още би могъл да направи супермозъкът през това време. Представяха си как от космическата орбита към земното кълбо гледа същество, за което и те, и всички останали хора са само обекти за опити, микроби в капка вода, пращинки върху късче пръст...

„Не, не всички — помисли си Елбор Георгиевич, като си спомни за жената с тънка шия и висока прическа, която толкова горещо бе защищавала своя любим. — Но дали това има значение за него?“

— Не бива да му позволим да отлети от Земята — каза Александър Николаевич. — Във всеки случай не бива да го изпускате от контрол.

Елбор Георгиевич злъчно се усмихна:

— Благодаря за препоръката. Човек може да си помисли, че тук той е под наш контрол. — И продължи все по-ядно и по-ядно: — Вашият заместник например смята, че на супермозъка трябва да се предостави пълна свобода. А вие препоръчвате да не го изпускате от контрол. Добре, ще се вслушаме в препоръката ви. Но какъв кордон е в състояние да го спре? Какво например ще ни посъветвате? Да удвоим, да утроим, да удесеторим охраната? Да включим в нея наши служители? Но като увеличим броя на хората, ще пораснат и шансовете на супермозъка да се изгуби сред тях. Разбира се, ще прибегнем до извънредни мерки за сигурност. За известно време ще разработим друга система за стартиране на космическите кораби. От долните етажи ще пускаме на стартовите площадки по един кораб. Но къде е гаранцията, че този супер няма да измисли нещо друго? И дали има ахилесова пета, дявол да го вземе?

Изразът „дявол да го вземе“ говореше, че Елбор Георгиевич е много ядосан. Но външно той беше съвсем спокоен и по-нататъшните му думи прозвучаха за полковник Тарнов като пълна изненада:

— Има препоръки операцията и занапред да се ръководи от полковник Тарнов.

Генералът потвърди това решение с кимване. После каза, като се обърна към полковника:

— Впрочем и без това го познавате най-добре. А неговите „бащи“ по решение на Академията ще продължат да ви помагат.

Александър Николаевич се опита да каже нещо. Генералът рязко се обърна към него.

— Това ще е справедливо — рече той, като сдържаше боботещия си бас. — Вие сте го създали, ваша работа е да го вразумите.

Александър Николаевич беше готов не на шега да се обиди, още повече, че думите на генерала не бяха лишени от основание.

Но тъкмо тогава му хрумна една спасителна мисъл и той побърза да я сподели:

— И той има ахилесова пета! Поради своята сложност супермозъкът страда от съществен недостатък.

Елбор Георгиевич го стрелна с блесналите си очи:

— Какъв?

— Щом у него се породи някакво чувство, то става много сложно и дълбоко...

Александър Николаевич млъкна за миг, като се наслаждаваше на интереса у събеседника си, и продължи:

— А като се съди от разказа на онази жена, Алина Ивановна, у него се е породило чувство.

— И предлагате...

— Да! Да я включим в охраната на космодрума. Той няма да се реши да ѝ направи нищо лошо. А и тя повече от всички други е заинтересувана той да не излети...

— Никак не съм сигурен, че тези действия са целесъобразни — каза Елбор Георгиевич. — Но нека решава Тарнов, той е главен изпълнител на операцията.

Полковникът изведнъж забеляза, че брадичката на Александър Николаевич е не само квадратна, но и тежка, упорита, разделена от дълбока гънка.

— Това е античовечно! — възмути се Михаил Дмитриевич, когато узна за решението им. — Античовечно и недопустимо! Ще оспоря препоръките ви в Академията, Александър Николаевич.

Той се мъчеше да говори колкото може по-категорично. Но нито един от опонентите му не се смути.

— Изложихме й нашите доводи, тя сама се съгласи — каза полковникът.

Гласът му беше мек, а мекият глас на началника, както добре знаеше Михаил Дмитриевич, означава, че е безполезно да се спори с него. И все пак той се опита:

— Не говоря за нея, а за него.

— Нали разбирате, че не бива да му позволяваме да излети в космоса.

— Той не е човек и ще използваме срещу него съответни средства — „отсече“ Александър Николаевич.

Михаил Дмитриевич се примоли:

— Но нали той не желае на хората нищо лошо. Спомнете си за лекарството!

Александър Николаевич пренебрежително махна с ръка:

— Димна завеса, закъсняло разкаяние. А смъртта на шофьора според вас благодеяние ли е?

— Той не е знаел, че ще стане катастрофа.

— Както не е знаел и че епидемията е опасна за хората?

Михаил Дмитриевич облиза пресъхналите си устни и промълви:

— Но нали вече ви казах за лекарството, създадено от него. Той няма нищо общо с епидемията. Случайно съвпадение — и толкоз...

— Аз пък вече ви казах, че това е закъсняло разкаяние. Впрочем не прилича и на разкаяние. Навярно е следващ етап в експеримента. Една част ще унищожи, друга ще излекува, а трета ще остави за контрол. — Александър Николаевич непрекъснато отправяше очаквателни погледи към полковника: всички тия доводи бяха предназначени за него. Те означаваха, че Александър Николаевич не смята да рискува повече.

И полковникът побърза да му се притече на помощ. Погледна строго Михаил Дмитриевич и каза:

— След като сте го познали, трябваше веднага да ни съобщите и да ни помогнете да го задържим.

Като го гледаше право в очите, Михаил Дмитриевич напомни с разтреперания си креслив глас:

— Нали ми разрешихте да действам по свое усмотрение.

— Занапред отменям това решение!

Тарнов леко се изчерви, но не от злоба, а от срам. Мислеше си: „Несправедлив съм към него.“ Александър Николаевич също разбра това. За да смекчи резкостта на полковника, той каза:

— Ама разберете, никой от нас не може да предвиди каква мисъл ще му хрумне. Какви сме ние за него?

— Родители — без следа от усмивка отвърна Михаил Дмитриевич и дългото му лице сякаш се озари от светлина. — Той винаги помни това.

— Лично ли ви го каза?

— Не, но...

— Догадки и нищо повече!

— Повярвайте, най-добре е да не го преследваме. Той сам ще дойде при нас. Ако планината не отива при Мохамед... Трябва само да почакаме.

— Нямаме право да рискуваме — твърдо каза полковникът. — Можете да наричате това презастраховка, но докато не получим друга заповед, ще го търсим и ще се помъчим да го задържим.

— И все пак сигурен съм, че той не представлява опасност за обществото.

— А защо избягва срещите с нас?

— Не зная. Мисля, че в най-скоро време ще получим отговор и на този въпрос.

Каналът минаваше край лявото крило на космодрума. Отдалеч се виждаха гущероподобните изпънати шии на мачтите и фермите, стърчаха кулите за обслужване. Към небето се взираха сградите на подстанциите и на радиолокационните системи за насочване. Окованият в бетон бряг беше отвесен и непристъпен. Водата лениво миеше хлъзгавите, обрасли с мъх камъни.

Но и на това по-рано безлюдно място сега имаше патрул. Той се състоеше от един човек и два робота. Единият, висок, лек, с ветрилообразна локационна антена на главата, беше от марка ОТ — обзорно търсене; вторият, мощен, въоръжен с боен лазер и дълги подвижни клещи, беше от марка ВО — въоръжена охрана.

Внезапно роботът-наблюдател запали сигнала „виждам“. Патрулният погледна натам, където сочеше роботът. Край самия бряг

на канала над водата се подаде човешка глава. През прозрачната вода според законите на оптиката трябваше да се виждат тялото, ръцете и краката на преплувалия канала човек. Но не се виждаха. Само глава и шия.

Нервите на патрулния бяха достатъчно здрави. Като се убеди, че същото изображение се е появило и върху контролния екран на робота, той си помисли: „Добра маскировка. Или е разпръснал някакво вещество във водата, или носи маскировачен костюм.“

С показалеца на лявата си ръка патрулният напипа копчето на джобната радиостанция, натисна го и изпрати в централния диспечерски пункт сигнал за тревога. Шепнешком заповяда на роботите да легнат и сам се скри зад тях, като продължаваше да наблюдава „госта“.

Главата се подаде над водата край самия бряг. Появиха се ръце. Те докоснаха хлъзгавия бетон и сякаш залепнаха за него. „Гостът“ се заизвива като гущер и запълзя по отвесния бряг. После се изправи на крака и направи няколко крачки по посока на космодрума. В далечината, сред гигантските хидравлични крикове, сред стрелите с челюсти и противовятърните подпори се издигаше насочен към небето остър нос на кораб, с чиято помощ той, сигомът, можеше да преодолее земното притегляне и да излезе на набеязаната орбита.

Юрий крачеше и си мислеше:

„Не може да се каже, че съм започнал експеримента по най-добрия начин. Според логиката трябваше спокойно да чакам, докато хората създадат организъм-кораб и ме изстрелят в орбита. Те щяха да предвидят в кораба всяко винтче, щедро щяха да споделят с мене всички знания, които според тях са ми необходими, за да изпълня задачата си. Не искаха да ми дадат само едно — своята същност, защото смятаха, че не е задължително, че за мене това е «излишен разкош». За нищо на света нямаше да повярват, че без такова «незадължително качество» не бих могъл да изпълня задачата, за която съм създаден.

Защо съм готов да направя това? То е в мене, тика ме и ме гони напред. Приемам го като проява на собствената си свободна воля, но наистина ли е така? Може би и изплъзването ми от контрола на учените, и търсенето на истината, и дори любовта ми към Аля са

предвиден ход, грижливо разработена програма, вложена в мене от хората?

Хората са ме създали не само за да проникна в гърлото на Вселената, но и след като изследвам устройството на света, да отговоря на въпрос номер едно, на който самите те не са намерили отговор. Хиляди пъти са се питали: защо се мъчихме, обичахме, мразехме, раждахме се и умирахме? Някой го е казал по-късо: «Те се раждаха, мъчиха се и умираха». Защо? Мога да отмина този въпрос. Но тогава няма да разбера: за какво съм аз? Има ли във всичко това някакъв смисъл? Може би се опитвам да намеря нещо в хаоса, който сам по себе си е отговор, и ако отлича нещо в него, ще го отлича само за себе си, то ще е вярно само за мене? Може ли да се намери пътеводен лъч във взрива, който се състои от лъчи на побеснели молекули и атоми? Кой ще съумее да открие главната нота в галактическия шум? Може би дори моите търсения ще прозвучат като неоригинални и неразличими ноти в общия ропот, в хаоса, който се състои от постоянно търсене?

Впрочем изпадам и в друга крайност. Нали в тътена на морските глъбини има основна повтаряща се нота. Нима не съм се убеждавал многократно, че дори зад твърде сложни постъпки на хората, привидно случайни и необясними, се крият съвсем определени подбуди? Те се оказаха не чак толкова много, във всеки случай не много повече от буквите на азбуката, с които хората съставят безброй думи.

Може би и във Вселената, ако я изследваме не само отвътре, а и отвън, ще успеем да открием няколко основни причини за развитието, главни стимули, и като се придържаме към тях като към пътеводни нишки в лабиринт, ще стигнем до един единствен отговор? Или пък нищо няма да излезе и като дърпам тези нишки, заприличвам на муха и още повече ще се оплета в паяжината на съмненията?“

Юрий се спря. Неочаквано почувства, че не може да направи нито крачка повече, толкова безсмислено му се стори всичко, с което се бе захванал. Събра цялата мощ на въображението си и се опита да види света такъв, какъвто ще бъде там, закъдето му предстоеше да отлети. Връз него се стовари парещо ледено безмълвие, чието безразличие добре си представяше. Страх смрази сърцето му. За пръв път се уплаши, че и там няма да намери отговор.

Нова мисъл го извади от вцепенението. Той неочаквано си спомни една от най-безпогрешните истини, подарени му от човечеството: „Спирането е смърт“. Спомни си я и отново тръгна напред.

Вече напълно се бе овладял, когато забеляза патрулния и роботите, които отрязваха пътя му към водата.

На помощ им се притичаха други патрулни с роботите си.

След няколко минути Юрий беше обкръжен. Осем робота и четирима патрулни затвориха пръстена около него.

Откъм сградата, в която се намираше службата за насочване, бързаха няколко души.

— Юрий Юриевич, спрете! Трябва да поговорим! — извика по мегафона полковник Тарнов. Ала Юрий, сякаш не чуваше думите му, вървеше право срещу роботите от охраната, вървеше така, сякаш пред него нямаше нищо.

Роботите се спуснаха, размахаха клещите си, опитваха се да го издебнат, да го хванат, да го сграбчат в коравите си прегръдки. Но щом манипулаторът на робота се приближеше достатъчно близко до целта, някаква тайнствена сила го отблъскваше.

Странно зрелище! Юрий вървеше напред, без да забавя ход, а роботите отстъпваха заднишком и размахваха манипулаторите си във въздуха. Чуваше се скърцане и трясък — прешлените на манипулаторите не издържаха натоварването и се трошеха.

— Спрете, Юрий Юриевич, или ще ви унищожат! — предупреди полковник Тарнов.

И отново Юрий изобщо не реагира на думите му. Вървеше право към кораба.

Чу се истеричен вой на сирена. Хората хукнаха към бункерите. Най-близкият до Юрий робот от охраната извъртя рамо и протегна напред десния си горен манипулатор. И всички останали роботи, сякаш само това бяха чакали, също извъртяха рамене и протегнаха напред своите манипулатори със стиснати в тях лазери.

Юрий продължаваше да върви, като че ли не ги забелязваше. Но когато към него се стрелнаха рубиновите огнени нишки, по пътя им вече имаше защитно поле. То беше невидимо, само въздухът около Юрий сякаш се сгъсти и започна да вибрира.

Лумнаха пламъци, чу се грохот. Падаха прерязаните от лъчите мачти, телевизионни перископи и антени, рушеха се кули. Защитното поле бе отблъснало лъчите, бе ги отразило, както огледалото отразява слънчевата светлина. И те нанесоха удара си в обратна посока.

За щастие на хората задейства автоматичната система за безопасност на космодрума и горящите бункери се озоваха на долния етаж.

... Полковник Тарнов дойде на себе си в болничното легло. В стаята лежах още няколко души, получили изгаряния. В тия болнични „дядо мразовци“ трудно можеха да се познаят Александър Николаевич и Михаил Дмитриевич.

В стаята безшумно влезе един лекар. Той погледна показанията на датчиците, монтирани в леглото, докосна с прохладната си ръка челото на полковника и му каза:

— Искат да говорят с вас.

— Нека влязат — с мъка рече полковникът. Подпухналите устни не му се подчиняваха.

В стаята влезе Елбор Георгиевич. Срещнал въпросителният поглед на полковника, той каза:

— Не можа да излети. Ракетата беше повредена от огъня.

— Ще се върне...

— Така изглежда — съгласи се Елбор Георгиевич. — Ще се опитаме да го спрем. Но се убедихме, че е много трудно...

— Досегашните ви методи няма да помогнат — бързо каза Михаил Дмитриевич и се надигна в леглото.

— Вместо да давате съвети, по-добре си мълчете — възмутен изхриптя изпод бинтовете си Александър Николаевич.

— Това вече не са просто съвети — каза Елбор Георгиевич. — Президиумът на Академията назначи Михаил Дмитриевич за директор на вашия институт и ни го препоръча за главен консултант. Препоръката е утвърдена в министерството...

Александър Николаевич се отпусна върху възглавницата. „Ето на, и ти най-последно доживя да ти се «отблагодарят» — с горчивина помисли за себе си. — «Мълчаливецът» стана твой началник и отсега нататък налудничавите му идеи ще имат силата на заповед. Защо

направиха това? Нима нямаше други, по-достойни хора? Той не е за ръководител. Явно, че не е. Ако бях убеден, че това ще е от полза за работата, нямаше да възразявам. Разбира се, нямаше да се радвам, но нямаше и да възразявам. Убеден съм в обратното: назначаването на «мълчаливеца» за директор ще донесе само вреда.“

Така си казваше той, но вече чувстваше, че няма да се бори, не може да се бори. Нещо се пречупи в този силен, властен човек и „мълчаливеца“ беше само косвен виновник за това. Истинската причина, главната пречка, непреодолимата преграда беше „рожбата“, измислена и възпитана с неговата, на Александър Николаевич, помощ. Програмирана с неговата, на Александър Николаевич, благословия. „Рожба“, която не му позволява да живее както по-рано и с която нищо не може да се направи, защото вече е тръгнала по свой път, тревожен и непонятен за единия от създателите си. Само онзи, който можеше да разбере „рожбата“, надраснала своите „родители“, само онзи, който можеше да общува с нея, да ѝ вярва и да буди доверие към себе си, имаше право да бъде ръководител. Така сега диктуваше неумолимата логика на живота и Александър Николаевич беше принуден да ѝ се подчини.

Продължителната тишина бе нарушена от Елбор Георгиевич.

— Какво ще ни предложите като пръв съвет? — обърна се той към Михаил Дмитриевич.

— Май нищо ново. Моля ви да прекратите всички търсения. И бъдете добър да пратите при мен Алина Ивановна...

Той разбра, че от него очакват обяснения, и добави:

— Просто ще си поприказваме за него. Например, че вече няма нужда да бяга от преследване, че никой няма да му натрапва своя линия на поведение...

— И мислите, че той ще научи това?

— Предполагам.

— Сам ли ще дойде при нас? Проблемът ще се реши толкова просто?

— Вярвам, че ще стане точно така! — Михаил Дмитриевич погледна недоверчивото лице на Елбор Георгиевич и обясни: — След като е научил за хората онова, което му е било необходимо да научи...

— Той направи кратка пауза и добави: — И след като веднъж вече беше при мене, за да ми даде лекарството... не може да не дойде!

Юрий гледаше стъклената кутия на сградата, издигната върху стоманени колони. Сега там — той знаеше със сигурност това — се намираха двама души, които искаше да види.

Леко усилие — и погледът му проникна през стените на сградата. Той видя и двамата: бяха в една стая.

„Какво ще им кажа? — помисли си Юрий. — Вие ми поставихте цел. Правилно я избрахте. Избраната от вас цел е достойна за всякакви усилия. Но оставете ме да вървя към нея по свой път. Нали сте успели да разберете, че машината, дори да притежава огромна мощ, не може да постигне тази цел. Само защото е машина и се ръководи от неизменна програма. Сменете програмата, усъвършенствайте машината — и тя ще престане да бъде машина.

Ето че ми дадохте способността да се самоизменям, като доизграждам и преустройвам организма си. Нещо, от което самите вие сте лишени, защото природата не ви е предназначила за целта, която поставихте пред мене, вашия син. И вие, много по-щедри и великодушни от вашата майка-природа, ми подарихте това свойство, а заедно с него ми предоставихте и неограничени възможности да се усъвършенствам. Не сте могли да не знаете цената на това свойство. Нали от собствен опит сте се убедили колко парадоксални от ваше гледище и болезнени са възрастовите ограничения. Колкото повече опит сте натрупали, колкото повече нараства силата на вашия разум, толкова по-немощно става тялото. На петдесет години организмът ви е много по-слаб, отколкото е на седемнадесет, когато умственият склад е полупразен. Ако имахте свойства като моите, например способността да доизградите и преустройвате организма си, ако можехте, поумнели с годините и натрупания опит, свободно да подменяте износените си органи, като постепенно подобрявате и усъвършенствате конструкцията и технологията на изработването им, мощта ви щеше да е безгранична. На шестдесет години човек щеше да е по-силен във всички отношения, отколкото на двадесет — щеше да бяга по-бързо, да скача, да бъде многократно по-здрав. На сто години щеше да бъде щангист, рекордьор — според представите на днешния човек, а на хиляда години — истински титан. След време би могъл да извърши

всичко, което по-рано е приписвал на бога. Ето какво значи да се премахне само едно ограничение.

Вие имате такава пословица: «След като си казал „а“, трябва да кажеш и „б“.» Не могат да се премахват ограниченията в мощта на организма и разума и да се запази неизменна програмата. От това няма да излезе нищо. Радвам се, че го разбирате, но трябва да го разберат и други хора...“

Юрий се приближи до сградата на института и през стъклената врата видя във фойето няколко непознати мъже. Не искаше да обяснява на тия хора кой е, защо и при кого отива. Светкавично изчисли усилието, с което трябва да им въздейства, за да не им навреди и да влезе безпрепятствено в сградата, и отвори вратата...

Никой от хората във фойето не го спря. Той се отразяваше върху ретината на очите им, но зрителните сигнали се поглъщаха от филтрите на мозъка и не се фиксираха в съзнанието.

Ако им кажеха, че сега някой минава край тях, нямаше да повярват.

В дъното на коридора на втория етаж Юрий видя идваща насреща му жена. Обзе го неясно чувство на тревога.

Когато жената се приближи, той позна в нея Аля. Като усети, че губи контрол над действията си, Юрий изключи силовото поле около себе си и стана видим.

Аля направи още няколко крачки и се спря. В очите ѝ се появиха две дълбоки бездни, отворените устни трепереха.

— Ти... Най-сетне да те видя...

— При тях ли беше? Казаха ли ти, обясниха ли ти кой съм? — Без да дочака отговор, Юрий потвърди: — Казали са ти истината.

Аля го гледаше, както майка гледа неразумния си син.

— Чуваш ли? Казали са ти истината!

— Няма значение — тихо рече Аля.

— А какво има значение?

— Мили... Отново те виждам...

Юрий почувства как го грабва и понася вълната на безумна радост. Той виждаше познатите къдри, познатата трапчинака на брадичката, вдишваше познатия аромат на тялото ѝ...

Тишината беше крехка като пролетен лед.

— Мили, какво прави през цялото това време?

— Изучавах света, хората, усъвършенствах се... Аз съм сигом, тъкмо затова са ме създали — да стана машина за опознаване на света.

Той сложи ръце на раменете ѝ, Аля усети горещата им нежна тежест.

— Не, ти си същият, какъвто те видях за пръв път там, край морето...

Тя махна ръцете му, обърна се и тръгна по коридора. Юрий послушно я последва. Спряха се пред вратата с надпис „Директор на института“.

— Чакат те — каза Аля и се усмихна. — Чакат те, мили. Върви. Аз ще дойда после.

Юрий бутна вратата и влезе в кабинета. Седналият зад бърото мъж вдигна глава и раздвижи добродушните си дебели устни, като се канеше да каже нещо. Юрий го изпревари:

— Ето че се върнах, за да ви разкажа... — Той се обърна, за да види още веднъж лицето на Аля. Тя му смигна и внимателно затвори вратата на кабинета. — Питайте ме защо роботът не яде моркови? Струва ми се, че сега знам отговора на тази гатанка.

Микроавтобусът спря пред главния вход на космодрума. Оттук се виждаха добре сградите на техническите служби, кабелзареждащите кули, стартовите ферми.

Аля погледна Юрий. Никога не го бе виждала такъв. За пръв път, откакто се познаваха, дълбока истинска бръчка прорязваше мощното му чело, в очите му проблясваше мъчителен размисъл.

Сигомът си мислеше:

„Как мога да ѝ помогна? Да залича от мозъка ѝ спомена за мене, както смятах да направя едно време? Тогава наистина можех да сторя това. Тогава още не знаех добре, че паметта на човека е самият той. Не току-тъй в кръвта си хората имат морска сол — като спомен за люлката, в която са се родили...“

„Какво става с мене? Как да разшифровам състоянието си? Едновременното включване на противоречиви програми създава нови, непредвидени програми...“

Но и докато мислеше за всичко това, докато страдаше от болка и тъга, стократно по-голяма от всяка човешка болка, Юрий не

преставаше да бъде, какъвто беше — сигом. Един от участъците на мозъка му продължаваше да работи в определения режим, да мисли за Програмата, вложена от хората в него, за целта, която му бяха поставили и която сам си бе поставил:

„Всичко е пресметнато. Ще вляза в подпространството в момента на Великото противостояние. Само тогава ще мога да открия гърлото...“

„81257650064⁻²⁵ + 173068590423⁶ + (3000086700¹⁵ — 187).999265008...“

Отново и отново мислите му се връщаха към хората, които напускаше, и към тази жена, която обичаше него, сигома, но дори в мислите си не го наричаше с тази дума. Той знаеше, че преди Съвета, на който се решаваше въпросът за неговия полет към гърлото, Аля бе казала на Михаил Дмитриевич: „Той трябва да лети. Това е станало смисъл на живота му.“

„Как мога да ѝ помогна сега?“ — мислеше си Юрий и не намираше отговор. И вместо по-бързо да се сбoguва с нея тук, пред входа, та по-бързо да сложи край на мъката, той стоеше безпомощен и само за да не мълчи, казваше съвсем не онова, което искаше и трябваше да каже на прощаване.

— Знаеш ли, разбрах една важна истина, известна на всички хора. Нашият общ познат Михаил Дмитриевич — Юрий погледна учения, който вече бе слязъл от колата и пристъпваше от крак на крак, но не се решаваше да ги подкани да побързат — щеше да каже, че новото е зле забравено старо.

При тези думи Юрий прехапа устни и много заприлича на Михаил Дмитриевич.

— Както се оказва, още учените от древността са разбирали, че човекът не е само син на Земята, но и дете на космоса. Той, както и всичко на Земята, както и самата Земя, е роден от космоса. Значи здравето и животът му са неразривно свързани с него. Но започнали твърде много да превъзнасят тази истина, пременили я в сърмени дрехи, нагиздили я, начервили я — с една дума, превърнали я в нейна противоположност, в догма. Забравили, че човекът във всичко зависи от Земята, от нейното магнитно поле, от състоянието на нейната атмосфера, че живее в обществото и се подчинява на неговите закони, и започнали да свързват цялото поведение на човека, неговата съдба с

разположението и движението на светилата. Така истината, превърната в догма, взела да служи на шарлатаните...

— Хороскопите ли? — попита Аля.

По интереса, изписан на лицето ѝ, той разбра, че е успял поне малко да я откъсне от тъжните мисли.

— И хороскопите. Те предсказвали онова, което не можело да се предскаже, без да се държи сметка за земните условия. А нямало подходящ инструмент, с който да се обработят огромните количества информация. Натрупвали се грешки. Хората престанали да вярват в хороскопите. И както често е ставало, заедно с водата изхвърляли и бебето. Сега започнали да свързват съдбата на човека само със Земята, със земните условия. Трябвало да мине много време, хората трябвало да излязат в космоса, та отново да открият старата истина, че са деца на космоса, че болестите не могат да се лекуват ефикасно, ако не се държи сметка за излъчването на звездите, че със слънчевата активност е свързана изменчивостта на микробите и вирусите, че потоците от космически частици влияят върху всички биологични процеси. Приказното ковчеже, в което е скрита тайната на живата вода, тайната на произхода и безсмъртието, се намира извън пределите на Земята, на Слънчевата система...

— И на Вселената?

Той се усмихна:

— Вече ме изпреварваш, бебче. Помниш ли, веднъж ти разказвах за птицата, за пеперудата, които трябва да пуснеш вън от стаята, за да ги спасиш?

— И смяташ да направиш същото с хората? — попита тя, като смръщи нос, сякаш се готвеше да кихне. — Все пак трябва да питаш и тях.

— Много бързаш, бебче. Засега не смятам да пусна никой друг освен себе си. В това съм напълно съгласен със своите създатели и с техния замисъл. Трябва да изляза извън пределите на затворения свят, за да науча повече за него. Сега стартирам с кораб от Земята, а като изляза на орбита и кацна на базовия спътник, от вече изстреляните в космоса блокове ще сглобя нов кораб и ще се опитам през подпространството да стигна до гърлото на Вселената, чрез което тя е свързана с онова, което се намира извън пределите ѝ. Ако успея, ще мога да науча съществени неща за Вселената...

— И за мене ли?

Погледът му помръкна, устреми се някъде навътре. Юрий замря, поразен от мислите, които бе породил въпросът ѝ:

„Нали вече стигнах до извода, че най-голямата ценност на човека не е в неговата мощ. Главното е, че може да се противопоставя и на мощта, и на безсилието си. Главното е не това, че е способен да опознава и покорява природата около себе си, а че благодарение на това я покорява в самия себе си. Така той постига, възпитава в себе си най-голямата ценност — човечността, основната истина...“

„51001890000011⁸ + 96460076530033033333.

.278960000000000008900000000007777 : 567004⁵.

.983306574008635705407 : 760586066608906 . 896758 +

+ 8650000378001007869 . 26540078000000000067⁷ :

: 78650370385542⁻⁸ — 25710000560005555000000

0699980005...“

На Юрий му се струваше, че Аля очаква отговор на въпроса си.

И тогава той пхна ръка в джоба си и извади оттам сгънат на четири лист.

— Разгъни го — каза той.

Беше рисунка — шаржиран портрет на Аля в профил. Няколко линии, но в тях безпогрешно можеше да се познае оригиналът.

— Понаучил си се — каза тя.

— Да — съгласи се той.

Времето, пресметнато от него до милисекунда, изтичаше през пръстите му, а той все още не бе възвърнал самообладанието си.

— Май е време да тръгваш — каза Аля.

— Ще се върна.

Аля знаеше, че няма да се върне — във всеки случай поне докато е жива.

— Ще те чакам — каза тя. — Като се върнеш, позвъни на вратата три пъти.

— Два пъти дълго и веднъж късо.

— Все пак запомнил си. И на това съм благодарна. — И сякаш случайно попита: — Михаил Дмитриевич казваше, че най-трудното за теб ще бъде влизането в подпространството. Каза, че могат да настъпят непредвидени изменения на личността. Това опасно ли е?

— Не много — сви рамене той. — Ще бъда в капсула. В нея няма да ми е трудно да извърша прехода.

— А какво ще ти е трудно?

На сигома се стори, че небето се е стоварило върху плещите му, че го притиска към земята и не му дава да направи последната крачка, за да прекрачи границата. Но си каза: „Не си присвоявай чужди заслуги, сигоме, като мислиш за границата. Нали вече отдавна си я преминал — още преди раждането си, още в човешките мечти, намерения, замисли, в нечие въображение, в нечия тъга и радост.

Поколения хора са вървели напред, всяко е преодолявало своите граници, всяко се е отказвало от нещо — от обитаваните места, от обичайния начин на живот, от остарелите идеи...

Най-сетне хората са се приближили до най-трудното. На някои дори се е струвало, че ще трябва да се откажат от самите себе си. Защото им е предстояло да преодолеят най-голямото ограничение на природата — само тогава се е откривал пътят към истинското могъщество. И те, хората, са направили това, прекрачили са границата и са успели да останат, каквито са. Този подвиг са подарили на тебе, като на син, който според създадения от човека ред трябва да надмине родителите си.

И са ти дали собствената си памет — по-силна и по-обширна от наследствената, заложена в гените, опакована в думи, цифри, формули, — дали са я на тебе, на своя син, за да достигнеш целта. И тази памет е станала твоя същност, двигател и компас...“

Сега Юрий беше сигурен: каквото и да стане, той ще направи своята крачка напред, ще придобие същото мъжество, същата самоотверженост, каквато са притежавали много от хората, известни нему. Мислеше си за най-ценното качество на човечеството, заключено и в тази позната, и непозната нему жена, която го гледа с очакване. Тя бе попитала: „Какво ще ти е трудно?“ И все още чака отговор на въпроса си.

И той отвърна:

— Винаги да бъда човек.

[1] ЦСЕ — Централен стражеви екран. ↑

ВМЕСТО ПОСЛЕСЛОВ

Аля пиеше чай със сладко от вишни и гледаше телевизия. Беше подложила под чинийката найлонова салфетка, за да не накапе със сладко покривката. Тънко нарязаното шуплесто сирене плачеше с безцветни сълзи, тя си бе препекла хрускави филийки.

Гледаше предаването „Живият свят“. Лицето на говорителя ту неестествено се източваше, ту се сплескваше. Нещо бе станало с блока за автоматично настройване. „Пак ще трябва да се обаждам в сервиза, ще стоя в къщи и ще чакам техника“ — тъжно си помисли тя и гребна с лъжичката от сладкото, за да се подслади.

Телефонът предупредително звънна и започна да надава трели.

Обаждаше се Таня, нейна приятелка, бивша колежка от университета.

— Нали знаеш, утре нашата група празнува десет години от завършването?

— Не мога да дойда — виновно каза Аля. — Трябва да чакам телевизионния техник.

— Я стига! — викна Таня с тон, който не търпеше възражения. — Знам ги аз тия „телевизионни техници“. Ама че затворничка, съвременна Солвейг! Още го чакаш, така ли? Само недей да лъжеш!

— Чакам го — като ехо откликна Аля.

— Напрасно! Минаха не месеци, а години.

— Години...

— Жал ми е за тебе. Впрочем къде замина той? На Аляска ли? Ах, да, извинявай, там е мъжът на Анечка... А твоят? На Марс? Или по-далече? Много далече?

— Много — каза Аля. — Таня, благодаря ти за съчувствието. Знам, че го правиш от сърце...

— Добре поне, че знаеш — доволна измърмори Таня. — Ще ти разкрия една тайна: на утрешното празненство ще бъде Володка. Володка Петров. Помниш ли го? От първи курс се влюби в тебе. Представи си, още не е женен. Защити дисертация, получи степен, ще

става доктор на науките. Само за работата си мисли. Често си спомня за тебе. Разширил се е в раменете, станал е още по-солиден, още по-интересен.

— Винаги е бил интересен. И външно — съгласи се Аля.

— Чудесно!

Аля си спомни как още в студентските години бяха дали на Таня прякора Ужес, което значеше „уредничка на женските съдби“.

— Обещах на Володка да те доведе. Разбра ли?

— Благодаря ти за грижите, но няма да дойда. Като видиш Володя, поздрави го — каза Аля и затвори телефона, без да чака отговор.

Разбира се, чаят бе изстинал и стана нужда да го затопля. Предаването „Живият свят“ свърши, започваше „Загадките на астрономията“.

— Драги телевизионни зрители! Вече сте чували за загадката на сигналите от съзвездието Близнаци — каза говорителят. — Разрешете ми накратко да ви напомня най-важното... И тъй, характеристиката на съзвездието, което е отдалечено от нас почти на тридесет и три светлинни години и ясно се вижда на северното небе...

Отвъд прозореца се чу бръмчене на мотор. Със саморъчно направения си мотоциклет в двора бе влязъл неуморимият шестокласник Петка Шуляков.

Говорителят продължаваше от екрана:

— ... видимата му звездна величина е едно цяло и две десети паралакса...

Аля посегна към телевизора, за да смени програмата. В същото време говорителят каза:

— ... излъчването е регистрирано за пръв път на осемнадесети август под формата на три импулса. После настъпва пауза и цикълът се повтаря. Някои учени твърдят, че имаме работа със сигнали на разумни същества. Впрочем за нещо подобно се говореше и при откриването на пулсарите...

Аля не превключи програмата. Не можеше да си обясни точно какво бе привлякло вниманието ѝ към това съобщение и нервничеше.

— Помолихме академик Нагасян да коментира явлението. Заповядайте, Ашот Ваграмович.

От екрана към Аля погледна мургавото мършаво лице на възрастен човек. Академикът разгърна картата на звездното небе...

Аля изведнъж си спомни днешния сън. Пак бе сънувала Юрий. Той стоеше на площадката пред вратата и натискаше копчето на звънеца, както се бяха уговорили: два пъти дълго и веднъж — късо. Тя чуваше, че звъни, но нямаше сили да се надигне от леглото. „Ще си отиде — с отчаяние мислеше Аля. — Ще си отиде завинаги.“ И се събуди, обляна в студена пот.

— Тъкмо там, към съзвездието Близнаци, преди три години бе изпратен първият сигом — разказваше академикът от екрана. — Вече неведнъж подробно сме съобщавали за ония безценни за човечеството сведения, които той успя да предаде от космоса.

— Ашот Ваграмович — обърна се към академика водещият програмата, — получихме твърде много писма от телевизионни зрители. Всички изказват безпокойство по повод дългото мълчание на сигома. Питат дали ще се завърне на Земята. Някои се съмняват. Ето например Степан Соловин от Казан пише: „Доколкото разбирам, сигомът все пак не е човек, а много сложна, разумна машина. Учените са загубили контрол над него и там, в космическите простори, той е предоставен на самия себе си. Сигомът се усъвършенства, преустройва се и както казва академик Тамирин, «трудно е да се предвиди окончателният резултат от неговото усъвършенстване». Затова се питам: ще поиска ли да се завърне на Земята, да разкаже на хората какво е научил, да разкрие загадката на съзвездието Близнаци?“ Какво ще кажете по този повод, Ашот Ваграмович?

— Сигомът замълча, когато влезе или, както казваме ние, когато се гмурна в подпространството — подзе академикът. — Съвсем вероятно е оттам да не достигат сигнали до нас. Ние не знаем дали е успял да мине през гърлото. Това е всичко, което мога да кажа. А на въпроса, дали сигомът ще поиска да се върне на Земята, може би ще отговори академик Михаил Дмитриевич Костирски. Но това ще е идния вторник, в предаването за еволюционното моделиране. А сега искам да се върна към съзвездието Близнаци. То непрестанно ни озадачава. Може би излъчването, което наблюдаваме, е още неизучено естествено явление. Най-учудващо е постоянството при разпределяне на сигналите вътре в цикъла: два дълги и един къс...

Аля не чуваше по-нататъшните му обяснения. Вишневото сладко от преобърнатата чинийка течеше по старинната, подарена още от прабаба ѝ ленена покривка.

„Той е — мислеше си Аля и се страхуваше да повярва. — Два дълги сигнала и един къс... Това може да е само той... Разбира се, че е той, Юра!“

Издание:

Игор Росоховатски. Гост

София, 1981, „Народна младеж“, Издателство на ЦК на ДКМС
Библиотека „Фантастика“, №7

Повест. Преведе от руски Иван Жечев

Редактор: Анна Сталева

Художник на илюстрации: Димитър Трендафилов

Художествен редактор: Димитър Чаушов

Технически редактор: Таня Янчева

Коректор: Виолета Славчева

Първо издание. ЛГ VII. Тематичен №23 9536222311/5617–42–81

Дадена за набор на 15.VII.1981 година. Подписана за печат на
25.IX.1981 година.

Излязла от печат на 25.X.1981 година. Поръчка №107. Формат
60×84/16.

Тираж 50150 броя. Печатни коли 12,50. Издателски коли 11,66.
УИК 12,75.

Цена на книжното тяло 1,40 лева. Цена 1,48 лева.

„Народна младеж“ — Издателство на ЦК на ДКМС

Държавна печатница „Димитър Найденов“ — Велико Търново

Игор Росоховатский. Гость

Повесть

Москва, „Молодая гвардия“, 1979

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.